

**T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI**

**SUÇ İŞLEMİŞ VE İŞLEMEMİŞ ERGENLERİN ADİL
DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fulya Seda GİRAY

İstanbul, Aralık 2009

**T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI**

**SUÇ İŞLEMİŞ VE İŞLEMEMİŞ ERGENLERİN ADİL
DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fulya Seda GİRAY

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. H. Nermin ÇELEN**

İstanbul, Aralık 2009

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

23.12.2009 tarihinde tezinin savunmasını yapan Fulya SEDA GİRAY'a ait "15-18 Yaş Arası Suç İşlemiş ve İşlememiş Ergenlerdeki Adil Dünya İnancı ve Affetme Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Nermin ÇELEN
(Başkan)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Aslı AKDAŞ MİTRANİ
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Ilgın GÖKLER DANIŞMAN
(Üye)

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında bilgi, tecrübe ve değerli katkılarını benden hiç esirgemeyen tez danışman hocam Prof Dr. H. Nermin Çelen'e, lisans eğitimimde kendisinden aldığım bir dersle ufkumu değiştiren ve sonrasında da saha ve akademik yaşantımda desteğini, güler yüzünü ve yardımlarını hep hissettiğim değerli hocam Yrd. Doç. Dr. T. Aslı Akdaş Mitrani'ye, yüksek lisans eğitimim süresince desteğini ve iyi niyetini hep hissettiğim değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Cem Kirazoğlu'na, tez çalışmam süresince birlikte yol aldığım sevgili arkadaşım Merve Öz'e, tüm nazımın geçtiği ve tez sürecim içerisinde beni sürekli motive eden dostum Tuğçe Taçkın'a, Alinur Sözen'e ve aileme tüm içten duygularıyla teşekkür ederim.

Aynı zamanda suça itilmiş ergenlerle çalışmama vesile olan, hayata dair çok önemli tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan değerli Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yönetim Kurulu Üyeleri ve Gönüllüleri'ne, bu çalışmayı gerçekleştirmemde her türlü kolaylık ve desteği sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne, Üsküdar Ahmet Keleşoğlu Anadolu Lisesi Müdürlüğü ve Rehberlik Servisi'ne, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü, tüm infaz koruma memuru ve sosyal servis çalışanlarına ve son olarak elbette bu çalışmayı hayata geçirmemi sağlayan özellikle tutukevindeki ergenlere sonsuz teşekkürler.

Fulya Seda Giray
Aralık/2009 - İstanbul

ÖZET

SUÇ İŞLEMİŞ VE İŞLEMEMİŞ ERGENLERİN ADİL DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fulya Seda GİRAY

Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Gelişim Psikolojisi)
Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 104 Sayfa, Aralık, 2009

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. Nermin ÇELEN

Araştırmalar, bireylerin zorlu ve norm dışı durumlarla baş etmek adına bazı savunma mekanizmaları geliştirdiğini göstermektedir. Adil dünya inancı (JWB) kuramına göre, kişinin rutin ve güvenilir ilerleyen hayat algısı bozulduğunda, kendini tehlikede hissedebileceği herhangi bir olayla karşılaştığında sosyal adaptasyonu ve işlevselliği de olumsuz yönde etkilenir. Diğer yandan adil dünya inancı ile pozitif ilişki gösteren bağışlayıcılık kavramı da benzer şekilde, bireyin mağdur olduğunu düşündüğü durumlardan sonra görülmektedir. Her iki kavramın ilişkisine yönelik yapılmış araştırmalar, toplumda dışlanan, ötekileştirilen, norm grubun dışında yer alan marjinal ya da dezavantajlı gruplarda adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumlarının daha düşük olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, suça karışmış 15-18 yaş arası 92 erkek ergen ile suça karışmamış aynı yaş grubundaki 90 kız ve erkek lise öğrencisinin adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumlarını incelemektedir. Suç işlemiş ergen grubu, araştırma kapsamında bir olayın ya da suçun faili olarak değil, yaşadıkları talihsizliklerin mağduru olarak değerlendirilmiş ve toplum içerisindeki dezavantajlı grubu temsilen araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Enright Bağışlayıcılık Envanteri (EFI) kullanılmıştır. Enright Bağışlayıcılık Envanteri bu araştırma kapsamında Türkçe'ye Prof. Dr. H. Nermin Çelen gözetiminde araştırmacı tarafından uyarlanmıştır.

Araştırma sonucunda, suç işlemiş ergenlerin işlememişlere göre genel ve kişisel adil dünya inancı ile bağışlayıcılık tutumu sonuçları anlamlı olarak daha düşük çıkmış, ayrıca kişisel adil dünya ve genel adil dünya ile kişisel adil dünya ve bağışlayıcılık kavramları arasında anlamlı ilişki bulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ergen, ocuk Suçluluğu, Genel Adil Dünya İnancı, Kişisel Adil Dünya İnancı, Bağışlayıcılık, Tutukevi

ABSTRACT

ANALYSING THE RELATION BETWEEN THE FORGIVENESS AND JUST WORLD BELIEF OF PERPETRATOR AND NON-PERPETRATOR ADOLESCENTS

**Maltepe University, Enstitute Of Social Sciences, Department Of Developmental
Psychology, Master Thesis, 104 Pages, December, 2009**

Thesis Advisor: Prof. Dr. H. Nermin ÇELEN

Researches show that individuals tend to improve defense mechanisms in order to cope with formidable and abnormal situations. According to Just-world Belief Theory (JWB), once the routine and ordered life perception of individual is corrupted, social adaptation and functionality of one is destroyed as well. On the other hand, concept of forgiveness - which shows a parallelism to JWB - is also observed when the individual considers self as aggrieved. Researches on the relation between both two concepts show that the forgiveness and JWB is lower among the marginalized, alienated or disadvantaged groups within society.

On this research, JWB and forgiveness attitudes of 92 male adolescents between the ages of 15-18 who commit crime and 90 male&female high school (same age group) students who did not commit crime. Perpetrator adolescents has not been taken as the offender of an incident or a crime; but has been considered as the victim of the bad fortune they had been through and has been included within the research as the representatives of disadvantageous group within society.

Personal Information Form, General and Personal JWB Scale and Enright Forgiveness Inventory (EFI) has been used to collect data for research. EFI has been adapted to Turkish under the supervision of Prof. Dr. H. Nermin Çelen by the researcher.

Research resulted giving the fact that the JWB and forgiveness of perpetrator adolescents is significantly lower than the adolescents who did not commit crime. General JWB, personal JWB and forgiveness attitudes of both parties has a significant relation between.

Key words: Adolescent, Juvenile Delinquency, General Just-World Belief, Personal Just-World Belief, Forgiveness, Prison

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEZ ONAY SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1 Ergenlik Dönemi Tanım ve Özellikleri	5
1.1.1 Ergenlik Döneminde Fizyolojik Gelişim	6
1.1.2 Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Gelişim	7
1.1.2.1 Erken Ergenlik Dönem	7
1.1.2.2 Orta Ergenlik Dönemi	8
1.1.2.3 Geç Ergenlik Dönemi	8
1.1.3 Ergenlik Dönemi Problemleri ve Nedenleri	9
1.1.3.1 Ergenlik Döneminde Risk Davranışları	10
1.2 Suç Kavramı	11
1.2.1 Suç Kavramını Açıklayan Teoriler	12
1.2.1.1 Fiziki-Antropolojik-Biyolojik Nedenler	13
1.2.1.2 Psikolojik-Psikiyatrik Nedenler	14
1.2.1.3 Ekonomik-Sosyal Nedenler.....	15

1.2.2	Ergen ve Suç	19
1.2.3	Ergeni Suça İten Nedenler	20
1.2.4	Hukuk Sisteminde Ergen ve Suç	24
1.2.5	Cezaevi Kavramı	25
1.2.6	Cezaevi Kurumunun Ergen Üzerindeki Etkisi	27
1.3	Adil Dünya İnancı ve Bağışlama	29
1.3.1	Adil Dünya İnancı Tanımı ve Gelişimi	29
1.3.1.1	Adil Dünya İnancını Etkileyen Faktörler	31
1.3.2	Bağışlama Kavramının Tanımı ve Gelişimi	33
1.3.3	Adil Dünya İnancı ve Bağışlama Eylemi Arasındaki İlişki	
1.3.4	Suçta İtilmiş Ergenlerde Adil Dünya İnancı ve Bağışlama Kavramlarının Yeri	37
1.4	Araştırmanın Problemi	40
1.5	Araştırmanın Önemi	41
1.6	Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	42
1.7	Araştırmanın Varsayımları	42
1.8	Tanımlar	42
1.9	Kısaltmalar	43

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1	Araştırmanın Modeli	44
2.2	Evren ve Örneklem.....	44
2.3	Veri Toplama Araçları	53
2.3.1	Kişisel Bilgi Formu	53
2.3.2	Kişisel (Bireysel) ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği	53
2.3.4	Enright Bağışlayıcılık Envanteri	54
2.4	Verilerin Toplanması.....	56
2.5	Verilerin İstatistiksel Analizi	57

BÖLÜM III	
BULGULAR	58
BÖLÜM IV	
SONUÇ VE TARTIŞMA	76
BÖLÜM V	
ÖNERİLER	83
KAYNAKLAR	85
EKLER	
EK 1: Suç İşlemiş Gruba Uygulanan Kişisel Bilgi Formu.....	93
EK 2: Suç İşlememiş Gruba Uygulanan Kişisel Bilgi Formu	95
EK 3: Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği	96
EK 4: Enright Bağışlayıcılık Envanteri	97
EK 5: Adalet Bakanlığı Araştırma İzin Yazısı	101
ÖZGEÇMİŞ	102

TABLolar VE ŞEKİLLER

Tablolar	Sayfa
Tablo 2.1: Örneklem Grubunun Suç İşleme ve Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	45
Tablo 2.2: Örneklem Grubunun Eğitim ve Yaş Dağılımı	45
Tablo 2.3: Örneklem Grubunun Gelir Dağılımı	46
Tablo 2.4: Yaşa Göre Suç İşleme Durumu Tablosu	47
Tablo 2.5: Eğitim Düzeyine Göre Suç İşleme Durumu Tablosu	48
Tablo 2.6: Ekonomik Düzeye Göre Suç İşleme Durumu Tablosu	49
Tablo 2.7: Araştırma Grubunun Tutukevine Giriş Sayısı	50
Tablo 2.8: Araştırma Grubunun Suç Dağılımı	50
Tablo 2.9: Araştırma Grubunun Suç İşleminde Etken Faktör	51
Tablo 2.10: Araştırma Grubunun Tutukevinde Bulunma Süresi	51
Tablo 2.11: Enright Bağışlayıcılık Envanteri Soru Tablosu	56
Tablo 3.1: Karşılaştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Cinsiyet İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu	59
Tablo 3.2: Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Puanlarının Farklılaşmasını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu.....	60
Tablo 3.3: Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Bağışlayıcılık Envanteri Alt Ölçek Puanlarının Farklılaşmasını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu	61

Tablo 3.4: Araştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	62
Tablo 3.5: Karşılaştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	63
Tablo 3.6: Tüm grubun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	64
Tablo 3.7: Araştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Puan Ortalamalarının Suç Nitelikleri İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	65
Tablo 3.8: Araştırma Grubuna Ait Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Suç Nitelikleri İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları.....	66
Tablo 3.9: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Tutukevinde Bulunma Süresi İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	67
Tablo 3.10: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Suç Sebepleri ile İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	69
Tablo 3.11: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Yaş İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	71
Tablo 3.12: Karşılaştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Yaş İle İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	73
Tablo 3.13: Kişisel Adil Dünya İnancı'nın Bağışlayıcılık Envanteri ve Genel Adil Dünya İnancı'nın Kişisel Adil Dünya İnancı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek Üzere Yapılmış Regresyon Analizi Sonuçları	75

Şekiller	Sayfa
Şekil 2.1: Cinsiyet ve Suç İşleme Durumu İlişkisi Grafiği	46
Şekil 2.2: Yaşa Göre Suç İşleme Durumu Grafiği	47
Şekil 2.3: Eğitim Düzeyi ve Suç İşleme Durumu İlişkisi Grafiği	48
Şekil 2.4: Ekonomik Düzeye Göre Suç İşleme Durumu Grafiği	49
Şekil 2.5: Araştırma Grubunun Yaşa Göre Suç Niteliklerinin Dağılımı	52
Şekil 2.6: Araştırma Grubunun Eğitim Durumuna Göre Suç Dağılımı	52

GİRİŞ

İnsanlar kendi kontrolleri dışındaki bilgi ve deneyimlerin üstesinden gelebilmek için inandıkları bir takım savunma halleri geliştirmektedir. Bu inanışlar uzun vadeli planları hayata geçirebilmek ve ayakta durabilmek için oldukça önemlidir. Lerner'ın (1975) psikoloji literatürüne kazandırdığı adil dünya inancı hipotezi de benzeri bir korunma güdüsüne vurgu yapar. Adil dünya inancına göre insanlar, dünyanın adil bir yer olduğuna ve kişilerin layık olduklarını aldıklarına inanma eğilimindedir. Çünkü hayatta karşılaşılan adaletsiz sonuçlar kişinin kendi yaşamı için de tehdit oluşturabilmekte ve bu güvensizlik hissi bireyin bütün bir hayat akışını değiştirebilmektedir.

Adil dünya inancı kuramcıları, bireyin sahip olduğu bu inancı etkileyen en önemli faktörlerden birinin, kişinin, adaletsizliği doğrudan yaşaması olduğunu ileri sürmüşlerdir. Toplumdaki adaletsizlikle ilişkili deneyimler, genellikle belirli sosyal kategorilerin üyesi olmakla bağlantılıdır ve buradan hareketle, dezavantajlı grup üyelerinin düşük adil dünya inancına sahip olacakları varsayılmaktadır (Göregenli, 2003).

Bağışlayıcılık ise, hatalı görülen kişiye karşı olumsuz duyguları azaltan ve ilişkileri onaran bir tutumdur. Tıpkı adil dünya inancında olduğu gibi bağışlayıcılık tutumu da, kişinin hayata uyum ve güven duygularına hizmet etmektedir. Araştırmalar ise her iki duygunun arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve kabul görmeyen marjinal gruplarda bu iki duygunun oldukça düşük seviyelerde yaşandığını göstermektedir (Strelan, 2007).

Adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumu kişilerin hayatlarını kolaylaştıran ya da zorlaştıran temel değerlendirmeler arasındadır. Araştırmalar her iki özelliğin de dezavantajlı-adaletsizliğe uğrayan, ötekileştirilen ve norm dışı olarak kabul gören gruplarda daha düşük düzeylerde olduğunu göstermektedir (Strelan,2007).

Bu araştırma, literatürde genelde bir fail ve kurban (suçlu-suçsuz) hiyerarşisi içerisinde konumlandırılan adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumlarının, farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada, genelde yaşanan talihsiz bir olay sonucu mağdur olan tarafın sığındığı savunma halleri arasında değerlendirilen adil dünya inancı ve bağışlama tutumunun, ergen gruplar arasındaki yaşanış biçimi değerlendirilmektedir. Araştırma, toplumsal olarak cezaevi koşullarındaki bireylere yüklediğimiz “fail” sıfatına bir eleştiri göndermekte ve özellikle suça itilmiş çocukların mağduriyetlerine vurgu yapmaktadır.

Suça itilmiş ergenleri değerlendirmede, özellikle ergenlik döneminin getirdiği birçok yeni özellik ve toplumsal kodlamalar önem taşımaktadır. Çocuk, her dakikasında dört ciddi suç işlenen bir dünyaya gözlerini açar. Böyle bir sistemin içerisine dâhil olan çocuk, sosyalleşme sürecinde yetişkinlerden toplumsal düzene dair kuralları ve ahlaki sınırlılıkları model alarak öğrenir. Çocuğun, gelişiminin ilk evrelerinde sahip olduğu dürtüsel özellikleri, bu toplumsallaşma süreciyle bir nevi kontrol altına alınır. Ancak insan yaşamının en riskli süreçlerinden biri olan ergenlik dönemine gelindiğinde, çocuğun suça karışma ya da itilme riski tekrar oluşur (Yavuzer,2001).

Çocuğun ergenlik döneminde fiziksel ve psikolojik gelişimi dışında ortaya çıkan birçok sosyal faktör de suça karışma riskini arttırabilmektedir. Sanayileşmeyle beraber oluşan sınıf farklılıkları, çocuk emeğinin iş gücüne katılması, göçler, geleneksel ailelerinin yerine çekirdek ailenin geçmesi ve ekonomik temelli birçok etken çocuğu suça iten en önemli sebepler arasında değerlendirilmektedir (Horrocks,1962; Polat,1999).

Araştırmalar, ülkemizin de benzeri sosyolojik değişimlerden geçtiğini ve buna paralel olarak çocuk suçluluğu oranında sayıca talihsiz bir artışa gidildiğini göstermektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede -başta göç dalgasından

etkilenen ve adaletsiz gelir dağılımının acımasızca yaşandığı büyük kentlerde- çocukların “yetişkinlerle” aynı rolleri paylaşmaları, çalışma zorunluluğu içerisinde bulunmaları, eğitim ve sağlık haklarını kullanamamaları ve hatta temel bedensel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaları “şiddete başvurma ve suça karışma” tehlikesini arttırmaktadır.

Çocuklar tarafından işlenen suçlar gerek türleri gerekse nedenleri açısından yetişkinlerinkinden farklılık göstermektedir. Çocuğun kişiliğinin henüz oturmamış olması bu konunun sadece hukuki olarak değil, sosyal ve psikolojik yönleri ile de ele alınması gerektiğini gösterir (Horrocks, 1962). Dolayısıyla çocuğun yetişkinden farklı özelliklere sahip olması, hukuki yargılama sürecinde de farklı bir yargılama sürecini beraberinde getirmektedir.

Çocuk suçluluğuna dair literatürdeki birçok tanımlama, uluslar arası sözleşmeler ve evrensel hukuk kıstasları, 18 yaşına kadar her bireyi çocuk olarak değerlendirmektedir. Bu sebeple çalışma boyunca yinelenen “çocuk suçluluğu” terimi, ergenlik dönemini de kapsayan 18 yaş altı bireyleri kasıt ile kullanılacaktır. Ülkemizde 12-18 yaş arası çocukların *Çocuk Koruma Kanunu* çerçevesinde gelişimlerine uygun olarak yargılanmaları gerektiği hukuki olarak belirlenmiştir. Ancak araştırmacı tarafından da gözlenen, uygulamadaki eksiklikler çocukların cezaevi ortamında sağlıklı bir gelişim süreci geçiremediklerini göstermektedir. Çocuğu ıslah etmeye yönelik bu sürecin nitelikli bir şekilde değerlendirilememesi, çocuğun geçmiş hayatında karşılaştığı sorunları tutukluluk hali sonrasında da yaşamasına neden olmaktadır.

Araştırmacının kanaatine göre, toplumun suça karışmış bireye yüklediği anlam ve tutukevi koşullarındaki çocuğun gelişimine uygun olmayan psiko-sosyal şartlar değerlendirildiğinde, aslında görünüşte bir olayın faili rolü ile cezaevinde bulunan çocuğun ciddi bir mağduriyet altında olduğu görülmektedir. Cezaevi ortamındaki çocuğun dünyanın adil bir yer olduğunu düşünme, insanlara güven duyma, bağışlayıcı olabilme ve geleceğe umutla bakabilme gibi olumlu duyguları bu süreçte sekteye uğrayabilmektedir. Bu tür temel duyguların olmayışı ise kişilerin ruh sağlığında olumsuz etkilere yol açmaktadır (Çobanoğlu, 1996).

Ülkemizde çocuk suçluluğuna dair yapılan çalışmalar hep benzeri kapsamda kalmakta ve aynı temaları araştırmaktadır. Bu açıdan çalışmanın, alanda mevcut boşluğa özgün bir katkı sağlayacağı dűřünölmektedir.

Tüm bu nedenler bağlamında, bu araştırma tutukevi koşullarındaki ergen grup ile suç ve türevlerine karışmamış lise öğrencisi bir diğer grubun dünyayı adil algılama ve hayatlarındaki olumsuzlukları bağışlayarak geleceğe daha olumlu duygularla bakabilme örüntülerini karışlaştırılmal olarak incelemeyi hedeflemektedir.

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1 Ergenlik Dönemi Tanım ve Özellikleri

Ergenlik, bireyin çocukluk döneminden çıkarak yetişkinliğe doğru adım attığı oldukça sancılı bir süreçtir. Ergenlik, kişinin ne bir çocuk ne bir yetişkin olduğu, henüz kendi toplumsal sorumluluklarına sahip olmadığı, ama rolleri keşfedip deneyebileceği bir ara evre olarak kabul edilebilir. Ancak, zihinsel büyüme, cinsel olgunlaşma ve cinsel kimlik kazanımı gibi ergenin karşılaştığı gelişim dönemlerinin sayısı dikkate alındığında, ara evre kavramı yerini kolayca “kargaşa dönemi” ne bırakabilmektedir (Cloutier, 1982).

Literatürde Friedrich Maximilian Klinger’in bir oyunun isminden alıntılanarak “kargaşa-stress” (storm and stres) dönemi olarak da tanımlanan bu süreçte, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleri bir yetişkin olma yolunda değişimler gösterir (Lerner, 2002:3-7). Muus’a (1975) göre ergen bazen yalnızlık içinde kendini dinlemek isteyebileceği gibi, bazen de hemen kurulmuş dostluklar arasında yaşamak isteyebilir (Akt:Lerner,2002). Süreç, beraberinde birçok çelişki ve çalkantıyı da beraberinde getirmektedir.

Ergenlik kavramı ile ilgili kuramsal anlamda ilk görüş J.J Rousseau’ya dayandırılrsa da, ergenlikle ve gençlikle ilgilenen bir bilim dalının oluşumu, Burnham’ın “Study of Adolescence” adlı yapıtından yola çıkarak bu alanda çalışan Stanley Granville Hall’un 1896’da Gençlik Bilimi (Hebelogy) kürsüsü kurması ile başlar (Parman, 1998).

Ergenliğin hayattaki önemli geçiş evreleri arasında değerlendirilmesinin sebebi, çocukta meydana gelen değişimlere ailelerin de adapte olmakta güçlük çekmesidir. Çocukluk ve yetişkinlik hallerinin sınırları tanımlı olduğu halde, ergenlik sürecinde bir belirsizlik söz konusudur. Ergen bu süreçte, fiziksel ve psikolojik olarak çocukluktan çıksa da, görüntüsü itibariyle henüz bir yetişkin gibi algılanmamakta ve toplum tarafından da bir yetişkin gibi kabul görememektedir. Bu kabul göremeyiş ergende kendini ispat etme ve kanıtlama duygularını ön plana çıkarır. Ergenlik döneminde yaşanan çatışmaların çoğu yetişkinleri hedef alır. Çatışmaların boyutları kültürden kültüre ve çocuğun bireysel özelliklerine bağlı olarak değişse de, özellikle ülkemizde son yıllarda ergenlik dönemi sorunlarının özel olarak incelenilen bir alan olduğu görülmektedir. Son yıllarda konu ile ilgili oluşan bu artış, ergenlerin yeni sorun alanlarına sahip olduklarını ve geçmiş yılların aksine artık kendini ifade eden ve sorunlarını dile getiren bir neslin oluştuğunu bize göstermektedir.

Ergenlik süreci, kültürel, iklimsel, sosyo ekonomik şartlar ve genetik özelliklere bağlı olarak her bireyde farklı zamanlarda gerçekleşebilir. Deniz seviyesi, yaşanan ülkenin iklimsel koşulları, kıtlıklar, savaşlar, evdeki huzursuzluklar ya da çocuğun stres altında olmasına sebep olaylar bu süreci değiştirebilmektedir. Ancak literatürde genel olarak 11-20 yaş arası ergenlik çağı olarak tanımlanmaktadır. Konuyla ilgili uzmanların farklı görüşleri olmasına karşın Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 10-19 yaş aralığını ergenlik dönemi, 15-24 yaş grubunu gençlik dönemi ve 10-24 yaş grubunu ise genç insanlar olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2009).

1.1.1 Ergenlik Döneminde Fizyolojik Gelişim

Ergenlik döneminin başlangıcı, toplumdan topluma değişim göstermekle birlikte, kız ve erkek çocuklarda da değişiklik gösterir. Özellikle sürecin erkek çocuklarda ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kızlarda, menarşın başlaması ergenliğe geçişte bir kesinlik vermektedir (Çelen, 2007).

Neyzi ve Günöz (1989) ile Yavuz'a (1986) göre büyüme ve gelişme, kalıtım, hormonlar ve beslenmenin etkisi altında gerçekleşir. Sağlık durumu, coğrafi koşullar

veya iklim büyüme ve gelişmeyi etkileyebildiği gibi, günümüzde anne babaların daha eğitimli olmaları ve daha uygun koşullarda yetişmenin sonucu olarak büyüme ve olgunlaşma daha erken yaşlara inmiştir (Akt: Kulaksızoğlu,2001:38).

Ergenlik döneminde merkezi sinir sistemi ve beden organlarında oluşan fizyolojik değişimler erinlik ya da puberte olarak tanımlanmaktadır. Kadın ve erkekte seks hormonlarının salgılanması ve buna bağlı olarak cinsel gelişme bulgularının belirlenmesi pubertenin başlaması olarak kabul edilir. Puberte döneminde fiziksel büyüme hızlanır. Erkeklerde ve kızlarda somatik büyüme beden büyümesini içermektedir. Adolesan dönemde iskelet sistemi, organlar, bezler, yağ ve adale dokularında büyüme olur; lenf dokuda (lenf doku, timus, tonsiller, adenoidler) ise ani bir küçülme görülür. Değişik organ ve dokular için büyüme hızı farklıdır. En hızlı büyüme üreme organlarında olmaktadır. Bu dönemde adolesan, erişkin boyunun %96'sına ulaşmaktadır (T.C Sağlık Bakanlığı, 2008).

1.1.2 Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Gelişim

Ergenlik döneminde birey psikolojik ve sosyal yönden birçok değişimler yaşamaktadır. Bu değişimler genel olarak üç başlık altında değerlendirilebilir:

1.1.2.1 Erken Ergenlik Dönemi: Rokach&Neto (2000) ve Nelsen&Lott'e göre (2001) erken ergenlik dönemi 12-14 yaş aralığında yaşanır. Bu dönemin en büyük özelliği, bireyin bedeninde meydana gelen hızlı değişime adapte olma çabasıdır. Bu dönemde ergen bir yandan yeni beden yapısına uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan kimliğini bulma çabası içine girerek zaman zaman çelişkili duygular yaşamaktadır (Akt:Gürsoy, 2006).

Beden görünümünün değişmesi ve dürtülerin artması ile birlikte birey, artık çocuk olmaktan çıktığını ve bir kız ya da erkek olarak toplumda var olduğunu fark eder. Bu süreçte ergen toplumunda etkisi ile cinsiyetine uygun rollere girerek cinsel kimlik oluşumunu tamamlar (Derman, 2008). Cinsel kimlik gelişiminin tamamlanması ile birlikte hemcinslerle geçirilen zamanlar artış gösterir ve grup arkadaşlıkları ön plana çıkar. Ergenin hayatında önem kazanan grup ilişkileri,

ergenin giysi ve müzik seçimlerini etkileyebildiği gibi, ait olunan gruba özel çeşitli alışkanlıklar da oluşabilir (Yapıcı, 2006).

Ergenlik döneminde fiziksel değişimlere ilaveten bilişsel gelişim de fark edilmeye başlar. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı doğrultusunda on iki yaş soyut düşünme ve formal operasyonel düşüncenin geliştiği dönem olarak değerlendirilmektedir. Soyut düşüncenin gelişimi ile birlikte ergen felsefe, din, ölüm ve politika gibi soyut kavramlar üzerine daha sık düşünmeye ve sorgulamaya başlar. Bu süreçte ergen zaman kavramını keşfederek, gelecekle ilgili kaygılar duyma ve planlar yapma aşamalarını gerçekleştirebildiği gibi, kendi ölümlülüğü üzerine de sorgulamalar yapabilmektedir. (Çuhadaroğlu, 2000)

1.1.2.2 Orta Ergenlik Dönemi: Berger'e (1988) göre orta ergenlik dönemi 15-18 yaş aralığındaki dönemdir. Birçok pubertal değişimin sonuçlanması ile ergen bedeni ve fiziksel değişimlerini kabul etse de, bedenine fazla zaman ayırır ve iyi görünmek için çabalar (Akt: Kulaksızoğlu, 2001).

Bu süreçte ergenin arkadaşlarıyla ilişkileri artış gösterir ve aile ile çatışmalar artar. Ergen kendini bir birey olarak görmeye ve bireyselliğini ailesine kanıtlamaya çalışır. Ailesinden uzaklaşarak bağımsızlığını kabul ettirmeye çalışan ergen, ihtiyaç duyduğu duygusal bağı karşı cins ağırlıklı olmak üzere genelde akran ilişkileri üzerine kurar. Artan akran ilişkileri kulüp ve çetelere üye olma ya da ölümsüzlüğünü ispatlama yönünde riskli tutumları da beraberinde getirebilmektedir (Ekşi, 1999).

1.1.2.3 Geç Ergenlik Dönemi: Bu dönem, 18 yaş civarında başlayarak ergenin erişkin kimliğe bürünmesiyle, genelde 20 li yaşlarda tamamlanır. Ancak bu süreç bireyden bireye değişebildiği gibi bazı kişilerde ömür boyu da sürebilmektedir. Geç ergenlik döneminde ergen, ergenlik süresince edindiği tüm tecrübe ve aşamaları bir sonuca ulaştırır ve kimlik duygusu oluşur. Ergenin toplumun da desteği ile oluşturduğu bu kimlik cinsel, toplumsal ve mesleki bileşenleri içerir. Ausubel'e (1977) göre ergenliğin sonuna değin bu bileşenleri henüz oturtmamış ergenlerde ciddi bir kimlik karmaşası yaşandığı görülmektedir (Akt: Yörükoğlu, 1993).

Geç ergenlik döneminin sonunda kimlik kazanımını gerçekleştirebilmiş ergenlerde uzun süreli yakın ilişkiler kurabilme, iş ve eş seçebilme, toplumda yetişkin rollerini üstlenebilecek sorumluluklar alabilme yetileri gelişir. İstikrarlı ve sürdürülebilir duygular artış gösterir, bağlanma ve ait olma duygusu güçlenir, içgörü ve farkındalıklar artar, aileyle uyum tekrardan sağlanarak kültürel gelenekler kabul edilmeye başlanır. Bedensel büyüme ve gelişme tamamlandığı için geçmiş dönemde beden imajına dair olumsuz yargılar yerini kabullenmeye bırakır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008). Bilişsel süreçte yaşanan bu değişimlerle birlikte ergenin ahlak gelişimi de sürekli bir ivme gösterir. Genelde ahlak gelişimi çoğu bireyde geç ergenlik ve erken erişkinlik dönemlerinde tamamlanmaktadır (Derman,2008).

1.1.3 Ergenlik Dönemi Problemleri ve Nedenleri

Ergenlik döneminde biyolojik ve bilişsel anlamda yaşanan hızlı değişimler ergenin yeni bir yapıya uyum göstermesi gerekliliğini ortaya koyar. Ancak Trotter'e (1989) göre ergenin içerisinde bulunduğu sosyal çevre tarafından kendisine sunulan sosyal desteğin yetersiz veya yanlış olması, ergende çeşitli uyum problemlerine yol açabilmektedir (Akt: Siyez ve Aysan, 2007). Ergen, çocukluktan çıkarak erişkinlerin dünyasına adım attığını fark ettiği anda, hayalinde erişkinliğe dair sembolize ettiği tutum ve davranışları abartarak uygulama yolunu seçer. Özellikle risk ve adrenalin içerikli davranışlar ergenin ölümsüzlüğünü ve bir yetişkin olduğunu ispat etmesi için birer araç olmaktadır.

Ergenlerin yaşadığı problem davranışlar uzun yıllardır araştırmalara konu olmasına karşın, konu ile ilgili nedensel açıklamalar birbirinden farklılıklar göstermektedir. Brand'e (1993) göre bazı görüşler ergenlik döneminde karşılaşılan problem davranışların sebebini sadece ergenin arkadaş ya da ebeveyn ilişkilerinde ararken (Khantz'ın Benlik Kuramı, Stanton ve Todd'un Teorileri, Patterson'un Sosyal Yapı Modeli, Ausubel'in Kişilik-Yetersizlik Kuramı), farklı yaklaşımlar ergenin problem davranışlarını (Brofenbrenner'in Sosyo-Ekolojik Teorisi, Hirschi'nin Sosyal Kontrol Teorisi) aile, okul, arkadaş gibi pek çok alanı içeren daha ayrıntılı nedenlerle açıklamaktadır (Akt: Siyez ve Aysan, 2007).

1.1.3.1 Ergenlik Döneminde Risk Davranışları

Ergenin riskli davranışlara yönelmesinde bireysel ve sosyal özellikleri bir arada değerlendirmek gerekmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayarak toplumların sosyal yapısındaki hızlı değişim, başta tüm insanlığı olmak üzere özellikle de hassas bir dönem geçiren ergenleri tehdit etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, köylerden büyük kentlere yapılan göçler, işsizlik, yeni sosyal düzene ve çevreye adapte olamama, aile yapısındaki değişim ve çözülme, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eğitim sistemindeki yetersizlikler ergenleri riskli davranışlara iten nedenler arasında değerlendirilmektedir (Morris, 2002). Ergenlik dönemini problemleri bir şekilde atlama ve zorluk yaşama olasılığı en yüksek olanlar daha çok ekonomik seviyesi düşük, kronik bir hastalığı olan, fiziksel, cinsel ya da duygusal istismara uğrayan, anne-babasız madde kullanımı ya da akıl sağlığı sorunları olan, öğrenme güçlüğü çeken ve cinsel kimlik gelişiminde sıkıntı yaşayan gruplardan oluşmaktadır (Akt: Alikashiöglu ve Ercan, 2009).

Öte yandan sosyal etkenlere ek olarak ergenin bireysel farklılıkları ve ergenlik döneminin oluşturduğu psikolojik etmenler de bu süreci riskli hale getirebilmektedir. Hendry ve Kloep (1996) risk alma davranışlarını üç kategoride değerlendirmektedir (Akt: Çelen, 2007):

Heyecan verici ve duyguları harekete geçirici davranışlara yönelme çoğu ergen için bir öğrenme ve deneyimleme metodu olarak görülmektedir. Ergen kapasitesinin limitlerini ancak heyecan temelli risk davranışlarına yönelerek ölçebileceğini düşünür.

Bir diğer risk davranışı sebebi, ergenin kendine sosyal bir statü ve pozisyon oluşturma isteğine dayanır. Ergen ait olmadığı bir sosyal sınıfın özelliklerine sahip olmak adına yasaları zorlayabilir. Bu durum ülkemizde sıkça yaşanan ergenlik dönemi sorunlarının başını çekmektedir.

Hendry ve Kloep (1996)'un son kategorisi sorumsuzluk duygusunu içermektedir. Ergenin uzun vadeli düşünememesi ve kontrol duygusunun yeteri kadar gelişmemiş olması onu aşırı içki tüketme, korunmasız cinsel ilişkiye girme gibi durumlara sürükleyebilmektedir (Akt:Çelen,2007). Günümüzde ergenlik döneminde en sık karşılaşılan problemler, sigara, alkol, uyuşturucu gibi bağımlılığa yol açabilen madde kullanımı, kazalar, aşırı hız, şiddet ve öfke patlamaları, korunmasız cinsel ilişki, hırsızlık, gasp gibi yasa dışı işler olarak sayılabilir (Siyez ve Aysan, 2007).

Ergenlik döneminin getirdiği aşırı heyecan, baş kaldırı ve “bana bir şey olmaz” felsefesi, günümüzün birçok dış etmeni ile birleştiğinde, ergenleri sosyal hayatta bekleyen tehlikeler ciddiye teşkil etmektedir. Bu anlamda ergenlerin karşılaştıkları ve yaşadıkları olumsuzlukların uzun vadede toplumu etkileyeceği bir an önce fark edilmeli ve bu farkındalıkla ergenleri riske sürükleyen durumları ortadan kaldırmaya yönelik çözümler üretilmelidir.

1.2 Suç Kavramı

Suç, insanoğlunun gruplar halinde yaşamasından bu yana var olagelen bir sorundur (Uluğtekin, 1991). İnsanlıkla beraber ortaya çıktığı kabul edilen suç; sosyolojik, psikolojik, hukuki, biyolojik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel kaynakları ile çok boyutlu ve genel bir kavramdır (Özsan, 1990:37).

Farklı disiplinlerden suça dair tanımlamalar incelendiğinde ciddi bir çeşitlilik görülmektedir. English, suçluluğu, hukuki ya da ahlaki kuralların bozulması olarak tanımlarken; Seligman ve Johnson'a göre, bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi ve yararlı olarak kabul edilmiş inanç, gelenek, adet ve törelerin dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş anti sosyal davranışa suç adı verilir (Akt: Yavuzer,2001). Diğer yandan, Lombroso'ya göre suç; doğum, ölüm gibi doğal bir olaydır. Lombroso'nun “doğuştan suçlu teorisi” ne göre bireyler, bir takım fizyolojik ve psikolojik anomalilerle dünyaya gelmekte ve bu anomaliler kişilerin ileride suça karışma olasılıklarını belirlemektedir (Siegel&Senna, 1994:102-104). Sosyoloji

tarihinin önemli isimlerinden Durkheim ise suçun doğal olmasını biyolojik sebeplerden çok toplumsal yaşam pratiğine bağlamaktadır. Durkheim'e göre, her toplumda suç sayılabilecek eylemlerin tanım ve sınırlılıkları değişebilir ancak suç ve ceza ikilemi her toplumun kültürel yapısına ve değerlerine bağlı olarak biçim değiştirmiş hallerde görülmektedir. Ona göre suç her toplumda işlendiği için normal, suça sebep veren duygular bütün bireylerde mevcut olduğu için zorunlu ve toplumları durgunluktan kurtardığı için yararlıdır (Durkheim, 1986:111).

Ceza hukuku açısından ele aldığımızda ise, bir eylemin suç sayılabilmesi için hukuk düzeni ve ceza yasalarının ihlal edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hukuki açıdan suç kavramı, sadece yasanın belirttiği sınırlılıklara karşı olan eylemleri içerir (Alacakaptan, 1970:2).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi, "suç" kavramı birçok farklı disiplinin inceleme alanı içerisine girmektedir. Bu anlamda suç kavramını, sadece kanunların ihlali ile sınırlandırmamak, psikolojik ve sosyolojik bir gözle okumak gerekmektedir (Horrocks, 1962:255-302).

1.2.1 Suç Kavramını Açıklayan Teoriler

Suç kavramını açıklamaya ve nedenlerini anlamaya yönelik, bilim tarihi boyunca ortaya atılmış olan teoriler incelendiğinde ortaya bir çok farklı açıklama çıkmaktadır. Zira insan biyolojik, psikolojik ve genetik özelliklerin yaşadığı çevre, sosyal hayat ve edinilen deneyimlerle bütünleştiği bir yapıya sahiptir. Mannheim (1970), bu faktörleri üç ana gruba ayırarak suça karışma nedenlerini açıklamaya çalışmıştır (Akt: Demirbaş, 2001:93):

- 1) Fiziki-antropolojik-biyolojik nedenler,
- 2) Psikolojik-psikiyatrik nedenler,
- 3) Ekonomik-sosyal nedenler.

1.2.1.1 Fiziki- Antropolojik-Biyolojik Nedenler

Bireyi suça iten bireysel nedenleri incelediğimizde araştırmalar bu kapsamı bireyin özgün özelliklerine ve yapısına dayandırmaktadır. Bireyin yaşadığı coğrafyanın fiziki koşulları ve iklimi gibi ekolojik özellikler, bireyin sahip olduğu fiziksel anomaliler, kalıtım ve genetik özellikler gibi biyolojik özellikler suça zemin hazırlayan nedenler arasında değerlendirilmektedir (Demirbaş, 2001).

Yaşanılan coğrafyanın fiziki koşulları, iklim özellikleri ve sıcaklık-nem gibi özelliklerini suç işlemede öncül olarak gören ekolojik yaklaşım ilk kez Guerry ve Quetelet tarafından ortaya atılmıştır (Akt: Demirbaş,2001). Bu yaklaşıma göre Quetelet, Guerry, Lombroso, Feri, Aschaffenburg ve diğerleri, Fransa, İtalya ve Almanya'da mala karşı işlenen suçların soğuk yerlerde ve kış aylarında artmasına karşın, sıcak yerlerde ve sıcak aylarda kişilere karşı suçların daha sık olduğunu istatistiki olarak ortaya koymaya çalışmışlardır (Akt: Kulaksızoğlu, 2001; Demirbaş, 2001).

Suç kavramını kişilerin beden yapıları ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışan teori ise suç işleyen kişileri genele göre fiziksel olarak daha yetersiz ve bir takım farklı anomalilere sahip kişiler olarak betimlemektedir. Pozitivist akımın öncülerinden olan Lombroso'ya göre suç işleyen kişiyi diğerlerinden ayıran bir takım anormal özellikler vardır ve doğuştan gelen bu biyolojik özellikler suça karışmış kişinin ilkel ve vahşi insana dönüş (atavizm) gösterdiğini ortaya koymaktadır. Lombroso'nun stigmat adını verdiği suça karışma potansiyeli taşıyan birey; kafatası kemikleri kalın, elmacık ve çene kemikleri aşırı gelişmiş, deri rengi koyu, çok ve kıvrıkcık saçlı, büyük ve yelken kulaklı, daha az acı hisseden, kendini çok beğenen, pişmanlık duymayan özelliklere sahip bireyler arasından çıkmaktadır (Siegel&Senna,1994:102-104; Sokullu-Akıncı,1994).

Pozitivist görüş Lambroso'nun ardından bir süre daha suç olgusunu genetik farklılıklar ve kalıtımda arayan görüşlerin varlığı ile egemenliğini sürdürmüştür. Görüşe göre, çocuğun anne ve babasından miras aldığı normal dışı ve bir takım kalıtsal özellikler bireyin suça karışma riskini arttırabilmektedir. Örneğin, kalıtsal, kromozonlara bağlı ve prenatal dönemde gerçekleşen sorunlarla oluşabilen epilepsi

hastalığı ile ilgili 1911’de Lombroso tarafından yapılan araştırmada, epilepsi hastalığı ve suç işleme yatkınlığı arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca zihinsel yetersizlikler ve doğuştan gelen zeka geriliği gibi kalıtsal bir nedene bağlı olan beyinsel sorunlar da suça karışma riskini doğurmaktadır (Yavuzer,2001).

Suç kavramını biyolojik sebeplerle açıklayan görüşe göre, iç salgı bezlerinin (hormonlar) işlevlerindeki aksaklıklar, gelişim ya da zeka geriliği, duygu durum kontrolsüzlüğü ve davranış bozuklukları gibi sorunlara yol açarak bireylerde suç işleme riskini arttırabilir. Berman’ın “Kişiliği Düzenleyen Salgı Bezleri” isimli eserinde açıkladığı üzere, kişilik çoğunlukla iç salgı bezlerinin etkisi altında kalarak hareket edebilmektedir. (Demirbaş,2001)

1.2.1.2 Psikolojik-Psikiyatrik Nedenler:

Bu görüş açılımını bazı psikiyatrik bozukluklar ve psikanalitik yönelimle ortaya koymuştur. Araştırmalar bireylerdeki anti sosyal kişilik bozukluğu örüntüleri, şizofreni, zeka bozuklukları, paranoya, manik bozukluk, nevroz ve madde-uyuşturucu bağımlılığı gibi hastalıkların kişileri suça itebileceğini ortaya koymaktadır (Arboleda-Flórez, 2002).

Psikolojik sebepler incelendiğinde, suça dair açıklamalar getiren önemli bir akım da psikanalitik bakış açısı olmuştur. Freud, suç işleme durumunu, kişiliğin yapısını oluşturan id, ego ve superego ilişkisi ile açıklamaktadır. İd, benliğin en ilkel ihtiyaçlarını simgeleyen, saldırgan ve agresif yönüdür. Super ego, bireyi toplumsal olarak dizginleyen, olması gerekenlere odaklanan üst benlik yönünü temsil etmektedir. Ego ise, super ego ve id arasındaki dengeyi sağlamakta ve bireyi gerçek dünyaya adepte eden benliği temsil etmektedir. Ego, hem id’in doymak bilmeyen isteklerini törpülemekte, hem de super egonun aşırı baskılayıcı tutumuna esneklik kazandırmaktadır. McCrone’y’e (1972) göre, analitik görüşte suç durumu, id’in saldırgan ve agresif tutumlarını dizginleyemeyen zayıf bir egonun her isteği kabul etmesi sonucu oluşabildiği gibi, oldukça katı ve muhafazakar bir super egonun id’i aşırı engellemesi durumunda da karşımıza çıkabilmektedir (Akt: Özcan, 2005).

Bowlby, erken çocukluk döneminin ilk üç yılı içerisinde anneden ayrı kalmanın çocukta suçlu kişilik yapısının oluşumunda önemli bir etken olacağını savunmaktadır. Bebeklik döneminde anneye kurulan güvenilir ve sağlıklı bir bağlanma, çocuğun yetişkinlik dönemindeki davranış ve karakter yapısını etkileyecek niteliktedir. Fonagy ve arkadaşlarına (1997) göre özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından değişen dünya düzeni, geleneksel aile yapısında da çözümlere ve bireyselleşmelere yol açmıştır. Aile, insanın psiko sosyal gelişimindeki en önemli kontrol mekanizmasıdır. Post modern gelişmelerin ışığında aile mekanizmasının yapısında ve işlevselliğinde meydana gelen değişimler ve parçalanmış aile öyküleri, anne – çocuk bağı açısından olumsuzluklara yol açabilmekte ve kuşkusuz tek sebep bu olmasa bile, anne-çocuk ilişkisindeki arazlar uzun vadede suç oluşuma zemin hazırlayabilmektedir (Akt: Osofsky, 1997:150-155). Ayrıca Erikson'a göre bebekliğin ilk on sekiz ayı güvene karşı güvensizlik dönemi olarak betimlenir. Bu dönemde, bebeğin temel bağlılık ve güven gereksinimleri karşılanmamış ise, çocuk kendini kişilik gelişimi için ikinci ve öteki evrelere hazır hissetmeyebilir ve ileriki yıllarda insan ilişkilerinde kurduğu iletişimler güvensiz, kaygılı ve arazlı olabilir (Yavuzer,1987)

1.2.1.3 Sosyal ve Ekonomik Nedenler:

Suçun sosyal yapı ve sosyolojik süreçlere bağlı olarak açıklamaya çalışan ilk görüş, Durkheim tarafından ortaya konmuştur. Durkheim'in ortaya attığı ve ardından Merton tarafından geliştirilen *Sosyal Yapı ve Anomi Teorisi* kriminoloji alanında üzerinde önemli durulmuş ilk görüşler arasında değerlendirilmektedir. Birçok kriminoloğun suçun patolojik olduğu iddialarına karşın, Durkheim'e göre suç, evrensel, fonksiyonel ve mevcut normların ürettiği sosyal değişim için gerekli olan bir kavramdır. Teoride “anomi” sapkın ve normları yıkan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda suç; egemen sosyal yapıya karşı çıkan bir tür anomidir. Durkheim'in toplumların doğal süreci olarak tanımladığı suç kavramını, Merton alt sosyo-ekonomik gruplarda yaşayan kişilerin yüksek standartlara ulaşmak adına meşru olmayan yolları denemesi olarak ifade etmiştir (Siegel&Senna, 1994:155). Toplum tarafından onaylanan başarı, güç, statü, mesleki kariyer gibi hedeflere ulaşmak adına sistemin meşru kıldığı yollar (miras, çalışmak ve kazanmak

gibi) işe yaramadığında bireyler meşru olmayan yolları deneyerek bu sıfatlara sahip olmayı denemektedir. Dolayısıyla bireyleri suç işlemeye iten aslında sosyal yapının kendisidir (Demirbaş, 2001:358-359).

Sellin'in geliştirdiği *Kültür Çatışması Teorisi* ile Whyte ve Cohen'in oluşturduğu *Alt Kültür Teorisi* suçu toplumsal dinamiklerde arayan sosyalleşme teorileri arasında değerlendirilmektedir. *Sosyalleşme Teorisi* temelinde, bireylerin sosyalleşme süreçlerinde yaşadıkları sorunların suç oluşumuna zemin hazırladığına vurgu yapmaktadır (Akers,1999:59-97). Sosyalleşme teorisinin alt başlıklarından biri olarak değerlendirilen Kültür Çatışması Teorisi suç kavramını, farklı kültürlerin sahip olduğu farklı yaşam deneyimi ve normların uyuşmazlıklarına bağlı olarak açıklamaktadır. Özellikle toplum içerisinde norm gruba göre dili, dini, ırkı yönüyle farklılaşan ve ötekileştirilen etnik azınlık grupların, kendi anavatanlarında sahip oldukları geçmiş deneyim ve adapte olmaya çalıştıkları yeni değerlerin karşı karşıya gelmesi suç ve türevlerini doğurmaktadır. Alt kültür teorisi ise, tıpkı kültür çatışması kavramında olduğu gibi, toplum içerisinde var olan farklı grupların dinamikleri ile suç kavramını anlamlandırmaktadır. Cohen, özellikle toplumlarda ergen grupların oluşturdukları "çete" kavramını alt kültür mekanizması ile açıklamaktadır. Toplum içerisinde aynı deneyim, özellik ve beklentiler güden bireylerin oluşturduğu, farklı kültürlere sahip gruplar bulunmaktadır. Çoğunlukla hakim kültürün egemenliği ile çelişen alt grupların, genel yapıdan dışlanmaları ve ötekileştirilmeleri beraberinde bu gruplarda kendine yer ve statü edinme kaygısını da getirmektedir. Suç kavramını bu bağlamda değerlendiren Cohen'e (1955) göre, alt kültüre ait olma durumu kişileri suç ve yasa dışı işlere karışmaya sürükleyebilmektedir. Cohen'in alt kültür teorisi, belli bir grubun toplumun çoğunluğuna karşın gösterdiği reaksiyona dayandığı için *Tepki Teorisi* olarak da ifade edilmektedir (Akt: Öter, 2005).

Sapkın davranışlar ve suç kavramını sosyal süreç teorileri ile açıklayan görüşler özellikle sosyal öğrenme ve davranış teorileri ile dikkati çekmektedir. *Sosyal Öğrenme Teorisi* 19. Yüzyılın sonlarında oluşmuş, Gabriel Tarde'in "taklit teorisi"ne dayanmaktadır. Tarde, "Kanunun Taklidi" (*Law of Imitation*) adlı eserinde sapkın davranışlara yönelen ya da suça karışan bireylerin aslında normal kişiler olduğunu ancak suç davranışını tıpkı diğer yasal davranışlar gibi öğrendiklerini ileri sürmüştür (İçli, 1994). Öğrenme teorisi açıklamalarında Edwin D. Sutherland

tarafından ortaya koyulan *Ayırıcı Birleşenler Teorisi (The Differential-Association Theory)*, Akers ve Burgess'in *Ayırıcı Güçlendirme-Pekiştirme Teorisi* ve Matza ve Sykes'in *Nötrleştirme Teorisi* en bilinenlerdendir.

Özellikle Alt Kültür Teorisi'nden yola çıkarak, daha çok ergen suçluluğu ve çete oluşumlarına açıklamalar getiren "*Ayırıcı Birleşenler Teorisi*", suç kavramını birçok biyolojik ve psikolojik açıklamanın aksine sonradan edinilen bir davranış örüntüsü olarak açıklamaktadır. Sutherland'a göre suç öğrenilen bir davranıştır ve bu öğrenme pratiği kişinin birincil olarak sosyalleşme sürecini paylaştığı grupların etkisi ile oluşur. Bireyin yasaları ihlal etmesi durumu, sosyal çevresi tarafından destek görüyor ve normalleştiriliyorsa sonuç kaçınılmaz olur. Ancak Sutherland, sadece suça eğilimli kişilerle bir araya gelme koşulunu suç davranışının oluşumu için yeterli görmemektedir. Çünkü ona göre, suçun oluşumunda; suçlu gruplarla olan ilişkinin sıklığı, süresi, önceliği ve yoğunluğu da önemlidir (Hagan,1991:179-180; Ellis,1987:61-62). Bu bağlamda görüldüğü gibi, Sutherland kuramında suç kavramını öğrenilen bir davranış olarak tanımlasa da, bu süreç her bireyde farklı şekillenmektedir.

Öğrenme kuramları başlığı altında değerlendirilen Akers ve Burgess'in "*Ayırıcı Güçlendirme (Pekiştirme) Teorisi*" ise, suç veya sapkın davranışların koşullanma yoluyla öğrenildiğini ileri sürmektedir. Akers (1999) sosyal çevrenin kullandığı pekiştirme ya da cezalandırma yöntemlerinin bireyin suç ve türevi davranışlara yönelmesinde etken olduğunu savunmaktadır. Ona göre koşullanma aracılığı ile doğrudan ya da taklit yoluyla öğrenilen sapkın davranış pekiştiriciler yardımı ile güçlenebildiği gibi, cezalandırmalarla da zayıflatılabilmektedir (Akt:Kızmaz, 2005).

Sykes ve Matza (1957) tarafından geliştirilen *Nötrleştirme Teknikleri/Teorisi*'ne (*Neutralisation Techniques/Theory*) göre ise birey ne tamamiyle hür iradesi ne de çevre etkeni ile suça karışır (Hagan,1991:184). Kurama göre bireyler suç işleme ve sonrasında bir takım yok sayma stratejileri ve mazaretler geliştirerek sapkın davranışın gerçekliğinden uzaklaşmaktadır. Kurama göre bireyin durumu rasyonalize etme çabaları şu şekildedir:

- 1- *Suçun sorumluluğunun reddedilmesi (denial of responsibility)*: Burada birey, işlenilen suça bizzat kendisinin sebep olmadığını, bir çok dış etkenin; aile yapısı, yoksulluk ya da tesadüfi sebeplerin suça neden olduğunu savunur.
- 2- *Suç sonucu oluşan zararın inkar edilmesi (denial of injury)*: Gerçekleştirilen davranışın haklı yanları olduğu ileri sürülür ve herhangi birinin zarar görmüş olabileceği inkar edilir.
- 3- *Suç kurbanının yadsınması (denial of victim)*: İşlenen suç kabul edilse bile, herhangi bir zarar gören mağdur olmadığı ileri sürülerek, gerçekleştirilen eylemin haklılığı savunulur.
- 4- *Kendini yargılayanların ve suçlayanların suçlanması (condemnation of the condemners)*: Birey burada yansıtma mekanizmasını kullanarak kendini yargılayanları ve ailesini daha suçlu olarak görebilmektedir.
- 5- *Gerçekleştirilen eylemin önemli ve ulvi bir amaç uğruna yapıldığının düşünülmesi (appeal to higher loyalties)*: Birey ait olduğu alt grubun özellikleri ile toplumun beklentileri arasında bir sıkışma yaşadığını savunur. Bu noktada grubun beklenti ve talepleri toplumunkilerin önüne geçmektedir. Birey savunma olarak “bunu kendim için yapmadım” şeklinde bir mazeret sergileyebilir. (Siegel, 1989:197-198; Hagan, 1991:184).

Sonuç olarak Nötrleştirme Teknikleri, bireyin çeşitli bahaneler geliştirerek diğer kişilerin ve değer yargılarının baskısından kurtulmak üzere geliştirdiği savunma halleridir.

1938’de Tannenbaum tarafından ortaya atılan ve Becker tarafından geliştirilen *Damgalama Teorisi’ne (Labeling Theory)* göre toplumda egemen güçlü sınıflar kendi çıkarları doğrultusunda sapkın olarak nitelendirilecek davranışları belirlemekte ve bireyleri bu kurallara uyumları doğrultusunda suçlu ya da uyumlu olarak damgalamaktadır (Vito ve Holmes,1994:189-192; Marshall,1999:212; Kızılcılık, 1996:150; Akt: Kızmaz, 2005). Dolayısıyla suçlu kimselerin tekrardan suça karışmaları, toplumdaki bu damgalama halinden kaynaklanmaktadır. Giddens’ın (2000:189) bu bağlamdaki yorumuna göre, üst ya da orta sınıftan bir gencin işlediği suç polis veya mahkemeler tarafından masum çocukların oyunları olarak

değerlendirilirken, alt sınıftan gençlerin karıştığı benzeri eylemler suç olarak tasnif edilmekte ve bu doğrultuda işlem yapılmaktadır (Akt: Kızmaz,2005).

Suç oluşumunu ekonomik nedenlerle temellendiren görüşlerin temeli kuşkusuz Marx'a dayanır. Marx direk olarak suç konusuna değinmemiş olsa da çatışma konusu ile ilgili görüşleri bu bakış açısına yön vermiştir. Marx'a göre toplumdaki diyalektik, kendini çatışma alanlarında da gösterir. Buna göre her ekonomik sistemde gücü elinde bulunduran ve bulundurmayanlar ile gücü elinden bırakmak istemeyen ve o güce ulaşmak isteyenlerin çatışması olacaktır. Dolayısıyla suç, kapitalist toplumlarda sosyal adaletsizlikten kaynaklanan çatışmaların bir sonucu olarak hep görülecektir. Engels'e göre, işçi sınıfının sahip olduğu standartların düşüklüğü, yaşadığı sorunlar ve moralsizlikler yerini rahatlıkla suç oluşumuna bırakabilmektedir. Bu anlamda suçluluk, işçi sınıfının kapitalist sınıfa meydan okuması olarak değerlendirilebilir (Akt:Demirbaş, 2001). Banger'a göre ise suç, bir amaca ulaşmak için yasal ve legal olan tüm yollar tıkanıldığında başvuru yasal olmayan yolları içermektedir (Kantarcıoğlu, 2004).

Tarihsel süreçte suç oluşumunu açıklayan kuramları incelediğimizde, açıklamaların çeşitliliği ve farklılığı dikkat çekse de, günümüzde özellikle sosyolojik kuramların geçerlilik kazandığı fark edilmektedir. Zira modernitenin sonucu olarak bireyselliğin ön plana geçmesi ve kapitalist sistemin toplum içerisinde gelir dağılımı ve sınıflar arasında büyük uçurumlar oluşturması, bireyleri sapkın veya yasal olmayan davranışlara sürükleyebilmektedir.

1.2.2 Ergen ve Suç

Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimi ile açıklanan ve tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilen çocuk suçluluğu kavramı, hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir kısmını içermektedir. (Defence for Children International,1993). Suç kavramı incelendiğinde suçun ortaya çıkmasındaki ilk belirtilerin çocukluk çağında fark edilebileceği düşüncesi ile çocuk ve ergen suçluluğu araştırmaları, üzerinde önemle durulan bir kavram olarak göze çarpmaktadır (Polat, 2004:189).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve uluslar arası birçok anlaşmada belirtildiği üzere; “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılmaktadır”. Bedensel ve zihinsel olgunluğa erişme kıstası ile değerlendirildiğinde ergenliğe geçiş çocukluğun sonlanması olarak görülse de, Batı ülkelerinin hukuk literatüründe ve ülkemizde çocuk suçluluğu, kanuna karşı gelmiş 11-18 yaş arası çocukları kapsamaktadır (Öter, 2005).

Çocuk ve suç kelimelerinin yan yana bile gelmesi düşünülemezken, son dönemde yapılan araştırmalar çocuk suçluluğunun sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de görüldüğünü ortaya koymaktadır (Pellegrini et al., 2000). Çocuk ve ergen suçluluğu, araştırmalarda daha çok ekonomik sebepler ve sosyo-kültürel donanımsızlıklara bağlansa da, özellikle son yıllarda Batı ülkelerinde hızla artan toplu cinayet ve lise katliamları, hırsızlık, kapkaç, şiddet örüntülü davranışlar, taciz ve tecavüz vakaları, okul ve evden kaçma gibi olaylar konunun evrensel olduğunu ve içerisinde birçok dinamiği barındırdığını göstermektedir. Bu anlamda ergen suçluluğunun nedenlerinde, bireysel, ailesel, çevresel ve sosyal nedenler bir arada değerlendirilmelidir.

1.2.3 Ergeni Suça İten Nedenler

Bireyi suça iten nedenler çocuk ya da yetişkin ayrımı yapılmaksızın bireysel, psikolojik ve sosyolojik temellere dayandırılarak açıklanmaktadır. Çalışmamızın bir üst bölümünde bu açıklamalara yer vermeye çalıştık. Ancak bu kısımda ergeni suça iten nedenler bireysel ve biyolojik özelliklerden bağımsız tutularak, ergenin toplumsallaşma sürecinde karşılaştığı sorunlarla açıklanmaya çalışılacaktır. Zira günümüzde suçluluk kavramını açıklamada sosyal nedenlerin bireysel nedenlerden çok daha etkili olduğu bilinmektedir.

Çocuğun gösterdiği olumlu davranış örüntüleri esas olarak sosyalleşme sürecinin başarısı ile ilişkilidir. Şüphe yoktur ki, bir çocuğun hayatında en etkin ve kalıcı sosyalleşme aile ile başlamaktadır. Özellikle ergenlik dönemi ile birlikte aileye ek olarak; toplum, değerler, normlar, davranış kalıpları, sosyal ilişkiler, okul ve

medya gibi sosyal kurumlar bu sosyalleşme sürecinde yerini alır (Özen vd, 2005:431). Tanımlar, sosyalleşmenin bir öğrenme süreci olduğunu, bu süreç içerisinde çocuğun ilişkide olduğu sosyal çevre ve bu çevrenin sahip olduğu toplumsal değerlerin çocuğun olumlu ve olumsuz davranışlara yönelmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Aile, okul, akran grubu, çalışma hayatı gibi ergenin sosyalleşmesinde önemli bir yeri olan sosyalleşme güçleri, toplumsallaşma sürecinde kimlik gelişimini etkileyen etkenlerdir. Toplumsallaşma sürecindeki başarısızlık ya da yanlış rol model alınimleri ergende suçluluk ya da norm değerlerden sapma eğilimine yol açabilmektedir (Polat, 2004:196).

Aile ve Suçluluk: Çocuk ilk ve en yakın sosyal çevresi olan aileden oldukça yoğun olarak etkilenir. Özellikle çocuğun aileyle girdiği ilk sosyalleşme süreci, model alma, taklit ve sosyal pekiştirme yollarıyla ergenlik dönemindeki kimlik örüntüsüne zemin hazırlar. Suça itilme nedenleri üzerine yapılan araştırmalar özellikle, parçalanmış aile, çatışan aile, ihmalkar aile ve suçluluk davranışı barındıran aile yapılarını çocukların suça karışması ile ilişkilendirmektedir (Polat, 2004). Ailede suçlulukla ilişkili diğer riskli durumlar, çocuğun evden kaçması, ailede suç işleyen başka bireylerin varlığı veya çocuğun herhangi bir nedenle evden ayrılmasıdır. Bu etkenler ailenin parçalanmışlığı ile ilgili olduğu kadar, daha çok ebeveyn-çocuk ilişkisindeki bir soruna da işaret etmektedir (Uluğtekin, 1991:37).

Dolto (1998) ve Morash ile Trajanowicz'e (1983) göre ailede boşanma, terk, ölüm gibi durumlar sebebiyle bütünlüğün bozulması, çocuğun sosyalleşme ve topluma uyum süreçlerini kesintiye uğratabildiği gibi, suç oluşumuna da zemin yaratmaktadır (Akt:Polat,2004). Diğer yandan Glueck'ların (1950) yaptığı araştırmaya göre aile içerisinde çocuğa uygulanan disiplin ve ceza yöntemlerinin aşırı katı, gevşek ya da tutarsız oluşu da çocukta öğrenme sürecini zorlaştırabildiği gibi, iç denetimin gelişimini de zayıflatabilmektedir (Akt: Uluğtekin,1991: 37; Polat, 2004). Çocuğun özellikle ergenlik dönemi içerisinde yaşadığı birçok değişim aile içi ilişkilerde çatışmaları ve ergene karşı negatif yaptırımları arttırabilmektedir.

Aile içerisinde madde-alkol bağımlılığı ya da suç geçmişi olan bireylerin olması, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve kardeş sayısı gibi etkenlerin de suç ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak tüm bu sebepler temelinde, çocuğun aile içinde

anne – baba sevgi ve şevkatini yeterince alamamasına dayanmaktadır (Chazel, 1969:206-219). Andry (1960) araştırmasında, suç işlemiş erkek çocukların özellikle babalarının sıcaklığını hissetmediğini ortaya koymuştur (Akt: Öntaş ve Acar, 2003).

Ülkemizde ailelerin göç yoluyla büyük kentleri tercih etmeleri ve beraberinde oluşan gecekondulaşma kültürü çocuk suçluluğuna zemin hazırlamaktadır. Lakin gecekondulu yaşamı içerisindeki aile toplumsal yalnızlık çekmektedir (Hancı,1995:58). Özellikle günümüzde göç kavramıyla beraber oluşan “zorunlu” çekirdek aile mefhumu, aile bireylerinde yabancılaşma ve ilişkilerde tutarsızlıkları da beraberinde getirmektedir.

Akran Grubu ve Suçluluk: Çocuğun aileden sonraki diğer bir sosyalleşme grubunu akran ve arkadaş çevresi oluşturur. Schaefer (1980), özellikle ergenlik döneminde önem kazanan ve çoğu zaman aile fertlerinin bile önüne geçen arkadaş gruplarının, ergende aidiyet ve kendi başına var olabilme duygularını güçlendiren ilişkilerin sembolü olduğunu ifade etmiştir (Akt:Öntaş ve Acar, 2003). Bu dönemde akran grubunun norm ve değerlerine bağlılık, gruptan dışlanma korkusu ile önem kazanır. War (1993) ve Delikara (2001:154) ergenlerle yaptıkları araştırmalarda akranlara güven ve bağlılığın 14 yaşından itibaren giderek arttığını ve 17 yaşında en yüksek noktaya ulaştığını ortaya koymuşlardır (Akt: Öntaş ve Acar, 2003). Alt kültür teorisi ile açıklanan ve toplumun norm grubunun dışına itelenmiş, görmezden gelinen ergen grupların kendilerini fark ettirebilmek adına oluşturdukları çeteler ya da suçluluk ortakları, birlikte birçok risk davranışı alabilmekte, sigara ya da alkol gibi madde kullanımlarında birlikte hareket edebilmektedir.

Çalışma Hayatı ve Suçluluk: Günümüzde artan göç ve sosyal yapıdaki değişimler, “çalışan çocuk” kavramını oluşturmuştur. Bedensel ve psikolojik gelişimini henüz tamamlamamış çocukların erken yaşta ailelerine gelir getirmek amacıyla çalıştırılmaları, beslenme, sağlık, okuma ve oyun oynama haklarından mahrum kalmaları çocukların dış dünyanın acımasız yüzüne karşı siper olarak katılaşmalarına yol açmaktadır. Çocukluğun doğal halinden uzak bu katı tavır beraberinde kendini koruma ya da dış dünyanın akışına ayak uydurma adına suça karışma riskini doğurmaktadır. Çocuk, okul başarısındaki düşme ya da ailenin ekonomik yetersizlikleri sebebiyle eğitim hayatına devam edememekte ve çalışmak

zorunda kalmaktadır. Çalışma hayatı çocuğun bir iş öğrenmesi ve sorumluluk alması açısından yararlı olabilse de, çocuk için adapte olunması gereken birçok güçlüğü de beraberinde getirir. İş yerinde gözetim ve kontrol azlığı ya da işverenin suça eğilimli, sapkın karakter örüntüleri çocuğa yanlış modeller sunabilmekte ve suça zemin oluşturmaktadır. Öte yandan çocuk iş yaşamı ile birlikte “oyun” etkinliğinden ve eğitim hayatından mahrum kalır ve sosyalleşmesini sağlıklı bir şekilde tamamlayamaz. Toplumsallaşma sürecindeki kesintilerin ve özellikle iş hayatına çocuk yaşta atılmanın çocukları suça itebileceği ile yapılan araştırmalar yeterli değildir. Ancak Glueck ve Glueck’in (1950) konu ile ilgili yaptığı araştırmalar, suça karışmış çocukların % 84.4’ünün, herhangi bir suça karışmamış gruptakilerin ise % 78.3’ünün çalıştıklarını ortaya koymuştur (Akt: Uluğtekin,1991:48).

Okul Sistemi ve Suçluluk: Danziger’e (1971:121) okul sistemi, çocuğa ileriki yıllarda yer alacağı bürokratik toplumun bir ön denemesini sunmaktadır (Akt: Uluğtekin,1991). Okul sistemi çocuğun sosyalleşme sürecinde önemli bir işlev üstlenmekte, çocuğun ailesinden kazandığı yanlış deneyimleri onarabileceği gibi, kendisi de tek başına olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Eğitim kurumu çocuğun büyük bir zaman dilimini geçirdiği mekândır. Dolayısıyla okul içerisindeki deneyimler çocuklar üzerinde ciddi izler bırakabilmektedir. Çocuğun okuma hakkını kullanamaması, okul başarısının düşmesi ve bunu takiben okuldan soğuması, sınıfta kalması ya da okuldan alınması-atılması ile çocuk boş zamanını geçirecek güvenilir bir ortamdan da uzaklaşmış olur. Diğer yandan tam tersi bir şekilde, okul başarısındaki düşme çocukta ters giden bir şeyleri ifade edebildiği gibi, suça karışma riskini de düşündürmektedir. Glueck ve Glueck (1950) yaptıkları araştırmada suça karışmış çocukların karışmayanlara göre daha çok sınıfta kaldıklarını ortaya koymuşlardır (Akt:Uluğtekin,1991). Polk ve Halferty ise suçlulukla okula karşı olumlu duyguları ifade eden “bağlılık” faktörü arasında olumsuz yüksek ilişki bulmuşlardır. West, okuldaki başarısızlığın suça itilmiş çocukların en belirgin özelliği olduğunu belirtirken, Gold (1963) araştırmasında suça karışmış ve karışmamış çocukların zeka seviyeleri arasında bir fark olmamasına rağmen, suça karışanların daha başarısız olduklarını saptamıştır (Akt:Uluğtekin,1991).

Okul, çocuk üzerinde yapıcı etkileri olduğu kadar eğitimecilerinin pedagojik donanımlarındaki eksiklere bağlı olarak zarar verici bir kurum halini de alabilir. Bazı

eğitimcilerde ve aslında insanların genel tabiatında var olan sorun çıkarıcı bireyleri dışlama, yok sayma ya da damgalama davranışları okul içerisinde gerçekleştiğinde problem gösteren çocuk okuldan soğumakta ve suça itilebilmektedir.

1.2.4 Hukuk Sisteminde Ergen ve Suç

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran, her ülkenin kanunlarına göre belirlediği yaş sınırıdır (Özkan, 1994). Ceza hukuku açısından “çocuk” terimi, belli bir yaşın altında olan kişiyi tanımlamak için kullanılır. Çocukluğu yetişkinlikten ayıran bu yaş sınırı 18 ile 21 yaş arasında, ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu nedenle Doğan’a (1990:171) göre batı dillerinde “çocuk suçluluğu” terimi yerine “genç suçluluğu” terimi kullanılmaktadır. Bu terim çocukluk döneminin bir kısmı ile ergenlik dönemini içermektedir (Akt: Çoğan,2006). Günümüzde uluslar arası birçok sözleşme referans alınarak dünya genelinde ve Türk Hukuk Sistemi’nde 18 yaşını doldurmamış bireyler çocuk sayılır ve yetişkinlerden farklı bir şekilde yargılanır. Çünkü çocuğun suça karışsa bile, henüz fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini tamamlamadığı ve aslında birçok sebep dolayısıyla “suça sürüklendiği” varsayımı kabul edilmektedir. Türk Hukuk Sistemi’nde yetişkinlerin yargılanmasını gerektirecek sebepler çocuklar için de geçerlidir. Suça itilmiş çocuk, ancak ceza sorumluluğu ve yaş küçüklüğü nedeniyle var olan tedbirlerde indirim uygulamasına bağlı olarak yetişkinlerden farklı yargılanır (Polat, 2004).

Türk ceza hukukunda çocuk ile ilgili düzenlemeler Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu’nda yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu 18 yaş altı bireyleri, yaş küçüklüğüne bağlı olarak “ehliyetsizlik, tam olmayan ehliyet ve ehliyet” aşamaları ile değerlendirmektedir.

Ehliyetsizlik aşaması: Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddesi gereğince, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir (5237 Sayılı TCK 31/1 md.).

Tam olmayan ehliyet aşaması: Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Bu aşamada işlediği suçun anlam ve sonuçlarını idrak edemeyen (farik ve mümeyyiz) küçüklere ceza verilmemekte ancak bu kişilere çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmaktadır. İşlediği suçun farik ve mümeyyizi olduğu saptanan küçüklerin cezalarında ise indirime gidilir (5237 Sayılı TCK 31/2 md.).

Ehliyet aşaması: Suç oluşturan fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını tamamlamamış olan bireylerin gerçekleştirdikleri davranışların hukukî anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte, bu kişilerin davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olduğu kabul edilmektedir. Bu gençlerin yargılanmasında da belirli oranlarda indirimlere gidilmektedir (5237 Sayılı TCK 31/3 md.).

Çocuğun yargılanma sürecinde uyulması gereken asgari standartlar birçok kural ve sözleşmece belirlenmiştir. Asgari standartlara imza atan ülkeler çocuğun yargılanma sürecinde Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi temel alarak; Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgarî Standart Kuralları (Beijing Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) ve Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Asgari Standart Kuralları'nın (Tokyo Kuralları) uygulanmasını da hukuken ve ahlaken temin etmektedir. Bu kurallar çocuk haklarını merkeze alarak taraf ülkeleri belli bir standarda ulaştırmayı amaçlamaktadır (Elçi,2009).

1.2.5 Cezaevi Kavramı

Toplumlarda suç işleyen bireylerin cezalandırılması pratiği oldukça yaygın ve eski bir alışkanlıktır. Modern devletin ürettiği hapisane kurumlarından önce, cezalandırma eylemi, daha çok bedeni ızdırabı içeren, tüm insanların önünde adeta

ibret alınması bir şenlik ve tören atmosferinde uygulanan, öncelikle işkence ve sonunda suçun niteliğine bakılmaksızın idam ile neticelenen, misilleme bir süreci içermekteydi. Halkın infaz sürecine katılımı, tezahürat ya da yuhalamaları ile idamın sürecini değiştirmeleri söz konusu idi. Cezalandırma pratiğinin bedene zarar verme ve azap çektirme üzerine kurulu olduğu bu dönem, zaman içerisinde insanların tepkisini toplamaya, ölüm ve işkenceye uğrayan bireylerin suçu ne olursa olsun mağdur olarak algılanmalarına ve bazı dönemlerde halkın isyanına yol açtı. İktidarı elinde bulunduran kişilerin /kralların, bedene dair olan bu geleneksel metodu kendi güçlerini sarsıcı ve ekonomik olarak işlevsiz bulmaları sonucu *cezalandırma* pratiğinde ciddi bir dönüşüm yaşandı. Görünürde ardına hümanizm ve insan haklarını alan bu dönüşüm ünlü düşünür Foucault'ya göre, aslında tamamen modernitenin kendi meşruiyetini ve uzmanlık alanlarını yaratmak adına oluşturduğu bir kurgudan ibarettir (Foucault,1975/2000). Foucault, modernitenin ürettiği disiplinlerin kendilerini var edebilmek adına olmayana ergi prensibi ile deliliği, anormalliği ya da kanun bozuculuk kavramlarını ürettiği görüşündedir. Öyle ki, modern akıl ancak deliliğin varlığı ile akıl hastaneleri ve psikiyatriyi-tıbbı, suç işleyenlerin varlığı ile hukuk ve düzen sağlayıcıları var edebilir. Hapishane ve akıl hastaneleri toplum için birer aşu gibidir, varlıkları toplumu bu kavramlardan önlemeye yeter. Deliliğin varlığı akla mukayet olmaya, suçun varlığı bireyleri hukuk içinde davranmaya yöneltir. Toplum içerisindeki bireyleri standartlaştıran, maksimum işlevsellik adına normalize ederek tek tipleştiren modern akıl, bir yandan da gözetleme ve denetleme mekanizmaları ile bütüncül bir hegemonya ve kontrol oluşturma çabasıdadır. Bu anlamda Foucault'ya (1975/2000) göre modern toplumun gözetleme ve denetleme unsurları ile gücünü meşru kılmaya çalışarak oluşturduğu ilk hapishane, 1596 yılında Amsterdam'da açılan Rasphuis Hapishanesi'dir (Akt: Saygılı, 2004). Ardından modern devlet zihniyetinin de şekillenmeye başladığı 18. yüzyıl sonları 19. yüzyıl başlarında cezaevi kurumu yaygınlaşmaya başlamıştır.

Modernitenin peşi sıra gelen ve bu dönüşüm ile birlikte gelişen cezaevi kurumu, merkeze bedenden ziyade ruhun ya da zihnin tutsaklığını alarak insani bir bakış açısı kazandığını ispat etme çabasıdadır. Yeni bakış açısı, ruhun işkencesi için bazı psikolojik oyunlarla suçluyu ızdıraba sürükler. Günümüzde cezaevleri, bireyleri *öteki* ile diyalogdan alı koyan, yalnızlaştıran, yabancılaştıran, toplumdan izole eden yapılar olarak hizmet vermektedir. Türkiye'de şartlar gereği yetersiz olan cezaevi

sayısı, bireyleri birbirinden ayıran bu izolasyona fırsat tanıyamazken, son yıllarda bizim ülkemizde de tartışılan tecrit usullü F tipi yapılanmalar insan hakları açısından büyük tartışmalara yol açmaktadır.

Cezaevleri günümüzde tutuklu olan kişileri toplumdan ayırıştırmak için şehir merkezlerinin dışına itilmiştir. Bu işleyiş, toplumun tutuklu bireyleri görmezden gelmesi, tutuklularla temas halinde olunmaması ve onları dışlamayı sağlarken, tutuklu bireylerin de kendilerini toplumun dışına itilmiş ve görünmez hissetmelerine yol açmaktadır (İşlegen,1996). Cezaevlerinde kullanılan mimari yapı ise otorite ve gücü temsil edercesine büyük, kasvetli ve silik tonlardan oluşmaktadır.

1.2.6 Cezaevi Kurumunun Ergen Üzerindeki Etkisi

Cezaevi koşullarındaki ergen, diğer akranları gibi henüz fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini tamamlamamıştır. Henüz gelişim evrelerini sağlıklı bir şekilde tamamlamamış bu birey, yaşının çok daha üstünde ve kaldırabilmekte güçlük çekeceği cezaevinin soğuk, metal ağırlıklı yapısında yaşamak zorunda kalmaktadır. Cezaevinin yetişkin bireyler için dahi geçerli olan kısıtlayıcı ve sorunlu yapısı, söz konusu *ergen* olduğunda çok daha ciddi bir önem arz etmektedir (Öztürk,2005).

Ergenlik döneminde toplumsallaşma süreci önem kazanır. Bu süreçte ergenin karşısına çıkan doğru rol modeller ve işlevsel sosyalleşme araçları ergenin sağlıklı bir geçiş dönemi geçirmesini sağlar. Ancak cezaevi koşullarındaki ergen, bulunduğu dönemin en önemli ihtiyacı olan *sağlıklı sosyalleşme* sürecinden uzak kalmaktadır. Bu süreçte ailenin sevgi ve şefkatinden mahrum kalan ergen, sosyal etkileşimin az ve yetersiz olması ile kendini güvensiz, korunmasız ve tedirgin hissedebilir. Cezaevi ortamında oluşan kaygı ve travmalar, ergenin hayata güven duyma, uyum gösterme, diğer insanlarla ilişkilerinde sağlıklı kararlar verebilme, dünyanın adil bir yer olduğuna inanabilme ya da bağışlayıcılık gibi olumlu davranış örüntülerini de etkileyebilmektedir. Diğer yandan cezaevi sürecinde ergen, tahliye sonrası yaşamla ilgili ümitsizlik, güvensizlik, bilinmezlik ve endişe duyabilir. Yakınlarından uzakta ve tutuklu olma halinin getirdiği utanç ve mahcubiyet duygusu

ile ergen, psikolojik olarak ciddi bir çöküntünün eşiğinde olabilmektedir (Yılmaz ve Kolbaşı, 2002; DSÖ Ruh Sağlığı Bölümü,2000).

Diğer yandan cezaevinde ergenin zamanı sürekli aynı mekanda, tek düze ve monoton geçmektedir ki, bu tek düzelik ergenin bir çok gelişim hakkından faydalanamaması anlamına gelmektedir. Cezaevi yapısının güneş almaması, yeterince havadar olmaması, ergenin sağlıklı ve yeterli kalori miktarı ile beslenememesi, cinsel gelişimini akranları kadar sağlıklı tamamlayamaması, sağlık ve psikoterapi hizmetlerinden yeterli oranda faydalanamaması ve mekansal olarak dar bir alanda yaşamak durumunda kalması ergenin fiziksel gelişim hakkından yararlanamamasına yol açmaktadır (İşlegen,1996;Çobanoğlu,1996)

Ergenin kişiliğini besleyen sanatsal, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler cezaevi sürecinde ya çok kısıtlı ya da hiç uygulanamamaktadır. Tüm bu sosyalleşme araçları ergenin yeteneğini ve ilgi alanlarını belirlemesine yol açan, ergene entelektüel bakış açısı kazandıran faaliyetlerdir. Bu alternatiflerin sunulmaması, ergenin sosyal gelişim hakkını kullanamamasına neden olmaktadır. Diğer yandan ergenin cezaevi sürecinde eğitim hakkını kullanamaması da ciddi bir problemdir. Türkiye’de çocukların bulunduğu kapalı kurumlarda eğitimlerine devam etme olanağı bulunmakta ancak bireyler bu konuda yeterince bilgilendirilmemekte ve niceliksel kısıtlılıklar sebebiyle bu haklarını kullanamamaktadır (Öztürk,2005).

1.3 Adil Dünya İnancı ve Bağışlama

Bu bölümde, sosyal psikolojinin henüz çok yeni çalışma konuları arasında değerlendirilen ve üzerinde az sayıda araştırma yapılmış adil dünya inancı ve bağışlayıcılık kavramlarının detaylarına ve birbiri ile ilişkilerine yer verilecektir.

1.3.1 Adil Dünya İnancı Tanımı ve Gelişimi

Lipkus ve Siegler'e göre (1993) insanlar başlarına gelen olaylar (sonuçlar) ile gerçekleştirilen eylem arasında bir uygunluk olduğuna inanma eğilimi taşırlar. Bireylerin, belirli eylemleri yerine getirerek istediklerini elde edebileceklerine ve olumsuz durumlardan kaçınabileceklerine olan inançları beraberinde, çevreyi kontrol edebilme, uzun vadeli planlar yapabilme ve uyum sürecini de arttırmaktadır. Adil dünya inancı teorisine göre, insanlar talihsiz kurbanın başına gelen olumsuzluklara, kurbanın kendisinin neden olduğuna inanma eğilimindedir. Bu eğilim olayların olumsuz sonuçlarından korunmak için, farkında olmadan bir irade yüklenme ve dünyanın adaletini meşru kılarak kaostan uzak durma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Aksi halde, sonucu tahmin edilemeyen ya da tahminlerin dışında adaletsizce gerçekleşen olaylar, bireyin kaotik bir çevreye uyumunda fiziksel ve duygusal birçok sorun yaratabileceği gibi, güçsüzlük, çaresizlik ve aciziyet gibi duyguları da arttıracaktır (Lerner, 1980). Adil dünya inancının işleyişini örneklemek gerekirse, gece geç vakitte dışarıda olduğu için tacize uğrayan bir kadına dair insanlar suçlayıcı davranabilmektedir. Olayın aslında mağduru olan kadın, çoğu kişi tarafından gece geç vakitte sokakta olmaması gerektiği ya da bu duruma kendi davetiye çıkardığı gibi yorumlarla suçlanabilir. Yaşanan talihsizliği olduğu gibi kabul etmek ve kadının aslında kurban olan taraf olduğunu görmek, beraberinde geceleri dışarı çıkmanın çok güvensiz olduğu ve aslında herkesin benzer bir durum yaşayabileceği gerçeğini de kabul etmek demektir, ki bu noktada bireyler dünyanın adil bir yer olduğunu düşünmeyi tercih etmektedir.

Adil dünya inancı hipotezini açıklamaya çalışan araştırmalar, insanların “başlarına gelenlere layık olduklarına ve layık olduklarını elde ettiklerine” inanma eğilimi taşıdıklarını ve bu eğilimi korumak için kendi düşünsel süreçlerini buna göre düzenlediklerini ortaya koymaktadır. Heider (1958) adil dünya inancını sık kullanılan bir bilişsel eğilim olarak görmekte ve bu durumu denge prensibi ile açıklamaktadır. Denge prensibine göre, mutluluk ve iyilik ya da kötülük ve ceza arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu durumlardan biri gerçekleştiğinde birey diğerinin öngörüleceği bir pozisyon arama telaşına girmektedir. Aynı şekilde Rokeach (1971) ve Festinger’e (1957) göre, hayattaki adaletsiz sonuçlar bireyde bilişsel uyumsuzluk ve çelişkilere yol açacak ve bu uyumsuzlukların giderilmesi adına kişi bir takım savunma stratejilerine yönelecektir (Akt:Uğur,2007). Lerner (1965) tarafından geliştirilen kuram ilk aşamalarda *kurbanı suçlama-değersizleştirme* ve *adaletsizliği meşrulaştırma* kavramlarından faydalanmıştır. Adil dünya inancının devamını sağlamak adına bireyler, kurbanı-mağduru değersizleştirip, yaşadığı olumsuz duruma kurbanın kendisinin neden olduğuna, olayın abartıldığına ya da acı çekme durumunun gerçekten meydana gelmediğine inanabilmektedir. Özellikle herhangi bir konuda suçlu olan kişi, kurbanın başına gelen talihsizlikleri hak ettiğine inanma eğilimi göstererek, yaşanan olayın olumsuz sonucunu meşrulaştırabilmektedir. Örneğın, şiddet uygulayan bir koca ya da tecavüz girişiminde bulunan bir erkek, kendini savunma noktasında genellikle bu duruma karşı tarafın davranışlarının yol açtığını belirtmektedir. Goffman (1963) ise, insanların fiziksel özür ve kusurları ahlaki yetersizliklerin sonucu olarak gördüklerini belirtmektedir (Akt:Göregenli, 2003).

Lerner’ın (1965) geliştirdiği adil dünya inancı kuramı çevreye uyum sağlamak, geleceğe umutla ve güvenle bakabilmek adına bireylerin farkında olmadan geliştirdikleri bir stratejiyi ifade etmektedir. Kurama göre, adil dünya inancı fiziksel ve sosyal çevrenin durağan, güvenilir ve düzenli olarak algılanmasını sağlamakta, böylece insanlar uzun süreli planlar yapabilmektedir. Bu inancın yoksunluğu kişilerde ciddi bir tedirginlik ve kuşku yaratabildiği gibi, günlük hayatın işleyişini bile etkileyebilmekte, yaşamın savunmasız, adil olmayan ve tahmin edilemeyip öngörülemeyen yüzü ile kaosu çağrıştırmaktadır.

Adil dünya inancı bireylerin yaşam standardını arttıran, hayata daha sağlıklı, güvenilir ve olumlu bakmalarını sağlayan oldukça işlevsel bir savunma halidir. Adil dünya inancı yüksek kişiler, daha durağan, düzenli, mantıklı ve uyumlu bir hayatı benimsemekle birlikte, diğer yandan olumsuz olaylar karşısında daha dirayetli ve güçlü davranmaktadır. Bu bireyler, tekrar edebilen olumsuz olaylarda kolay kolay pes etmemekte ve olayın adaletsizliğine inanmayarak olayı yeni bir bilişsel şemaya oturtmayı tercih etmektedir. Kötülüğün ya da olumsuz durumların arttığı pozisyonlarda adil dünya inancı yüksek bireylerin yeni olaya adapte olabilme kapasiteleri de düşük adil dünya inancına sahip bireylere göre daha kolay gerçekleşmektedir. Örneğin, kaza sonucu sakat kalma, tecavüz, iş kaybı gibi durumlarda adil dünya inancının yüksekliği, yaşanan olaya adaptasyonu arttırmakta, iyi olma halini hızlandırmakta ve kendine güveni yenilemektedir (Dalbert, 2002:123-145). Kişiler arası ilişkilerde de adil dünya inancının yüksekliği pozitif etki vermektedir. Örneğin, evliliklerde adil dünya inancının yüksekliği partnerin negatif davranışlarına karşın yüksek tolerans gösterilmesini sağlamaktadır (Lipkus & Bissonnette,1996). Yüksek adil dünya inancına sahip bireylerin sosyal sorumluluk ve diğerlerine yardım gibi konularda da daha girişken oldukları tespit edilmiştir (Otto & Dalbert,2005:559)

1.3.1.1 Adil Dünya İnancını Etkileyen Faktörler

Araştırmalar, *adil dünya inancını (belief in a just world/just world belief)* etkileyen en önemli faktörlerden birinin, bireyin adaletsizliği doğrudan yaşaması olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda, toplumda sosyal adaletten faydalanamayan, alt kültürlere mensup, dezavantajlı grup üyelerinin düşük adil dünya inancına sahip olacağı varsayılabilir (Göregenli,2003).

Diğer yandan araştırmalar, yüksek adil dünya algısına sahip kişilerin daha otoriter ve dindar gruplardan oluştuğunu göstermektedir. Özellikle Batı dinleri adil dünya inancını büyük ölçüde onaylamaktadır. İsrail’de yapılan araştırmalar ise, aşırı dindar Müslüman ve Yahudilerin otoriterlik ve adil dünya inancı açısından paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak ait olunan dini grubun yaşanılan toplumdaki avantajlı ya da dezavantajlı durumu, adil dünya inancı açısından dindar olma

durumunun önüne geçebilen bir değişken olabilmektedir. Furnham ve Karani'nin (1985) Kuzey İrlanda bölgesinde yaptıkları araştırmada, Katolik grup üyeleri Protestanlara göre daha dezavantajlı koşullarda yaşamakta ve araştırma sonuçları bu grubun daha dindar olmasına karşın buldukları sosyal koşulların etkisi ile dünyanın daha az adil olduğuna inandıklarını göstermektedir (Göregenli,2003; Rubin ve Peplau,1973).

Altemeyer (1998) ile Rubin ve Papeleu'ya (1973) göre, otoriterliğin muhafazakârlığın en önemli belirleyicisi olarak, suç kavramını dışsallaştırıp ağır cezalandırma eğilimlerini desteklemesi, güçlü insanları iyi güçsüzleri kötü olarak değerlendirmesi adil dünya inancı ile tutarlılık göstermektedir (Akt:Göregenli,2003).

Adil dünya inancı kişinin özelliklerine ve davranışlarına bağlı olarak değişmektedir (Pepitone & L'Armand, 1996:581-597). Günümüz kültüründe, kibar, arkadaşça, zeki, yakışıklı-güzel, gibi nitelikler üstünlük iması ile birlikte istenen durumları hak etmeye öncül iken, bu özelliklerden yoksunluk, ekonomik yetersizlik ya da dezavantajlılık hak etme durumunu tersine çevirebilmektedir (Lerner, 1980). Diğer yandan birçok toplumda, anormal statüleri temsil eden azınlıklar, farklı etnik gruplar, çirkinler, özürlüler, akıl hastaları, suçlular, eşcinseller ve kadınlar toplum tarafından istenmedikleri ve gücü-otoriteyi-çoğunluğu temsil edemedikleri için dışlanmakta ve her zaman daha azını hak etmeye mahkûm olmaktadır.

Furnham ve Procter (1989) adaletsizlikle daha çok karşı karşıya kalan grupların dünyayı daha az adil algıladıklarını belirtmiştir. Bu önermeyi cinsiyet rolleri bağlamında ele aldığımızda, toplumda daha sık adaletsizliklerle karşılaşan kadınların erkeklere göre daha düşük adil dünya inancına sahip olacağı varsayılabilir. Ancak Wagstaff (1983), Benson (1992) ve O'Connur ve arkadaşlarının (1996) yaptığı daha yeni araştırmalar adil dünya inancının cinsiyetler arası farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

Lerner'in adil dünya inancını etkileyen faktörler arasında belirttiği önemli bir etken de; sosyal normlardır. Bu unsura göre, kişi kendi özelliklerine yakın, kendine

benzeyen bireyleri iç grup olarak değerlendirmekte ve benzerliğin üstünlüğü ilkesi ile *ötekilerden* daha fazla hak ettiğini düşünme eğilimi taşımaktadır (Lerner, 1980).

Din, kültür, toplumsal statüler ve kişisel yatkınlıklar adil dünya inancının boyutlarını etkileyebilmektedir. Ancak Lerner (1980) adil dünya inancının kökenini, Piaget'nin çocuklarda görülen, hemen gelen adalet kavramına bağlamaktadır. Hemen gelen adalet kavramına göre, çocuklar iyiliğin hemen ödüllendirileceğini ve kötülüğün de cezasını ivedilikle bulacağını düşünür. Dalbert ve Stoeber'a (2006) göre bu süreç bilişsel gelişimin tamamlanması ve adaletsizliğe dair edinilen deneyimlerle ergenlikte değişime uğramakta ve iki kategoriye ayrılmaktadır. Kişisel ve genel adil dünya inançları ergenlikle birlikte ayrışır. Calhoun ve Cann (1994), yaptıkları araştırmada, bireylerin kişisel dünyalarını genel dünyaya göre daha fazla adil ve iyi/yararlı olarak gördükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç bizlere, bireylerin kendi içsel dünyalarında uyum ve düzene daha önem verdiklerini, genel yaşamdaki adaletsizlikleri daha objektif değerlendirebiliyorken, kendilerine dair daha olumlu bir tutumu öngördüklerini söylemektedir.

1.3.2 Bağışlama Kavramının Tanımı ve Gelişimi

“ ... Amy Biehl, Kaliforniyalı beyaz ve idealist bir fakülte öğrencisiydi. Bir burs kazanıp ırk ayrımına karşı harekete yardım etmek için Güney Afrika'ya gitmişti. 1993 yılında ırk eksenli bir ayaklanmada siyah bir çete tarafından öldürüldü. Yıllarca süren yastan sonra Amy'nin anne ve babası refah içindeki hayatlarını bırakıp Güney Afrika'ya, kızlarının ülküsünü tamamlamaya gittiler. Aile kızlarının katilleriyle tanıştı ve ayaklanmanın kaotik ortamını fark etti. Katiller suçlarından dolayı derin bir pişmanlık içindeydi. Amy'nin ailesi giderek bu adamlarla dost oldu, öyle ki katiller günahlarının kefareti için Amy'nin adına kurulan vakıfta gönüllü çalışmak istediler. İki yıldan sonra genç kızın ebeveynlerine o kadar yakınlaşmışlardı ki, maktulün annesine “anne” diye hitap ediyorlardı ” (Sayar, 2008:61).

Bireyler başlarına gelen olumsuz bir olay ya da suç durumu sonucunda ilk tepki olarak adaleti aramaya çalışırlar (Carlsmith, Darley & Robinson, 2002:284-299). Ancak yapılan araştırmalar insanların adalet arayışına alternatif olarak

bağışlama (forgiveness) davranışı da gösterebildiğini ortaya koymaktadır (Strelan & Covic, 2006). Kişiler cezalandırma, öfke, gücenme, kin, intikam ya da bedel ödetme yerine olayın üzerini çizip, ilişkinin onarılmasına ve devamına odaklanıp bağışlama yolunu da seçebilirler. Daha da açık olarak, bağışlamak başa gelen olumsuz bir durumun (suçun) negatif sonuçlarını pozitif hale dönüştürebilmektir (McCullough, Worthington & Rachal, 1997).

Bağışlama negatif hareketlerin ve yargıların pozitif duygularla yani merhamet, saygı, ahlaki eşitlik, uzlaşma gibi duygularla birleşmesi sonucunda sağlanır (Enright & Gassin, 1992:99-114). Bu birleşim sayesinde bağışlayanın, kötülüğe kötülükle karşılık verme tepkisinde azalma görülür (Karremans & Van Lange, 2004). Bağışlamanın karşıtı olan intikam duygusu, kişiye verilmiş bir zarar sonucu durumu eşitlemek adına başvuru ilkel bir yol olarak değerlendirilmektedir (Taysi,2007:3). Bağışlayamama durumu (unforgiving) acı tecrübe ve kin içermektedir; aynı zamanda soğuk bir duygusal küskünlük, ümitsizlik ve hatta nefret de bağışlayamama haline eşlik edebilmektedir (Worthington & Wade,1999:386). Bununla beraber birey, sınırı aşan için kötülüğe kötülükle karşılık verir. Çarpıcı bir şekilde görülmektedir ki nefreti yorumlarken kullanılan klinik analizler aynı boyutta *bağışlama* için de kullanılmaktadır. Ciddi bir argümana göre, nefret/düşmanlık ve bunun karşıtı olan bağışlama aynı yapının içindeki karşıt kutuplardır (Day vd., 2008:196-198).

Bağışlayıcılık kavramı ile ilgili literatürde geçen bir başka tanım da *sahte bağışlayıcılık* kavramıdır. Sahte ya da sözde bağışlayıcılık gerçekte olumsuz duygular yok olmadığı halde, kişinin bağışladığını ifade etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bağışladığını ifade etme, toplumsal baskılardan, bilinçaltındaki ahlaki kötü duygusunu bastırma güdüsünden ve erdemli olarak görünme isteğinden kaynaklanabilmektedir. Gerçek bağışlamanın gerçekleşebilmesi için kişinin olayın sorumluluğunu kabul etmesi gerekir (Taysi, 2007).

Yapısal olarak bağışlama önemli kültürel değerler taşır. Tüm dinler bağışlama ve merhamet gösterme noktasında birleşmektedir. Eski birçok Yahudi, Hristiyan, Müslüman, Budist ve Hint adetinde bağışlama hakkında referanslar ve yazıtlar bulunmaktadır (Enright & Eastin, 1992:84-103; Enright & Fitzgibbons, 2000). Bu durum bağışlama kavramının yakın bir zamana kadar sadece felsefi ve teolojik

açından incelenmesine ve ancak son on yıldır psikoloji literatüründe yer almasına neden olmuştur (McCullough, 2000).

Bağışlamak kötülükle yaralanmış haklı olan tarafın, karşı taraf af dilemese de, içerisindeki olumsuz duygulardan arınması, bu olumsuzlukları olumluya dönüştürebilmesi sanattır. Bu anlamda bağışlama, felsefi alanda daha çok erdem ve ahlak çerçevesinde incelenmiştir. Çünkü bağışlama bu yönüyle, bir erdem örneği göstermek ve aslında bir anlamda karşı taraf üzerinde *iyilik iktidarı* kurmaktır. Bağışlamanın bir erdem olarak anılmasının önemli bir sebebi de hiçbir zorlama olmaksızın tamamen gönüllü olarak tercih edilmesidir (Enright & Human Development Study Group, 1994, Akt: Taysi, 2007).

Literatürde olumlu bir bakış açısı ile yorumlanan bağışlama kavramına Nietzsche (1887/2004) farklı bir bakış getirmiş ve bağışlamanın aslında adil çözümlere ulaşamayan bireylerin tercih ettiği bir yol ve bir güçsüzlük göstergesi olduğunu belirtmiştir (Akt:Taysi, 2007). Murphy ve Hampton'a (1988) göre ise, gerçekte güçlü bireyler öfke hissine kapılmamalı ve dolayısıyla kimseyi bağışlamaya da gerek duymamalıdır. Bu anlamda bağışlama yine bir aciziyet göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Bağışlama yeteneğinin motivasyonu için empati, toplumda bağışlamanın saygınlığı, kişilik özellikleri ve insan sevgisi gibi değerler yardımcı rol üstlenebilmektedir. Psikoloji literatüründe Big Five olarak geçen kişilik özellikleri bağışlama tutumunu yakından etkilemektedir. Araştırmalar uzlaşmacı ve dışa dönük bireylerin daha kolay bağışlayabildiğini gösterirken, kin tutan, öfkeli ve kronik düşmanlık besleyen bireyler bağışlama konusunda başarı gösterememektedir (Berry vd., 2005).

Öfke ve kin, hayatı mutlu bir şekilde yaşamaktan alıkoyan duygulardır. Araştırmalar daha kolay bağışlayabilen kişilerin beden ve ruh sağlıklarının diğer gruba göre daha iyi olduğunu ortaya koymaktadır (Sayar,2008:63). Rye'e (2005) göre bağışlamama ve kin tutma hali ile bireyde, strese bağlı tansiyon yükselmesi, hormonal dengesizlikler, kalp hastalıkları, bağışıklık sisteminin zayıflaması ve nörolojik bozukluklar görülebilmektedir (Akt:Kara,2009). Paul Ricoeur'a (2007)

göre bağışlama halinde ise kişi hem kendi içindeki iyiyi ortaya çıkarır, hem de karşısındakine ve aslında geleceğe dair umutlarını yitirmemiş olur (Akt: Sayar, 2008:62). Araştırmalar, bağışlayabilen kişilerin daha sağlam ve sağlıklı ilişkiler kurabildiğini, evlilik ve ikili ilişkilerinde istikrar gösterdiklerini, daha az kırıncı, daha az suçlayıcı yapıları ile sosyal ilişkilerinde başarılı olduklarını ortaya koymaktadır (Jones, 1997).

Kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olan empati gücünün, bağışlayıcılıkta da benzeri bir sonuç vermesini öngören yaklaşımlar araştırmalarca destek bulamamıştır (Klein ve Hodges, 2001). Literatürde, Berry ve arkadaşları (2001), Macaskill (2002) ve Kalbfleisch'ın (1997) yaptıkları araştırmalar cinsiyetin bağışlayıcılık üzerinde etkili bir değişken olmadığını ortaya koymaktadır.

1.3.3 Adil Dünya İnancı ve Bağışlama Eylemi Arasındaki İlişki

Birey kendini incitecek bir olayla karşılaştığında öncelikle bu haksızlığın giderilmesi için adalet kavramını sorgulamakta, adaletin yeniden inşa edilmesi için çeşitli savunma halleri geliştirmekte ya da belli bir zamanın sonunda olayın kahramanı olan diğer kişiyi ya da olayın kendisini bağışlama ya da nefret yolunu seçmektedir. Adalet ve bağışlama kavramları çelişkili ve rekabet halindeki kavramlar gibi görünmektedir çünkü ortaya çıkan suç durumunda genelde bu iki uçta görünen kavrama başvurulur. Ancak temelde her ikisi de aynı ortak zeminden hareket eden kavramlardır. Hatta adaletin daha bağışlayıcı olduğu, bağışlayıcılığın ise sosyal adalet ve geri kazanımlı adalet değerleriyle ilgili olduğu söylenebilir (Strelan,2007:882).

Strelan'ın (2007) 275 katılımcı ile yaptığı araştırma sonuçları göstermektedir ki, kişisel *adil dünya inancı* ile *kendini ve başkalarını bağışlama* arasında pozitif bir ilişki varken, *adil olmayan dünya görüşü* ve *bağışlayıcılık* arasında negatif bir ilişki vardır. Öte yandan araştırma, minnet duygusu ile *adil dünya inancı* ve *bağışlayıcılık* arasında da anlamlı bir ilişki bulmuştur. Araştırma sonuçları, *adil dünyaya olan inancın* varlığıyla motive olan bireylerin, *bağışlama kavramının* tesirine daha kolay girdiklerini göstermektedir.

Adil dünya inancı ve bağışlayıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi literatürde henüz yeni bir konudur. Ancak bu iki kavram arasındaki ilişki bize en temelde, bireylerde adil dünya inancını etkileyebilecek, düşürebilecek olumsuz olay ve koşulların beraberinde bağışlama gibi oldukça yapıcı bir davranışı da etkileyebileceği mesajını vermektedir. Araştırmalar, adil dünya bakışını önemseyen bireylerin, bağışlayıcılığın karşı tarafın yardımına ve iyiliğine odaklı (prosocial) ve uyumlu özelliklerini de kabul ettiğini göstermektedir (Lerner,1980). Bağışlayıcılık ve adil dünya inancı arasındaki ilişki en temelde, başkalarının bireyin kendi hayatında oynadığı pozitif rolün algılanışına odaklanmaktadır (Dalbert,1999:80). Tam tersi bir şekilde adil dünya inancı düşük bireyler ise, hayatın hep negatif yönlerini görüp, geri bildirim olarak da negatif tutumlar sergiledikleri için, bağışlama, merhamet gösterme ya da şükran duyma gibi özellikler göstermekte zorlanmaktadır.

Güçlü ve pozitif bir kendilik algısı uyumlu stratejiler geliştirme kabiliyetini arttırmaktadır (Strelan,2007). Pozitif kendilik algısına sahip birey, bir suç ya da olumsuz bir olayla karşılaştığında, negatif duyguların gitmesine izin vererek ya da olumsuz durumu yapıcı hale getirerek durumu aşmaktadır (Otto&Dalbert,2005). Bu anlamda adil dünya inancı düşük olan bireylerin kendilerine karşı daha sert, kendilik algılarının daha düşük, özgüveni düşük ve aslında kendilerini bağışlamakta da zorlandıkları görülmektedir (Strelan,2007:884).

1.3.4 Suça İtilmiş Ergenlerde Adil Dünya İnancı ve Bağışlama Kavramlarının Yeri

Şimdiye kadar daha çok literatür bilgilerinin sunulmaya çalışıldığı araştırmanın asıl amacı, suça itilmiş ergenlerde adil dünya inancı ve bağışlayıcılık özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmalar adil dünya inancı kavramının dezavantajlı, sosyal haklardan yeterince faydalanamayan, toplum içerisinde ötekileştirilen, dışlanan ve kendini adaletsizliğe uğramış gören bireylerde daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Lerner,1980; Göregenli,2003). Literatürün diğer bir kısmı ise, düşük adil dünya inancına sahip bireylerin bağışlama, uyum gösterme,

insanlara ve geleceğe güven duyma, olumlu kendilik algısı sergileme ve kısacası hayata pozitif bakabilme özelliklerinin de düşük olduğunu göstermektedir.

Bireylerin olumsuz olaylar karşısında, dünyanın adil bir yer olduğuna dair inançlarını etkileyen faktörler vardır. Toplum çoğunluğu tarafından, özellikle toplumdaki azınlığı ya da ideal olmayanı temsil eden grupların hak ettiklerini kendi çabaları sayesinde elde ettiklerine dair bir inanış hâkimdir. Adil dünya inancı sayesinde şekillenen ve din, kültür, sosyal yapı gibi etkenler tarafından beslenen bu inanış çoğunluğun dışında kalan grupların kendilerine ve hayatlarına dair bakış açılarını da belirlemektedir. Öyle ki, toplumda sürekli olarak adil olmayan olaylara ve şartlara maruz kalan gruplar, toplumun da kendilerine yüklediği *olumsuz* bakış açısını içselleştirerek dünyanın adaletsizliğine inanmaya başlamaktadır.

Toplumun ötekileştirdiği ve hem yaşadıkları talihsizlikler hem de kendilerine yüklenen olumsuz bakış açıları ile dünyanın adaletine inanmayan ve peşi sıra birçok olumlu duygudan mahrum kalan diğer bir grup, şehir dışlarına izole edilen suçla itilmiş ergenlerdir. Geleceğin yetişkinleri olacak ergenleri tesiri altına alan *çocuk suçluluğu* kavramı, günümüzde oldukça büyük bir risk teşkil etmektedir. Psikoloji kaynaklı birçok araştırma çocuk suçluluğu kavramı ve suçla itilmiş ergenlerin rehabilitasyon süreçlerindeki başarı-başarısızlığı; entelektüel kapasite, ahlaki değerler, olgunluk, kendilik algısı, çocukluk döneminde gerçekleştirilmiş sapkın davranışlar, agresiflik, anti sosyal kişilik özellikleri ve geçmişteki intihar eğilimleri ile ilişkilendirmektedir (Otto & Dalbert,2005:3). Ancak adalet temelli duyguların varlığı bu anlamda araştırmalarda ihmal edilmiştir. Dalbert (2005), adil dünya inancı ile ilgili geliştirdiği ölçek ve tutuklu bireylerle yaptığı araştırmalarla bu eksiği kapatmaya çalışan sayılı araştırmacıdan biridir. Otto ve Dalbert'in (2005) Almanya'da 66 tutuklu genç üzerine yaptıkları araştırma, çocuk suçluluğunun önlemesi adına direk bir sonuç getirmese de, ciddi tespitlerde bulunmaktadır. Araştırma bulgularına göre, adil dünya inancı yüksek olan tutuklu ergenler, yargılanma süreçlerinin daha adil ve kendilerinin de yaşanan olaylarda daha kabahatli olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum tutuklu ergenlerin ileride hukuka uyma ve dolayısıyla tekrar suç işlememeleri konusunda içten bir motivasyon ve gelişme olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın diğer bir sonucu yüksek adil dünya inancına sahip bireylerin öfke kontrolünü daha iyi sağladıkları yönündedir. Öfke

kontrol yetisi, ergenlerin gelecekte anlık patlamalarla tekrar suça karışmalarını önleyici bir faktör olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın bir başka bulgusu, yüksek adil dünya inancına sahip ergenlerin kişisel amaç ve ideallerinin var olduğu ve ileride yapmak istedikleri birçok planın olduğu yönündedir. Araştırmanın son bulgusu ise, yüksek adil dünya inancına sahip ergenlerin tutuklu buldukları süre boyunca, düşük adil dünya inancına sahip olanlara göre daha az sapkın ve yıkıcı davranış gösterdikleridir. Tüm bu sonuçlar, adil dünya inancının tutuklu ergenlerin duygu ve davranışlarını etkilediğini ve adalet anlayışının düşüklüğünün geçmiş suç kariyeri üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Otto&Dalbert,2005).

Bağışlayıcılık kavramının suça itilmiş bireyler üzerindeki etkisini açıklamaya çalışan araştırmalar ise henüz oldukça yetersizdir. Ülkemizde bu anlamda yapılmış herhangi bir araştırma bulunmazken, yabancı kaynaklar suça itilmiş bireylerde bağışlayıcılık kavramını daha çok bir iyileştirme ve terapi yöntemi olarak değerlendirmektedir. Özellikle bilişsel-davranışçı yönelimi benimsemiş terapi teknikleri bağışlayıcılık ve nefret kavramlarını iki uçta değerlendirmektedir. Exline ve Baumeister'e (2000) göre, suç işlemiş ya da şiddet gösteren bireyler gerçekleştirdikleri bu eylemin asıl kurbanını kendileri olarak görebilmektedir. Çünkü olay sonucunda toplum sempati ve acıma duygularını asıl mağdura yöneltmekte ve suça neden olan kişi nefret kazanmaktadır. Sürecin bu şekilde işlemesi suç işleyen bireyde mağdur olduğu ve aslında haksızlığa uğrayanın kendisi olduğu duygusunu arttırır. Suça işlemiş bireylerde sıklıkla başvuru olan öfke kontrolü, stres yönetimi gibi teröpatik süreçlere son yıllarda *bağışlayıcılık* da bir tedavi yöntemi olarak dâhil olmuştur. Özellikle suç işlemiş bireylerde kendini ya da başına gelen olaylardan ötürü kurbanını bağışlayamama, utanç ve suçluluk gibi duyguların tedavisinde bağışlayıcılık terapisi kullanılmaktadır (Akt: Day et al.,2008). Dolayısıyla bağışlayıcılığın olumlu duygularla ilişkili olması ve adil dünya inancıyla pozitif etkileşim göstermesi, suça itilmiş ergenlerin tutukluluk sonrasındaki hayatları ve suçun tekrarı aşamasında ciddi bir bulgu niteliğindedir.

Bağışlayıcılık kavramı ve suça itilmiş ergenlerle ilgili tamamlanmış tek araştırma Klatt'ın (2008) tutuklu ergenlerle yürüttüğü doktora çalışmasıdır. Bu çalışmada 12 hafta boyunca bağışlayıcılık terapisi gören 5 suç işlemiş erkek ergen ile rutin terapilerine (geçmiş zararlara odaklanmayan, bilişsel çarpıtmaları azaltıcı,

sosyal becerileri arttırıcı öfke kontrolü odaklı bir tedavi yöntemi) devam eden 7 kontrol grubundaki ergenin Toplam EFI ve öfke düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda tutuklu ergenlerin Toplam EFI puanları norm değerlere göre düşük bulunmuş, bağışlayıcılık terapisinden geçen ergenlerin ise 12 hafta sonunda kontrol grubu ile karşılaştırıldığında öfke eşiklerinde düşüş ve pozitif kazanımlarının diğer gruba göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Özetle, adil dünya inancı ve bağışlayıcılık kavramları literatürde birbiriyle pozitif ilişkili olarak değerlendirilmekte ve her iki kavramın suça itilmiş ergenlerin suça karışma, tutukluluk sonrası aşamada hayata umutla bakabilme, geleceğe dair plan yapabilme gibi aşamalarını etkilediği görülmektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, bu çalışmanın amacı suça itilmiş ergenler üzerinde adil dünya inancı ve bağışlayıcılık kavramlarının etkisini belirlemektir.

1.4 Araştırmanın Problemi

Bu tez çalışmasının temel amacı yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, “15-18 yaş arası suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumlarının incelenmesi” şeklinde yapılandırılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur.

1. Suç işlemiş ve işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin genel adil dünya inancı ve kişisel adil dünya inancı arasında bir farklılaşma var mıdır?
2. Suç işlemiş ve işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin bağışlayıcılık tutumları arasında bir farklılaşma var mıdır?
3. Suç işlemiş 15-18 yaş arası ergenlerin kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
4. Suç işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

5. Tüm grubun kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
6. Suç işlemiş 15-18 yaş arası ergenlerin kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları suç niteliği, ceza evinde bulunma süresi, suça iten etkenler ve yaşa göre farklılık göstermekte midir?
7. Suç işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları yaşa göre farklılık göstermekte midir?
8. Suç işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

1.5 Araştırmanın Önemi

Araştırma, suça itilmiş ergenlerin, yaşadıkları talihsiz olaylar ve buldukları cezaevi ortamının etkisi ile dünyayı adil algılama, geleceğe umutla bakabilme, olumsuz olayları aşip bağışlama tavrı gösterebilme gibi davranış örüntülerini incelemektedir. Bu bilgilere ulaşmak, cezaevindeki bireyleri daha iyi anlayıp, onlara uygun rehabilite edici hizmet ve yaklaşımlar üretebilmeyi beraberinde getirebileceği gibi, cezaevi ortamından çıkan ergenin sonrasında tekrardan suça karışma risklerini belirlemek ve buna dair önleyici hizmetler oluşturmak adına da önem teşkil etmektedir. Bu anlamda araştırma, suça itilmiş ergenlere yönelik hizmet veren kurum ve şahıslara yol gösterme özelliği taşımaktadır.

Öte yandan araştırma, cezaevi koşullarındaki ve norm gruptaki ergenin özelliklerini karşılaştırmakta ve buradan çıkacak sonuçlar, cezaevi koşullarının tekrardan sorgulanmasına fırsat tanımaktadır.

Araştırmada kullanılan Enright Bağışlayıcılık Envanteri Türkiye’de ilk kez bu araştırma ile uygulanmıştır.

Araştırmanın kendi alanında ilk ve özgün bir model olması, alanda yapılan diğer çalışmalara katkı sağlama ve yön verme özelliği sağlamaktadır.

1.6 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma, İstanbul'da Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu olarak kalmakta olan ergenler ile karşılaştırma grubunu oluşturan Üsküdar ilçesi sınırları içerisindeki bir anadolu lisesinde okuyan ergenlerin oluşturduğu örneklem grubunu temsil etmektedir.

Araştırma bulguları İstanbul ili ile sınırlı olmakta olup, verilerin tüm ülkeye genellenmesi mümkün değildir.

Suçta itilmiş ergen ile ilgili araştırma bulguları sadece erkek ergenleri kapsamaktadır. Bulguların kız ergenlere genellenmesi mümkün değildir.

Bu araştırma bulguları, veri toplama araçlarının ölçtüğü maddeler ve deneklerin bu maddelere verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

1.6 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada aşağıdaki varsayımlar göz önünde bulundurulmuştur:

1. Adil dünya inancı ve bağışlayıcılık niceliksel olarak ölçülebilen kavramlardır.
2. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Enright Bağışlayıcılık Envanteri'nin katılımcılar tarafından samimi ve dürüst bir şekilde doldurulduğu varsayılmıştır.

1.8 Tanımlar

Ergen: Çocukluktan çıkıp yetişkinliğe adım atan ve bu yönde fiziksel, sosyal ve psikolojik değişimler gösteren, çoğu literatürde 11-20 yaş aralığı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından ise, 10-19 yaş aralığı olarak belirlenen dönemdeki bireyler olarak tanımlanmaktadır (DSÖ, 2009).

Çocuk Suçluluğu: Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimi ile açıklanan ve tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilen kavram ülkemizde 12-18 yaş arası çocuk ve ergenlerin suçluluk durumunu tanımlamaktadır.

Genel Adil Dünya İnancı: İnsanların genel olarak dünyanın ne kadar adil olduğuna dair oluşturdukları inanç sistemidir. Dalbert tarafından geliştirilen genel adil dünya inancı ölçeği ile bu duygu niceliksel olarak değerlendirilebilmektedir (Dalbert,1999).

Kişisel (Bireysel) Adil Dünya İnancı: İnsanların kendi hayatlarında başlarına gelen olayların ne denli adil olduğuna dair oluşturdukları inanç sistemidir. Dalbert tarafından geliştirilen kişisel adil dünya inancı ölçeği ile bu duygu niceliksel olarak değerlendirilebilmektedir (Dalbert,1999).

Bağışlayıcılık: Karşılaşılan bir suç ya da haksızlık durumunda bireyin kızgınlık, kin, intikam gibi duygularına alternatif olarak merhamet, saygı, ahlaki eşitlik, uzlaşma gibi pozitif duyguların ortaya çıkması ile oluşan duygu ve davranış halidir (Enright & Gassin, 1992:99-114).

1.9 Kısaltmalar

EFI: Enright Forgiveness Inventory (Enright Bağışlayıcılık Envanteri)

JWB: Just World Belief (Adil Dünya İnancı)

BJW: Belief in a Just World (Adil Dünya İnancı)

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada, suç işlemiş ve işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ili sınırları içerisinde tutuklu olarak yargılanmakta olan ve herhangi bir suç olayına karışmamış Üsküdar ilçesi sınırları içerisindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklem grubu, araştırma ve karşılaştırma grupları olarak ayrılmış, seçkisiz olarak belirlenmiş 182 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma grubu, 2009 yılı içerisinde İstanbul ili sınırları içerisinde Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalmakta olan 15-18 yaş arası (Ort:17,31) 92 erkek tutuklu ergeni içermekte iken, karşılaştırma grubu Üsküdar ilçesi sınırları içerisinde bir anadolu lisesinde 2008-2009 döneminde Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıflarda okumakta olan 15-18 yaş arası (Ort:15,94) 90 ergenden oluşmaktadır. Karşılaştırma grubunu oluşturan ergenlerin 49'u kız, 41'i ise erkektir.

Örneklem grubuna ilişkin betimleyici özellikler ve demografik bilgiler aşağıdaki tablolarda sunulmaktadır.

Tablo 2.1: Örneklem Grubunun Suç İşleme ve Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Suç işlemiş	92	50,5
Suç işlememiş	90	49,5
Kız	49	26,9
Erkek	133	73,1

Tablo 2.1’ de görüldüğü gibi, araştırma grubunun 92’sini (%50,5) suç işlemiş ergenler oluşturmaktadır. Suç işlememiş ergenlerin sayısı ise 90 (%49,5) olarak görülmektedir. Araştırma grubunun 49’unu (%26,9) kız, 133’ünü (%73,1) ise erkek ergenler oluşturmaktadır.

Tablo 2.2: Örneklem Grubunun Eğitim ve Yaş Dağılımı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlköğretim terk	11	6,0
İlköğretim mezunu	38	20,9
Lise terk	43	23,6
Lise öğrencisi	90	49,5
15 yaşında	31	17,0
16 yaşında	56	30,8
17 yaşında	43	23,6
18 yaşında	52	28,6

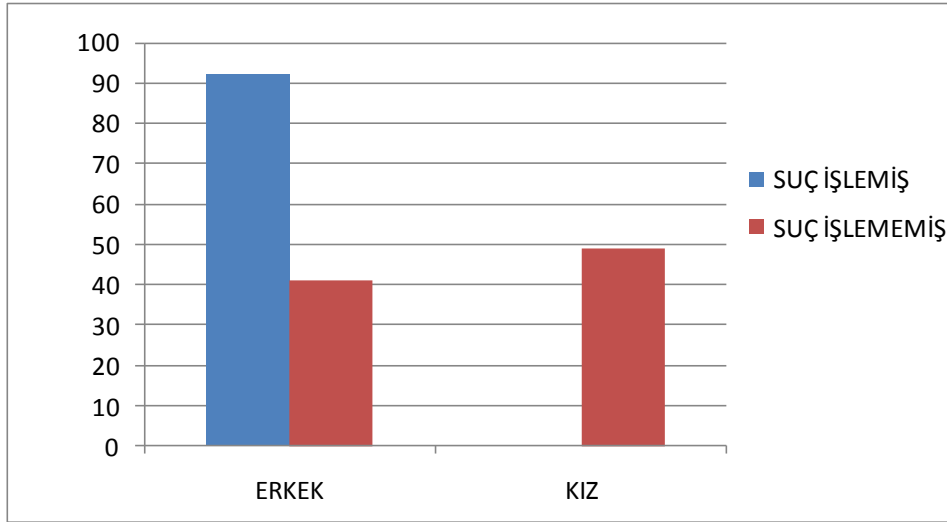
Tablo 2.2’ de görüldüğü gibi, örneklem grubunun 11’ini (% 6) ilköğretim terk, 38’ini (%20,9) ilköğretim mezunu, 43’ünü (%23,6) lise terk ve 90’ını (%49,5) lise öğrencisi ergenler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin 31’inin (% 17) on beş, 56’sının (%30,8) on altı, 43’ünün (%23,6) on yedi ve 52’sinin (% 28,6) on sekiz yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 2.3: Örneklem Grubunun Gelir Dağılımı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Aylık geliri 400 TL'den az	10	5,5
Aylık geliri 400 – 800 TL arası	19	10,4
Aylık geliri 800-1200 TL arası	48	26,4
Aylık geliri 1200-1500 TL arası	45	24,7
Aylık geliri 1500 TL'den fazla	54	29,7

Tablo 2.3'de görüldüğü gibi örneklem grubunun 10'unu (% 5,5) aylık geliri 400 TL'den az, 19'unu (%10,4) 400-800 TL arası, 48'ini (% 26,4) 800-1.200 arası, 45'ini (%24,7) 1.200-1.500 TL arası ve 54'ünü (% 29,7) 1.500 TL'den fazla ergenler oluşturmaktadır.

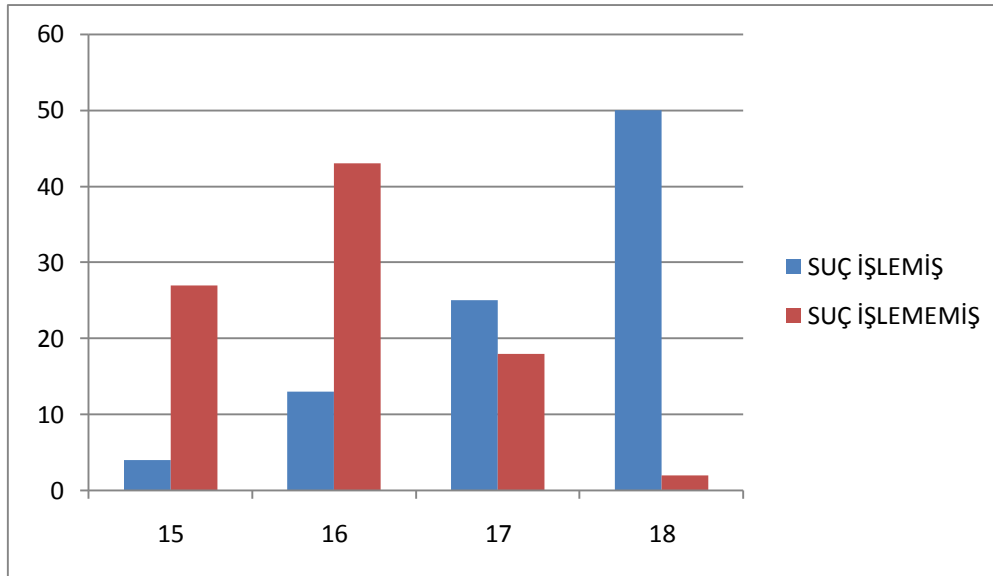

Şekil 2.1: Cinsiyet ve Suç İşleme Durumu İlişkisi Grafiği

Şekil 2.1'de örneklem grubunun cinsiyet ve suç işleme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 2.4: Yaşa Göre Suç İşleme Durumu Tablosu

Yaş	Frekans (f)	Suç İşleme Durumu		Sayı
		Suç İşlemiş	Suç İşlememiş	Toplam
15	Frekans (f)	4	27	31
	Yüzde(%)	4,34	30	17,03
16	Frekans (f)	13	43	56
	Yüzde (%)	14,13	47,77	30,76
17	Frekans (f)	25	18	43
	Yüzde (%)	27,17	20	23,62
18	Frekans (f)	50	2	52
	Yüzde (%)	54,34	2,22	28,57
Toplam	Frekans (f)	92	90	182
	Yüzde (%)	100	100	100

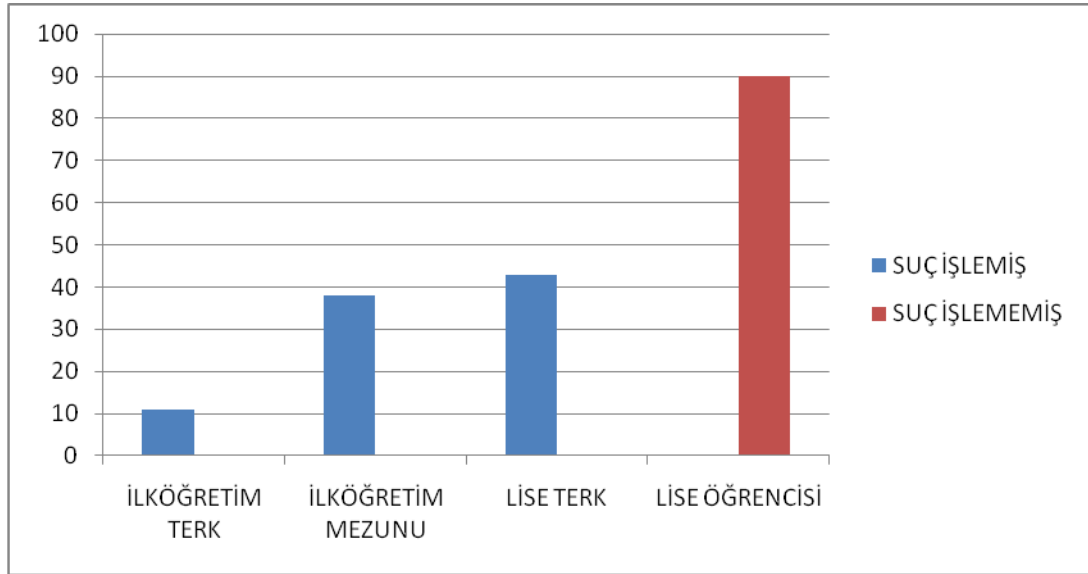

Şekil 2.2: Yaşa Göre Suç İşleme Durumu Grafiği

Tablo 2.4 ve Şekil 2.2’de örneklem grubunun yaşa göre suç işleme durumu dağılımları verilmiştir. Tablolarda da görüldüğü gibi araştırma grubunun % 54’lük (50 kişi) büyük bir oranını on sekiz yaşındaki ergenler oluştururken, karşılaştırma grubunda ağırlıklı dağılım % 47 (43 kişi) oranı ile on altı yaş grubundadır.

Tablo 2.5: Eğitim Düzeyine Göre Suç İşleme Durumu Tablosu

			Suç İşleme Durumu		Sayı
			Suç İşlemiş	Suç İşlememiş	Toplam
Eğitim Düzeyi	İlköğretim terk	Frekans (f)	11	0	11
		Yüzde (%)	11,95	0	6,04
	İlköğretim Mezunu	Frekans (f)	38	0	38
		Yüzde (%)	41,30	0	20,87
	Lise Terk	Frekans (f)	43	0	43
		Yüzde (%)	46,73	0	23,62
Lise Öğrencisi	Frekans (f)	0	90	90	
	Yüzde (%)	0	100	49,45	
Toplam	Frekans (f)	92	90	182	
	Yüzde (%)	100	100	100	

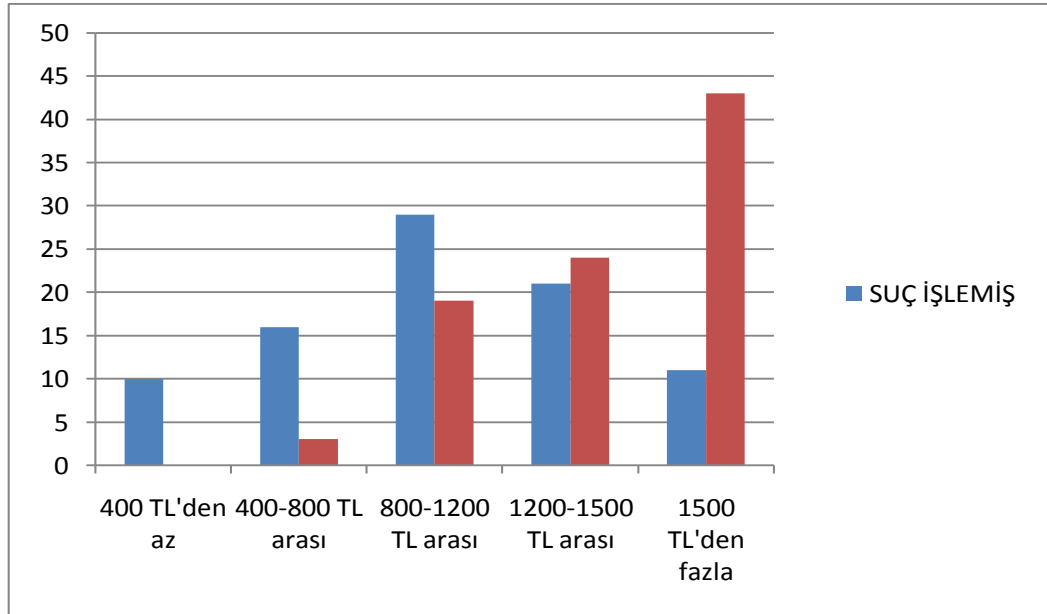

Şekil 2.3: Eğitim Düzeyi ve Suç İşleme Durumu İlişkisi Grafiği

Tablo 2.5 ve Şekil 2.3’de ergenlerin suç işleme ve eğitim durumları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre karşılaştırma grubunun tamamını lise öğrencileri oluştururken, araştırma grubu ilköğretim terk, ilköğretim mezunu ve lise terk durumundaki ergenlerden oluşmaktadır.

Tablo 2.6: Ekonomik Düzeye Göre Suç İşleme Durumu Tablosu

			Suç İşleme Durumu		Sayı
			Suç İşlemiş	Suç işlememiş	Toplam
Ekonomik Düzey	400 den az	Frekans (f)	10	0	10
		Yüzde (%)	11,49	0	5,68
	400-800 arası	Frekans (f)	16	3	19
		Yüzde (%)	18,39	3,37	10,79
	800-1200 arası	Frekans (f)	29	19	48
		Yüzde (%)	33,33	21,34	27,27
	1200-1500 arası	Frekans (f)	21	24	45
		Yüzde (%)	24,13	26,96	25,56
1500den fazla	Frekans (f)	11	43	54	
	Yüzde (%)	12,64	48,31	30,68	
Toplam	Frekans (f)	87	89	176	
	Yüzde (%)	100	100	100	

Şekil 2.4: Ekonomik Düzeye Göre Suç İşleme Durumu Grafiği

Tablo 2.6 ve Şekil 2.4’de ekonomik düzeye göre ergenlerin suç işleme durumları sunulmuştur. Tablolarda da görüldüğü üzere, araştırma grubunun % 33’ünü aylık geliri 800-1.200 TL arası olanlar oluştururken, karşılaştırma grubunda ağırlıklı eğilim 1.500 TL’den fazla aylık gelire sahip olanlardadır.

Araştırma Grubunun Suç Geçmişine Ait Özellikleri:

Tablo 2.7: Araştırma Grubunun Tutukevine Giriş Sayısı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cezaevine 1 kez girenler	78	42,9
Cezaevine 2 kez girenler	7	3,8
Cezaevine 3 kez ve üstü girenler	3	1,6

Tablo 2.7’de araştırma grubunun tutukevine giriş sayısı verilmiştir. Tabloya göre grubun % 42’sini (78 kişi) henüz ilk kez tutukevine girenler oluştururken, % 3’ünü (7 kişi) iki kez girenler ve % 1’ini (3 kişi) üç kez ve üstü girenler oluşturmaktadır.

Tablo 2.8: Araştırma Grubunun Suç Dağılımı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Gasp	12	6,6
Yağma	10	5,5
Hırsızlık	6	3,3
Uyuşturucu	13	7,1
Adam yaralama	4	2,2
Adam öldürme	13	7,1
Cinsel suçlar	15	8,2
Belirtilmemiş	19	10,4

Tablo 2.8’de araştırma grubunun suç dağılımları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan suç işlemiş ergenlerin 19’u (% 10,4) işledikleri suçu belirtmemeyi tercih etmiştir. Ergenlerin 15’i (% 8,2) cinsel suçlardan, 13’ü (% 7,1) adam öldürme, 4’ü (% 2,2) adam yaralama, 13’ü (% 7,1) uyuşturucu, 6’sı (% 3,3) hırsızlık, 10’u (% 5,5) yağma ve 12’si (% 6,6) gasp suçundan tutuklu bulunmaktadır.

Tablo 2.9: Araştırma Grubunun Suç İşleminde Etken Faktör

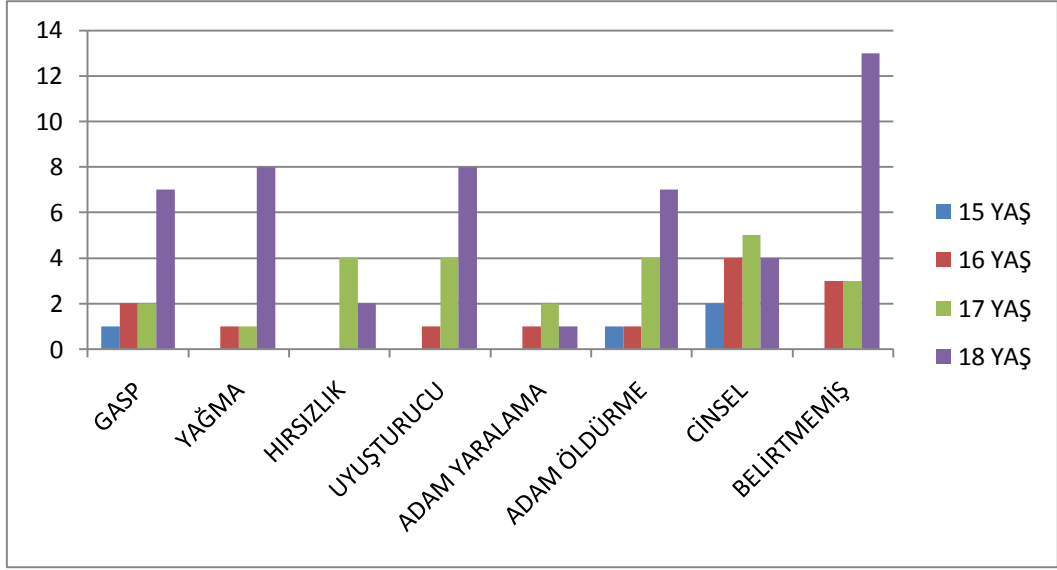
	Frekans (f)	Yüzde (%)
Aile	6	3,3
Arkadaş	26	14,3
Ekonomik sebepler	8	4,4
Ben işlemedim	42	23,1
Diğer	8	4,4

Tablo 2.9’da araştırma grubunun suçu işlemelerine sebep olarak gördükleri etkenler verilmiştir. “Suçu ben işlemedim” diyenlerin oranı tüm grupta en yüksektir (%23,1).

Tablo 2.10: Araştırma Grubunun Tutukevinde Bulunma Süresi

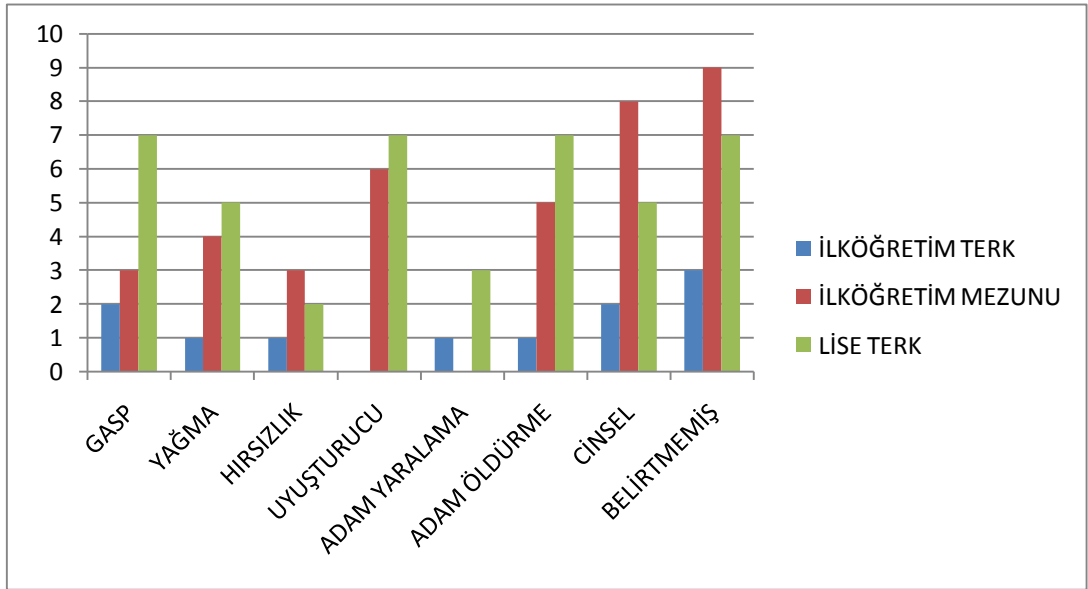
	Frekans (f)	Yüzde (%)
1-6 ay	44	24,2
6-12 ay	27	14,8
12 ay üstü	19	10,4

Tablo 2.10’de araştırma grubunun tutukevinde bulunma süreleri verilmiştir.

Şekil 2.5: Araştırma Grubunun Yaşa Göre Suç Niteliklerinin Dağılımı

Şekil 2.5’de araştırma grubunu oluşturan suç işlemiş ergenlerin yaşa göre işledikleri suçların dağılımı verilmiştir.

Şekil 2.6: Araştırma Grubunun Eğitim Durumuna Göre Suç Dağılımı

Şekil 2.6’da araştırma grubunu oluşturan suç işlemiş ergenlerin eğitim düzeylerine göre işledikleri suçun türlerinin dağılımı verilmiştir.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada ergenlerin bazı demografik bilgilerini belirleyebilmek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, katılımcıların genel olarak dünyayı ve yaşadıkları olayları ne denli adil değerlendirdiklerini belirleyebilmek için “Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği” ve diğerlerini bağışlayabilme özelliğini değerlendirebilmek için “Enright Bağışlayıcılık Envanteri” kullanılmıştır. Tüm ölçekler ergenlere araştırmacının kendi kontrolünde uygulanmıştır.

2.3.1 Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda ergenlerin kişisel ve sosyal özellikleri belirlenmektedir. Suça işlemiş ve işlememiş ergenlere iki ayrı form dağıtılmıştır. İsim bilgileri alınmadan elde edilen veriler sayesinde ergenin doğum yeri-tarihi, cinsiyeti, aile yapısı, ekonomik düzeyi, ergeni suça iten sebepler, suç geçmişi, tutukevinde bulunma süresi ve ergenin eğitim düzeyi bilgilerine ulaşılmıştır (Bkz.Ek-1, Ek-2).

2.3.2 Kişisel (Bireysel) ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (Personal - General Belief in a Just World Scale) : Çalışmada kullanılan Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri ayrı ayrı geliştirilmiş iki farklı ölçek olmakla birlikte, uygulamada bir arada verilmektedir. İlk 7 madde Kişisel Adil Dünya İnancı'nı, sonraki 6 madde ise Genel Adil Dünya İnancı'nı ölçmektedir.

Dalbert tarafından 1999 yılında geliştirilmiş ve Göregenli (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olan Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği 7 maddeden oluşan Likert tipi 5 dereceli puanlama ölçeğidir. Ölçek kişilerin kendi yaşadıkları olayları ne kadar adil değerlendirdiklerini ölçmektedir. Ölçek “Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.”, “Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.” gibi maddeler içermektedir. Ölçekten alınabilecek *en yüksek puan 35, en düşük 7'dir.* Dalbert (1999) Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği için güvenilirlik katsayısını $\alpha=.86$ olarak hesaplamıştır. Göregenli (2003) tarafından kaydedilen güvenilirlik katsayısı da $\alpha = .85$ bulunmuştur. Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı $.76$ dır .

Çalışmada kullanılan Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği Dalbert tarafından 1987 yılında geliştirilmiş ve Göregenli (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği 6 maddeden oluşan, Likert tipi 5 dereceli puanlama ölçeğidir. Ölçek kişilerin genel olarak dünyayı ne kadar adil değerlendirdiklerini ölçmektedir. Ölçek “Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum”, “İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.” gibi maddeler içermektedir. Ölçekten alınabilecek *en yüksek puan 30, en düşük puan 6* olarak belirlenmiştir. Dalbert (1999) Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği için güvenilirlik katsayısını $\alpha = .78$ olarak bulmuştur. Göregenli (2003) ise Türkiye örnekleminde ölçeğin Cronbach alfa katsayısını $.69$ olarak bulmuştur. Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı $.71$ dir.

Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçekleri deneklere orijinalinde de olduğu gibi tek bir formda uygulanmıştır (Bkz. Ek-3).

2.3.3 Enright Bağışlayıcılık Envanteri (EFI): Robert D. Enright ve Julio Rique tarafından geliştirilmiş Enright Bağışlayıcılık Envanteri (Enright, Rique, & Coyle, 2000), bir başkası tarafından derinden ve adil olmayan bir şekilde incinen kişinin, bu kişiyi ve olayı ne denli bağışladığını değerlendiren bir ölçme aracıdır. EFI her biri 20 maddeden 60 soruluk üç bölüm ve test puanlamasına dâhil olmayan 5 soruluk bir diğer bölümden oluşmaktadır. Duygu, davranış ve düşünceye dair ayrılan her bölüm 10 pozitif ve 10 negatif maddeden meydana gelmektedir (pozitif duygulanım, negatif duygulanım, pozitif davranış, negatif davranış, pozitif düşünce, negatif düşünce). Ölçeğin her bir bölümü çeşitli sıfatlar yardımı ile kişinin yaşanan olumsuz duruma karşı duygu, davranış ve düşüncelerini ölçmektedir. Üç ana bölümün sonundaki 5 ilave madde (61-65 nolu maddeler), toplam EFI puanına dahil olmamakla birlikte; katılımcıların “*sahte bağışlayıcılık*” (Pseudo-Forgiveness) puanlarını değerlendirerek ölçeğin yapı geçerliliğini test etmektedir. Ölçeğe dahil olmayan ve geçerliliği arttırmak adına eklenmiş son madde ise, katılımcılara “olumsuz olay yaşadığınız bu kişiyi ne kadar affettiniz” sorusunu yöneltmektedir. Ölçeğin geliştiricileri, uygulama aşamasında herhangi bir yönlendirme olmaması adına ana bölümlerde “bağışlayıcılık” kelimesini kullanmayarak önlem almış, bu

kavramı dolaylı ifadelerle ortaya koymaya çalışmışlardır. Ölçek 6'lı Likert tipi ile kurgulanmıştır. Ölçeğin her bir alt bölümünden alınacak en yüksek puan 120 ve en düşük puan ise 20 olarak belirlenmiştir. Toplam EFI skoru değerlendirildiğinde 360 puan yüksek bağışlayıcılık göstergesi ve 60 puan ise düşük bağışlayıcılık olarak belirtilmiştir.

Ölçek Türkçe'ye Prof. Dr. H. Nermin Çelen gözetiminde araştırmacı tarafından uyarlanmıştır. Ölçek önce İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş, ardından profesyonel bir merkezde tekrar Türkçe'den İngilizce'ye çevirttirilerek karşılaştırması yapılmıştır. Bu şekilde anlam kaymalarını minimuma indirmek hedeflenmiştir. Ölçek, çevirinin ardından pilot bir gruba uygulanmış ve anlaşılmayan madde olmadığı görülmüştür. Ölçeğin bu örneklem için yapılan güvenilirlik analizi sonucu Cronbach alfa katsayısı .97 ile yüksek derecede güvenilir bulunmuştur. Çalışmanın örneklem grubunda her bir alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise, toplam duygu bölümünde alfa= .93, toplam davranış puanlarında alfa= .92 ve toplam düşünce puanlarında alfa= .95 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin orijinal hali için geliştiriciler tarafından hesaplanan toplam EFI güvenilirlik katsayısı alfa=.99'dur. Her bir alt ölçeğin güvenirligi incelendiğinde; toplam duygu puanlarının güvenirligi .98, toplam davranış puanları güvenirligi .97 ve toplam düşünce bölümü .98 olarak belirlenmiştir (Bkz. Ek-4).

Tablo 2.11: Enright Bağışlayıcılık Envanteri Soru Tablosu

EFI BÖLÜMLERİ VE MADDE NUMARALARI

Pozitif Duygu	1, 3, 4, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 19
Negatif Duygu	2, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 20
Toplam Duygu	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 28, 19, 20
Pozitif Davranış	21, 25, 27, 28, 30, 32, 35, 37, 38, 40
Negatif Davranış	22, 23, 24, 26, 29, 31, 33, 34, 36, 39
Toplam Davranış	21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40
Pozitif Düşünce	44, 45, 47, 50, 51, 54, 56, 57, 59, 60
Negatif Düşünce	41, 42, 43, 46, 48, 49, 52, 53, 55, 58
Toplam Düşünce	41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60
Toplam EFI	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 28, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60
Sahte Bağışlayıcılık	61, 62, 63, 64, 65

Tutum ölçeğinde derecelendirmiş olduğunuz bu kişiyi ne kadar affetiniz?

Hiç affetmedim	---	Affetmek üzereyim	---	Tamamen affetim
1	2	3	4	5

2.4 Verilerin Toplanması

Veriler Kişisel Bilgi Formu, Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Enright Bağışlayıcılık Envanteri kullanılarak toplanmıştır.

Araştırma grubundan verilerin toplanabilmesi için araştırmanın detayları ve uygulama planı Adalet Bakanlığı'na sunulmuş ve gereken izinler doğrultusunda Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda 20'şer kişilik gruplara, idarenin belirlediği gün ve saatlerde ölçekler uygulanmıştır. Karşılaştırma grubundan verilerin toplanabilmesi için Üsküdar ilçesindeki Anadolu lisesinden gereken izinler alınmış, uygulama okulun rehberlik biriminden alınan bilgilerle herhangi bir suç durumuna karışmamış bireylere uygulanmıştır.

Uygulama sırasında tüm katılımcılara, araştırmacı tarafından çalışmanın amacı, verilen cevapların gizliliği gibi konularda gerekli açıklamalar yapılmış ve tüm

katılımcılardan uygulamalara kendi istek ve arzuları ile katıldıklarına dair imza alınmıştır. Katılımcılardan isim ve soy isim bilgileri özellikle istenmemiş, bu konudaki etik amaç kendilerine açıklanmıştır. Ölçekler, ara vermeksizin her iki grupta da yaklaşık 40-50 dakika arası sürmüş ve araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında öngörülenin aksine, suç işlemiş ergenlerle daha rahat çalışılmış, karşılaştırma grubu araştırma grubuna göre araştırmacıyı daha çok zorlamıştır.

2.5 Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 15.0 programı kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle, tüm ölçeklere normal dağılım incelemesi yapılmıştır. Çarpıklık Katsayısı, ortalama-ortanca-mod dengesi ve grup büyüklüğü 50 kişinin üzerinde olduğu için Kolmogorov-Simirnov testi normal dağılım araştırması için kullanılan yöntemlerdir. İnceleme sonunda dağılımın normal olduğu ve analiz kısmında parametrik testlerin kullanılabilmesi anlaşılmıştır.

Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) yanı sıra niteliksel verilerin karşılaştırılmasında Pearson Ki-Kare testi kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup durumunda, parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Bağımsız Örnekler (Independent samples) T Testi kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında ikiden fazla grup durumunda, parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek Yönlü (One way) Anova Testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde LSD Testi kullanılmıştır. Ölçek puanlarının ilişkisinin incelenmesinde, Pearson Korelasyon Analizi, nicel değişkenlerin ölçek puanlarına etkisinin incelenmesinde Regresyon Analizi kullanılmıştır. Genel güvenilirlik ve alt boyutların güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde örneklem grubuna ait istatistiksel analizlere yer verilmekte, bulgular tablo ve grafikler yardımı ile açıklanmaktadır.

**KARŞILAŞTIRMA GRUBUNA AİT KİŞİSEL ADİL DÜNYA İNANCI,
GENEL ADİL DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK ENVANTERİ PUAN
ORTALAMALARININ CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE
FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN BULGULAR**

Tablo 3.1: Karşılaştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Cinsiyet İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlamlılık
Kişisel Adil Dünya İnancı	Kız	49	23,10	4,62	-0,46	0,641
	Erkek	41	23,51	3,47		
Genel Adil Dünya İnancı	Kız	49	20,44	4,39	-0,14	0,888
	Erkek	41	20,58	4,72		
Toplam Bağışlayıcılık	Kız	49	214,16	61,47	0,03	0,972
	Erkek	41	213,68	67,05		

Tablo 3.1’de suç işlememiş karşılaştırma grubuna ait ölçek değerlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı belirtilmektedir. Analize göre, kişisel adil dünya inancı, genel adil dünya inancı ve bağışlayıcılık değerleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$).

**KATILIMCILARIN SUÇ İŞLEME DURUMLARINA GÖRE KİŞİSEL ADİL
DÜNYA İNANCI, GENEL ADİL DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK
ENVANTERİ PUAN ORTALAMALARININ FARKLILAŞMA DURUMUNA
İLİŞKİN BULGULAR**

Tablo 3.2: Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Kişisel ve Genel Adil Dünya İnanıcı Puanlarının Farklılaşmasını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu

	Suç İşleme Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlamlılık
Kişisel Adil Dünya İnanıcı	Suç İşlemiş	88	17,69	4,30	-8,85	0,000
	Suç İşlememiş	90	23,28	4,12		
Genel Adil Dünya İnanıcı	Suç İşlemiş	89	19,26	3,83	-1,98	0,049
	Suç İşlememiş	90	20,51	4,52		

Tablo 3.2’de katılımcıların Kişisel Adil Dünya İnanıcı ve Genel Adil Dünya İnanıcı puan ortalamalarının suç işleme durumlarına göre farklılaşmasını incelemek üzere yapılan Bağımsız Örnekler T Testi sonucu yer almaktadır. Her iki testin de suç işleme durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kişisel Adil Dünya İnanıcı puan ortalamalarına bakıldığında, suç işleyen grubun puan ortalaması $X=17,69$ iken, suç işlemeyen grubun puan ortalamasının $X=23,28$ olduğu görülmektedir. Suç işlemiş araştırma grubunun puan ortalamaları suç işlememiş karşılaştırma grubundan anlamlı olarak daha düşüktür ($p<0,05$). Genel Adil Dünya İnanıcı puan ortalamaları incelendiğinde, suç işleyen grubun puan ortalaması $X=19,26$ iken, suç işlemeyen grubun puan ortalamasının $X=20,51$ olduğu görülmektedir. Suç işlemiş grubun puan ortalamaları suç işlememiş gruptan anlamlı olarak daha düşüktür ($p<0,05$).

Tablo 3.3: Araştırma ve Karşılaştırma Grubunun Bağışlayıcılık Envanteri Alt Ölçek Puanlarının Farklılaşmasını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Örnekler T Testi Sonucu

	Suç İşleme Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlamlılık
Toplam Duygu	Suç İşlemiş	84	60,00	15,80	-1,52	0,130
	Suç İşlememiş	90	64,58	23,50		
Toplam Davranış	Suç İşlemiş	84	66,86	15,58	-1,94	0,053
	Suç İşlememiş	90	72,22	20,51		
Toplam Düşünce	Suç İşlemiş	84	63,11	16,81	-4,29	0,000
	Suç İşlememiş	90	77,13	25,57		
Toplam Bağışlayıcılık	Suç İşlemiş	84	190,47	35,91	-3,01	0,003
	Suç İşlememiş	90	213,94	63,70		
Sahte Bağışlayıcılık	Suç İşlemiş	84	12,71	6,42	1,91	0,058
	Suç İşlememiş	90	11,02	5,11		

Tablo 3.3’de araştırma ve karşılaştırma grubu arasında Bağışlayıcılık Envanteri toplam puanı ve envanterin alt ölçekleri arasında farklılaşma olup olmadığının incelenmesine yönelik yapılmış Bağımsız Örnekler T Testi sonucu bulunmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde, suç işleyen grubun Toplam Düşünce ve Toplam Bağışlayıcılık puanlarının, suç işlemeyenlere göre anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Buna göre, suç işleyen grubun Toplam Düşünce puan ortalaması $X=63,11$ iken, suç işlememiş grubun puan ortalaması $X=77,13$ olarak tespit edilmiştir. Toplam Bağışlayıcılık puanları göz önüne alındığında ise, suç işlemiş grubun puan ortalamasının $X=190,47$ ve suç işlememiş grubun puan ortalamasının $X=213,94$ olduğu görülmüştür. Toplam Davranış ($p=0,053$) ve Sahte Bağışlayıcılık ($p=0,058$) puan ortalamaları suç işleme durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermemekle birlikte, $p=0,05$ değerine yakın olmaları sebebiyle anlamlı olarak kabul edilebilir. Suç işlemiş grubun Toplam Davranış puan ortalamasının $X=66,86$, suç işlememiş grubun puan ortalamasının ise $X=72,22$ olduğu görülmektedir. Sahte Bağışlayıcılık puan ortalamaları ise diğer sonuçların aksine, suç işleyen grupta daha yüksek çıkmıştır. Buna göre suç işleyen grubun Sahte Bağışlayıcılık puan ortalaması $X=12,71$ iken, suç işlemeyen grubun ortalaması $X=11,02$ ’dir.

**KATILIMCILARIN GENEL ADİL DÜNYA İNANCI, KİŞİSEL ADİL
DÜNYA İNANCI VE BAĞIŞLAYICILIK ENVANTERİ PUAN
ORTALAMALARININ BİRBİRİYLE İLİŞKİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN
BULGULAR**

Tablo 3.4: Araştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	(2)	(3)
(1) Kişisel Adil Dünya İnancı	,67*	,12
(2) Genel Adil Dünya İnancı		,19
(3) Toplam Bağışlayıcılık		1.00

* p<0,01

Suç işlemiş, suç işlememiş ve tüm gruba ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri toplam sonuçlarının birbiriyle ilişkisini belirlemek adına yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları'nda anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 3.4'de görüldüğü gibi, suç işlemiş gruba uygulanmış Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği arasında % 67 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır (p<0,01). Ancak suç işlemiş grubun Bağışlayıcılık Envanteri toplam sonuçlarının Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği ile ilişkisi bulunamamıştır (p>0,05).

Tablo 3.5: Karşılaştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	(2)	(3)
(1) Kişisel Adil Dünya İnancı	,06	,24**
(2) Genel Adil Dünya İnancı		,06
(3) Toplam Bağışlayıcılık		1.00

** p<0,05

Tablo 3.5’de karşılaştırma grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri puanlarının birbiriyle ilişkisine yer verilmiştir. Buna göre, suç işlememiş grubun Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı puanları arasında anlamlı fark bulunamazken, aynı grubun Bağışlayıcılık Envanteri toplam sonuçları ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği arasında % 24 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişkiye rastlanmıştır (p<0,05).

Tablo 3.6: Tüm grubun Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puan Ortalamalarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	(2)	(3)
(1) Kişisel Adil Dünya İnancı	,36*	,29*
(2) Genel Adil Dünya İnancı		,12
(3) Toplam Bağışlayıcılık		1.00

* p<0,01

Tablo 3.6’da tüm örneklemin ölçek sonuçları arasındaki ilişkiye yer verilmektedir. Buna göre, Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği arasında % 36 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişki, Bağışlayıcılık Envanteri toplam sonuçları ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği arasında % 29 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmüştür (p<0,01).

**GENEL ADİL DÜNYA İNANCI, KİŞİSEL ADİL DÜNYA İNANCI VE
BAĞIŞLAYICILIK ENVANTERİ PUAN ORTALAMALARININ
KATILIMCILARA AİT DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERLERLE İLİŞKİSİNE
DAİR BULGULAR**

Tablo 3.7: Araştırma Grubunun Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Puan Ortalamalarının Suç Nitelikleri İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Suç Niteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık
Kişisel Adil Dünya İnancı	Gasp	12	19,66	5,08	1,658	0,131
	Yağma	10	17,80	3,22		
	Hırsızlık	6	20,16	5,84		
	Uyuşturucu	13	17,23	4,08		
	Adam Yaralama	4	21	2,94		
	Adam Öldürme	12	15,91	3,42		
	Cinsel Suçlar	14	17,64	4,28		
	Belirtmemiş	17	16,23	4,05		
Genel Adil Dünya İnancı	Gasp	12	20,75	4,24	0,470	0,854
	Yağma	10	18,50	5,19		
	Hırsızlık	6	18,83	3,12		
	Uyuşturucu	13	18,61	3,57		
	Adam Yaralama	4	20,50	1,00		
	Adam Öldürme	12	18,66	2,38		
	Cinsel Suçlar	15	19,53	4,12		
	Belirtmemiş	17	19,23	4,29		

Tablo 3.7 ve 3.8’de araştırma grubunun, suç niteliklerine göre (gasp, yağma, hırsızlık, uyuşturucu, adam yaralama, adam öldürme, cinsel suçlar, belirtmemiş) Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Alt Ölçeklerinin farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Anova analizi sonucunda, suç niteliklerinin her üç ölçek üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3.8: Araştırma Grubuna Ait Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Suç Nitelikleri İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Suç Niteliği	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık
Toplam Duygu	Gasp	11	61,81	15,96	1,490	0,183
	Yağma	9	62,44	14,97		
	Hırsızlık	4	39	22,71		
	Uyuşturucu	12	62,16	16,59		
	Adam Yaralama	4	62	11,04		
	Adam Öldürme	13	65,07	16,81		
	Cinsel Suçlar	15	56	13,82		
	Belirtmemiş	16	60,12	13,83		
Toplam Davranış	Gasp	11	64,81	11,93	1,813	0,097
	Yağma	9	70,44	11,20		
	Hırsızlık	4	75,50	27,33		
	Uyuşturucu	12	67,16	15,91		
	Adam Yaralama	4	82,50	19,13		
	Adam Öldürme	13	71,15	19,67		
	Cinsel Suçlar	15	58,20	9,95		
	Belirtmemiş	16	64,62	13,38		
Toplam Düşünce	Gasp	11	62,72	14,33	0,587	0,765
	Yağma	9	64	17,10		
	Hırsızlık	4	59,25	19,87		
	Uyuşturucu	12	69,75	18,60		
	Adam Yaralama	4	68	19,86		
	Adam Öldürme	13	61,84	19,38		
	Cinsel Suçlar	15	57,46	9,69		
	Belirtmemiş	16	64	19,80		
Toplam Bağışlayıcılık	Gasp	11	189,36	33,66	1,127	0,355
	Yağma	9	191,33	33,63		
	Hırsızlık	4	181,25	32,29		
	Uyuşturucu	12	202,41	39,43		
	Adam Yaralama	4	212,50	42,20		
	Adam Öldürme	13	198,07	37,04		
	Cinsel Suçlar	15	171,66	26,58		
	Belirtmemiş	16	190,06	40,56		
Sahte Bağışlayıcılık	Gasp	11	14,45	7,01	0,620	0,738
	Yağma	9	12,88	5,25		
	Hırsızlık	4	14	9,52		
	Uyuşturucu	12	12,08	5,14		
	Adam Yaralama	4	7,50	1,91		
	Adam Öldürme	13	12,30	6,66		
Cinsel Suçlar	15	12	8,19			
	Belirtmemiş	16	13,87	5,66		

Tablo 3.9: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Tutukevinde Bulunma Süresi İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Tutuk evinde bulunma süresi	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık	LSD Testi Analizi		
							LSD Testi Sonucu	Anlamlılık	
Kişisel Adil Dünya İnancı	1-6 ay	43	18,37	4,37	1,933	0,151			
	6-12 ay	27	16,50	3,48					
	12 ay üstü	16	16,80	4,16					
Genel Adil Dünya İnancı	1-6 ay	44	19,52	4,31	0,588	0,558			
	6-12 ay	27	18,51	3,41					
	12 ay üstü	16	19,31	2,93					
Toplam Duygu	1-6 ay	40	58,70	3,20	3,204	0,046	LSD Testi Sonucu		Anlamlılık
	6-12 ay	26	56,23	17,30			1-6 ay	12 ay üstü	0,040
	12 ay üstü	17	68,00	11,07			6-12 ay	12 ay üstü	0,017
Toplam Davranış	1-6 ay	40	67,30	15,30	0,060	0,942			
	6-12 ay	26	66,03	17,84					
	12 ay üstü	17	67,41	13,70					
Toplam Düşünce	1-6 ay	40	60,57	16,29	2,214	0,116			
	6-12 ay	26	61,92	16,89					
	12 ay üstü	17	70,52	17,15					
Toplam Bağışlayıcılık	1-6 ay	40	186,32	35,61	2,079	0,132			
	6-12 ay	26	186,11	37,95					
	12 ay üstü	17	206,00	31,70					
Sahte Bağışlayıcılık	1-6 ay	40	13,60	6,44	0,861	0,426			
	6-12 ay	26	11,40	5,90					
	12 ay üstü	17	12,70	7,32					

Tablo 3.9’da araştırma grubunun, tutukevinde bulunduğu sürenin (1-6 ay arası, 6-12 ay arası, 12 ay üstü) Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Alt Ölçeklerine göre farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.9'a göre, Başılayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden "Toplam Duygu" puan ortalamalarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın hangi faktörlerin etkisi ile oluştuğunu belirlemek için uygulanan daha ayrıntılı LSD Testi sonucunda; tutukevinde 1-6 ve 6-12 arasında bulunan ergenlerin Başılayıcılık Envanteri Toplam Duygu Puanı, tutukevinde 12 aydan daha fazla bir süredir bulunan ergenlerden anlamlı olarak daha düşüktür ($p>0,05$). Tutukevinde 1-6 ay arasında bir süredir bulunan ergenlerin Başılayıcılık Envanteri Toplam Duygu Puan ortalamaları $X=58,70$ ve 6-12 aydır bulunanların puan ortalamaları $X=56,23$ iken, 12 aydan daha uzun süredir tutukevinde bulunan ergenlerin puan ortalamaları $X=68,00$ olarak görülmektedir.

Tablo 3.10: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Suç Sebepleri ile İlişkinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Suça İten Sebepler	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık	LSD Testi Analizi		
							LSD Testi Sonucu	Anlamlılık	
Kişisel Adil Dünya İnancı	Aile	6	18,33	4,13	3,023	0,022	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	26	19,46	4,88			arkadaş	benişlemedim	0,008
	Eko. Sebepler	8	19,37	4,40			arkadaş	diğer	0,011
	Ben İşlemedim	40	16,62	3,71			eko.sebepler	diğer	0,042
	Diğer	8	15,12	2,64					
Genel Adil Dünya İnancı	Aile	6	20,83	3,06	2,568	0,044	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	26	20,42	3,63			aile	diğer	0,018
	Eko.Sebepler	8	18,50	3,58			arkadaş	diğer	0,004
	Ben İşlemedim	41	19,09	3,71			benişlemedim	diğer	0,033
	Diğer	8	16,00	4,34					
Toplam Duygu	Aile	6	72,16	11,40	3,033	0,022	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	23	65,21	9,57			aile	eko.sebepler	0,013
	Eko.Sebepler	8	52,12	23,43			aile	benişlemedim	0,015
	Ben İşlemedim	39	56,25	15,03			arkadaş	eko.sebepler	0,032
	Diğer	7	57,00	16,51			arkadaş	benişlemedim	0,023
Toplam Davranış	Aile	6	75,00	13,09	0,975	0,426	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	23	65,34	14,62					
	Eko.Sebepler	8	73,50	22,30					
	Ben İşlemedim	39	65,20	15,22					
	Diğer	7	64,42	13,67					
Toplam Düşünce	Aile	6	73,66	16,87	1,014	0,406	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	23	61,30	16,91					
	Eko.Sebepler	8	59,50	21,30					
	Ben İşlemedim	39	64,23	16,78					
	Diğer	7	57,00	10,61					
Toplam Bağışlayıcılık	Aile	6	222,50	30,97	1,616	0,179	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	23	191,47	34,91					
	Eko.Sebepler	8	185,12	49,43					
	Ben İşlemedim	39	186,71	34,96					
	Diğer	7	178,42	9,07					
Sahte Bağışlayıcılık	Aile	6	11,33	5,31	0,250	0,909	LSD Testi Sonucu		
	Arkadaş	23	13,47	7,57					
	Eko.Sebepler	8	11,25	4,33					
	Ben İşlemedim	39	12,76	6,75					
	Diğer	7	12,28	4,19					

Tablo 3.10’da suç işlemiş grubun suç işlemelerine sebep olarak gördükleri sebeplerin ölçekler üzerine etkisi incelenmiştir.

Suç işlemiş grubun, suç işlemelerine sebep olarak belirttikleri etkenlere göre (aile, arkadaş, ekonomik sebepler, ben işlemedim, diğer) Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Alt Ölçeklerinin farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucunda Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden “Toplam Duygu” puan ortalamalarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın hangi faktörlerin etkisi ile oluştuğunu belirlemek için daha ayrıntılı LSD Testi uygulanmıştır.

LSD analizi sonucunda suç işlemesine *arkadaşlarının* sebep olduğunu düşünen ergenlerin Kişisel Adil Dünya İnancı puan ortalaması, *suçu ben işlemedim* ve *diğer* seçeneklerini işaretleyenlerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$). Ayrıca suç işlemesine *ekonomik sebeplerin* yol açtığı görüşünde olanların Kişisel Adil Dünya İnancı puan ortalaması *diğer* seçeneğini işaretleyenlerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{ARKADAŞ} = 19,46$; $X_{BEN İŞLEMEDİM} = 16,62$; $X_{DİĞER} = 15,12$; $X_{EKON.SEBEPLER} = 19,37$).

LSD analizi sonucunda Genel Adil Dünya İnancı puanlarında suç işlemesine *ailesinin* ve *arkadaşlarının* sebep olduğunu ve suçu *kendisinin işlemediğini* düşünenlerin puan ortalamaları *diğer* seçeneğini işaretleyenlerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{AİLE} = 20,83$; $X_{ARKADAŞ} = 20,42$; $X_{BEN İŞLEMEDİM} = 19,09$).

Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Duygu puan ortalamaları esas alındığında, suç işlemesine *ailesinin* ve *arkadaşlarının* sebep olduğunu düşünenlerin puan ortalamaları suçu *kendisinin işlemediğini* düşünen ve *ekonomik sebeplerle* işlediğini düşünenlerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{AİLE} = 72,16$; $X_{ARKADAŞ} = 65,21$; $X_{BEN İŞLEMEDİM} = 56,25$; $X_{EKON.SEBEPLER} = 52,12$).

Tablo 3.11: Araştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Yaş İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Yaş Faktörü	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık	LSD Testi Analizi		
							LSD Testi Sonucu	Anlamlılık	
Kişisel Adil Dünya İnancı	15	31	23,61	3,96	21,566	0,000			
	16	56	22,92	4,50			15	17	0,000
	17	43	18,48	4,05			15	18	0,000
	18	48	17,54	4,64			16	17	0,000
							16	18	0,000
Genel Adil Dünya İnancı	15	31	19,90	3,47	1,251	0,293			
	16	56	20,32	4,60					
	17	43	20,41	3,78					
	18	48	18,93	4,52					
Toplam Duygu	15	31	62,09	22,87	4,109	0,008	LSD Testi Sonucu Anlamlılık		
	16	56	69,30	22,66			16	17	0,011
	17	43	55,37	16,36			16	18	0,024
	18	48	60,43	16,07					
Toplam Davranış	15	31	71,19	22,72	2,409	0,069			
	16	56	74,38	18,43					
	17	43	66,27	15,93					
	18	48	66,00	16,46					
Toplam Düşünce	15	31	71,58	27,40	8,429	0,000	LSD Testi Sonucu Anlamlılık		
	16	56	81,40	22,20			15	16	0,044
	17	43	64,80	20,84			15	18	0,045
	18	48	61,58	16,27			16	17	0,000
							16	18	0,000
Toplam Bağışlayıcılık	15	31	204,87	66,62	6,486	0,000	LSD Testi Sonucu Anlamlılık		
	16	55	225,81	57,17			16	17	0,000
	17	40	185,70	44,08			16	18	0,000
	18	48	188,66	34,58					
Sahte Bağışlayıcılık	15	31	11,35	4,83	0,371	0,774			
	16	55	12,36	5,65					
	17	40	11,25	6,81					
	18	48	12,04	5,84					

Tablo 3.11’de suç işlemiş ergenlerin yaşlarının ölçek puanları üzerine etkisi incelenmektedir.

Suç işlemiş grubun yaşlarına göre (15 yaş, 16 yaş, 17 yaş, 18 yaş) ölçeklerin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucunda Kişisel Adil Dünya İnancı, Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puanları ile Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Duygu ve Toplam Düşünce puan ortalamalarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın hangi faktörlerin etkisi ile oluştuğunu belirlemek için daha ayrıntılı LSD Testi uygulanmıştır.

Yaşı 15 olanların yaşı 17 ve 18 olanlardan, yaşı 16 olanların ise yaşı 17 ve 18 olanların Kişisel Adil Dünya İnancı puan ortalamaları anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{15 \text{ YAŞ}} = 23,61$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 22,92$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 18,48$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 17,54$). Yaşı 16 olanların, 17 ve 18 olanlara göre Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Duygu puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 69,30$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 55,37$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 60,43$). Yaşı 15 olanların, 16 ve 18 olanlara ve yaşı 16 olanların, 17 ve 18 olanlara göre Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Düşünce puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$ $X_{15 \text{ YAŞ}} = 71,58$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 81,40$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 64,80$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 61,58$). Bağışlayıcılık Envanteri Toplam puanlarına bakıldığında ise, yaşı 16 olanların ortalamalarının yaşı 17 ve 18 olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$ $X_{16 \text{ YAŞ}} = 225,81$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 185,70$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 188,66$).

Tablo 3.12: Karşılaştırma Grubuna Ait Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı ve Bağışlayıcılık Envanteri Puan Ortalamalarının, Yaş İle İlişkisinin Ölçülmesine Yönelik Yapılmış Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Yaş Faktörü	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık	LSD Testi Analizi		
							LSD Testi Sonucu	Anlamlılık	
Kişisel Adil Dünya İnancı	15	27	24,48	3,13	8,824	0,000	LSD Testi Sonucu		
	16	43	24,25	3,57			15	17	0,000
	17	18	19,77	4,15			15	18	0,018
	18	2	18,00	8,48			16	17	0,000
Genel Adil Dünya İnancı	15	27	19,59	3,50	2,368	0,076	LSD Testi Sonucu		
	16	43	20,44	5,09			16	18	0,021
	17	18	22,55	4,00					
	18	2	16,00	0,00					
Toplam Duygu	15	27	62,03	24,24	3,591	0,017	LSD Testi Sonucu		
	16	43	71,67	24,19			16	17	0,002
	17	18	51,38	14,69					
	18	2	65,50	12,02					
Toplam Davranış	15	27	71,62	23,19	2,356	0,077	LSD Testi Sonucu		
	16	43	76,88	19,16			15	16	0,032
	17	18	64,05	16,03			16	17	0,005
	18	2	53,50	28,99					
Toplam Düşünce	15	27	72,37	28,40	3,518	0,018	LSD Testi Sonucu		
	16	43	85,53	22,31			15	16	0,032
	17	18	65,72	23,93			16	17	0,005
	18	2	63,50	14,84					
Toplam Bağışlayıcılık	15	27	206,03	69,30	3,616	0,016	LSD Testi Sonucu		
	16	43	234,09	59,98			16	17	0,003
	17	18	181,16	49,49					
	18	2	182,50	55,86					
Sahte Bağışlayıcılık	15	27	10,77	4,29	10,118	0,000	LSD Testi Sonucu		
	16	43	12,27	4,99			15	18	0,001
	17	18	7,11	2,21			16	17	0,000
	18	2	22,50	10,60			16	18	0,002
							17	18	0,000

Tablo 3.12’de suç işlememiş grubun yaşlarının ölçek puanları üzerine etkisi incelenmektedir.

Suç işlememiş grubun yaş özelliklerine göre ölçek puanlarının farklılaşma düzeylerine bakıldığında ise; Kişisel Adil Dünya İnancı, Bağışlayıcılık Envanteri Toplam Puanları ile Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Duygu, Toplam Düşünce ve Sahte Bağışlayıcılık puan ortalamalarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın hangi faktörlerin etkisi ile oluştuğunu belirlemek için daha ayrıntılı LSD Testi uygulanmıştır.

Kişisel Adil Dünya İnancı puanları değerlendirildiğinde, farklılaşmalar suç işlemiş ve işlememiş grupta aynı yaş gruplarında ortaya çıkmaktadır. Buna göre yaşı 15 olanların 17 ve 18 olanlardan, yaşı 16 olanların ise 17 ve 18 olanların Kişisel Adil Dünya İnancı puan ortalamaları anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{15 \text{ YAŞ}} = 24,48$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 24,25$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 19,77$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 18,00$). Yaşı 16 olanların, 17 olanlara göre Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Duygu puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 71,67$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 51,38$). Yaşı 15 olanların 16 olanlara göre Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden Toplam Düşünce puan ortalaması anlamlı olarak daha düşükken, yaşı 16 olanların 17 olanlara göre puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,05$; $X_{15 \text{ YAŞ}} = 72,37$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 85,53$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 65,72$). Bağışlayıcılık Envanteri Toplam puanlarına bakıldığında ise, yaşı 16 olanların ortalamalarının yaşı 17 olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 234,09$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 181,16$). Suç işlemiş gruptan farklı olarak suç işlemeyen grupta Sahte Bağışlayıcılık ölçeğinde de farklılık bulunmuştur. Buna göre, yaşı 15,16 ve 17 olanlar 18 alanlardan anlamlı olarak daha düşük puan alırken, yaşı 16 olanlar 17 olanlardan anlamlı olarak daha yüksek puan almıştır ($p<0,05$; $X_{15 \text{ YAŞ}} = 10,77$; $X_{16 \text{ YAŞ}} = 12,27$; $X_{17 \text{ YAŞ}} = 7,11$; $X_{18 \text{ YAŞ}} = 22,50$).

KATILIMCILARIN ÖLÇEK PUANLARININ BİRBİRİNİ YORDAMASINA İLİŞKİN REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARI

Tablo 3.13: Kişisel Adil Dünya İnancı'nın Bağışlayıcılık Envanteri ve Genel Adil Dünya İnancı'nın Kişisel Adil Dünya İnancı Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek Üzere Yapılmış Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişkenler	Standart Sapma	B	Beta	R ²	F
Toplam Bağışlayıcılık	Kişisel Adil Dünya İnancı	0,80	3,17	0,29	0,08	15,77
Kişisel Adil Dünya İnancı	Genel Adil Dünya İnancı	0,84	0,43	0,36	0,13	27,26

(Tüm F değerleri için $p < 0,05$)

Tablo 3.13'de ölçeklerin birbirini yordama ilişkilerine bakılmıştır. Tüm gruba ait analiz sonuçları incelendiğinde, Kişisel Adil Dünya İnancı'nın Bağışlayıcılık Envanteri'ne anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir ($R^2=0,08$; $F=15,77$; $S.S =0,80$; $p < 0,05$). Bağışlayıcılık Envanteri'ne ilişkin toplam varyansın %8'i Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği ile açıklanmaktadır.

Genel Adil Dünya İnancı'nın ise, Kişisel Adil Dünya İnancı'na anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir ($R^2=0,13$; $F=27,26$; $S.S =0,84$; $p < 0,05$). Kişisel Adil Dünya İnancı'na ilişkin toplam varyansın %13'ü Genel Adil Dünya İnancı ile açıklanabilmektedir.

Regresyon denkleminde yordayıcı etkisi olmayan değişkenler tabloya alınmamıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada suç işlemiş ve işlememiş 15-18 yaş arası ergenlerin adil dünya inançları ile bağışlayıcılık tutumları arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulguların sonuçları konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmalar ile karşılaştırılarak irdelenmeye çalışılacaktır.

Araştırmada suç işlememiş karşılaştırma grubunun cinsiyet özelliklerine göre ölçek puanlarının farklılaşma durumuna bakılmıştır. Ancak her üç ölçekte de cinsiyete bağlı anlamlı bir değişikliğe rastlanmamıştır. Geçmiş dönemde yapılmış çalışmalar adil dünya inancı ve bağışlayıcılığın cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır (Wagstaff,1983; Benson,1992; O'Connur vd.,1996; Berry vd.,2001; Macaskill,2002; Kalbfleisch,1997).

Araştırma kapsamında, suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin genel ve kişisel adil dünya inancı puanları karşılaştırıldığında, sonuçların beklenen şekilde suç işlemiş ergenlerde anlamlı olarak daha düşük çıktığı görülmektedir. Ancak sonuçlar detaylı olarak incelendiğinde bu fark kişisel adil dünya inancı puanlarında daha belirgindir. Suç işlemiş ergenlerin kişisel adil dünya inancı puan ortalaması 17,69 iken, suç işlemeyen grubun puan ortalaması 23,28'dir. Bu fark genel adil dünya inancı puanlarında ise, suç işlemiş = 19,26; suç işlememiş = 20,51 şeklindedir. Her iki grup arasındaki farkın kişisel adil dünya inancı puanları açısından daha belirgin olmasının sebebi, suç işlemiş grubun kendi başlarına gelen olayları daha adaletsiz, daha kırıncı ve haksızca değerlendirdikleri şeklinde açıklanabilir. Calhoun ve Cann (1994) ile Strelan'ın (2007) yaptıkları araştırmalar da bireylerin kendi başlarına gelen olayları daha adil değerlendirdiklerine inanma eğiliminde olduklarını söylemektedir.

Suç işlememiş grubun bulguları bu araştırmayı desteklerken, suç işlemiş bireylerde yaşanan talihsizliklerden ötürü bireysel hassasiyetlerin daha yoğun olması sonucu bu şekilde etkilemiştir.

Araştırma bulguları, adil dünya inancının dezavantajlı, marjinal, toplum tarafından dışlanmış gruplarda daha düşük olduğu bilgisi ile örtüşmektedir. Geçmiş çalışmalar incelendiğinde, Dalbert ve Filke'nin 2007 yılında Almanya'daki tutuklu genç erkeklerle yaptıkları araştırma bize benzeri bir sonuç sunmaktadır. Bu araştırmanın sonucunda kişisel adil dünya inancının, kişiler arası adalet inancı (interpersonal justice), tutukevi ilişkilerindeki adalet ve tutukluların yargılanma süreçlerinin adilliğine olan inançları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucu çıkmaktadır. Suç işlemiş ve ardından kanun koyucu tarafından yargılanarak tutukevi sürecine giren birey, kendini başına gelen olayların mağduru olarak görmekte, kendiyile ilgili verilen kararların adaletinden şüphe duyabilmektedir. Araştırmaya dahil olan suç işlememiş karşılaştırma grubunun, sosyo-kültürel olarak daha iyi konumda, ekonomik yönden daha yüksek standartlarda ve hayat karşısında daha şanslı oldukları göz önüne alındığında dünyayı adil olarak değerlendirmelerinin literatürü desteklediği, diğer yandan suç işlemiş grubun hayat karşısında karşılaştığı talihsizliklerin adil dünya inancını sarsıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgular ışığında, suç işleme eyleminin bireyin dünya, adalet, gelecek, bağışlayıcılık gibi şemalarında dönüştürücü bir etki yaratabileceği varsayımında bulunulabilir.

Bağışlayıcılık Envanteri toplam ve alt ölçek puanlarının suç işleme durumuna göre farklılaşmasını belirlemek üzere yapılmış analizler neticesinde, sonuçların beklenen şekilde suç işlemiş grupta daha düşük çıktığı görülmektedir. Sonuçlar arasındaki anlamlı fark Bağışlayıcılık Envanteri toplam puanı ve toplam düşünce değerlerinde çıksa da, toplam duygu ve toplam davranış puan ortalamaları da suç işlemiş ergenlerde suç işlememişlere göre düşük düzeydedir. Uygulanan analizde sadece sahte bağışlayıcılık değerleri suç işlemiş grupta, suç işlememişlere göre daha yüksek çıkmıştır.

Literatür çalışmaları incelendiğinde, Klatt'in (2008) suç işlemiş ergenlerin bağışlayıcılık düzeylerine ilişkin yaptığı çalışması araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bu çalışmada da tutuklu ergenlerin Toplam Bağışlayıcılık puanları 12

haftalık bağışlayıcılık terapisi öncesinde 164.20 ile norm değerlerden düşük bulunmuştur. Ancak bu değer 12 haftanın sonunda 217.60'a ulaşmıştır. Bu çalışmada ise tutuklu ergenlerin Toplam Bağışlayıcılık puanları 190,47 iken, suç işlememiş ergenlerin puanı 213.94 olarak görülmektedir. Değerler Klatt'in (2008) araştırması ile benzerlik göstermektedir.

Bağışlama süreci, kendini mağdur ya da haksızlığa uğramış olarak gören kişinin suçluyu cezalandırma ya da ondan intikam alma gibi duygularından feragat ederek, bu kişiye merhamet göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, kişinin yaşanan talihsiz olay sonucu mağduriyetinin devam ettiğini düşünmesi bağışlama sürecini uzatmaktadır (Enright&Coyle, 1998). Dolayısıyla suç işlemiş ergenlerin, yaşadıkları zorlu koşullar göz önüne alındığında aslında suçlu oldukları bir konunun aynı zamanda kurbanı oldukları ve bağışlayıcılık kavramının tanımına tam olarak uyan bir grubu temsil ettikleri söylenebilir. Araştırma bulguları da suç işlemiş grubun bağışlayıcılık özelliğinin suç işlememiş gruba göre daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarında Bağışlayıcılık Envanteri toplam puanının yanı sıra, düşünce bölümü puanlarındaki anlamlı farklılığın, tutukevindeki ergenlerin mekansal olarak dışarı çıkamamaları ve halledemedikleri konunun kahramanını ancak düşünsel olarak yargılayabildikleri sonucu ile açıklanabilir.

Bağışlayıcılık Envanteri'nde sahte bağışlayıcılık puanının yüksekliği, bağışlayıcılığın ne denli gerçek dışı olduğunu göstermektedir. Sahte bağışlayıcılık puanındaki farklılık bu bağlamda oldukça anlamlıdır. Çünkü sahte bağışlayıcılık henüz gerçekte bağışlamadığı halde toplumsal yüklemelerden ötürü bağışladığını dile getirme halidir. Dolayısıyla bağışlayıcılık puanları daha düşük olan suç işlemiş grubun aynı şekilde toplumsal ve bilinçaltı yargılardan ötürü gerçekte bağışlamadığı halde bağışladığını dile getirmesi literatürle örtüşmektedir.

Araştırmada ölçekler arası ilişkiler incelendiğinde, suç işlemiş grubun genel ve kişisel adil dünya inancı puanları arasında % 67 düzeyinde pozitif bir ilişki varken, aynı grupta bağışlayıcılığın diğer ölçeklerle ilişkisine rastlanmamıştır. Diğer yandan suç işlememiş grupta ise, genel ve kişisel adil dünya inancı arasında fark bulunamazken, toplam bağışlayıcılık ve kişisel adil dünya inancı arasında % 24 düzeyinde pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma ve karşılaştırma

gruplarının sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı ölçeği arasında % 36 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişki, toplam bağışlayıcılık ve kişisel adil dünya inancı arasında % 29 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Ölçeklerin ilişkisine dair bulgular literatür kaynakları incelendiğinde desteklenmektedir. Konuyla ilgili Strelan'ın (2007) Avustralya'da 275 katılımcı ile yürüttüğü araştırma sonucunda, genel ve kişisel adil dünya inancı kendi aralarında pozitif ilişki göstermektedir. Ancak aynı araştırmaya göre, genel adil dünya inancının başkalarını bağışlama ile ilişkisi bulunmazken, kişisel adil dünya inancının başkalarını ve kendini bağışlama ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu görülmektedir. Strelan kendi araştırmasında bağışlayıcılık ile kişisel adil dünya inancı arasındaki ilişkiyi bireylerin kendi başlarına daha iyi şeylerin geldiğine inanma eğiliminde olduklarına bağlayarak açıklamaktadır. Calhoun ve Cann (1994) tarafından da desteklenen bu görüşe göre, bireyler hayatın genelindeki adalet ve kendi başlarına gelenler arasında yaptıkları mukayesede, kendilerini çoğu zaman daha şanslı olarak görmektedir. Kişisel olarak daha adil bir dünyada yaşadığına inanma eğilimindeki birey başkalarını bağışlama ve merhamet etme duygusunu da daha yoğun yaşamaktadır. Bu anlamda kişisel ve genel adil dünya inancı arasında bir değerlendirilme yapıldığında, kişisel adil dünya inancının bireylerin diğer olumlu duygularını etkileme düzeyine daha yüksek etkisi olabileceği söylenebilir.

Araştırmada suç işlemiş grubun suç sebeplerinin ölçek puanları üzerinde herhangi bir etkisine rastlanmazken, bu sonuç Otto ve Dalbert'ın (2005) araştırmaları ile örtüşmektedir. Otto ve Dalbert'ın araştırmasında, suç kariyeri ve geçmişinin adil dünya inancına etkisinin olmadığı görülmüştür. Diğer yandan literatürde suç geçmişi ve bağışlayıcılık ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak adil dünya inancı ve bağışlayıcılık kavramlarının birbiriyle pozitif yönlü ilişkisinden hareketle araştırma bulgularının teoriyi desteklediği varsayılabilir.

Öte yandan araştırmada, tutukevinde 1-6 ay ve 12 ay üstü kalanlar ile 6-12 ay ve 12 ay üstü kalanların Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeklerinden toplam duygu puanları açısından anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkta 1-6 ay ve 6-12 aydır tutukevinde kalan ergenlerin 12 ay üstü bir süredir tutukevinde olanlara

göre puanları anlamlı olarak düşüktür. Araştırmalar, bağışlayıcılığın uzun süreli ve zamanla gelişen bir duygu olduğunu ifade etmektedir (Worthington vd, 2000). Bu anlamda tutukevinde daha kısa süredir bulunan ergenlerin, başlarına gelen olumsuz duygudan sıyrılamadıkları ve hala bu olayın etkisi altında oldukları yorumu yapılabilir. Ancak tutukevinde uzun bir süredir bulunan ergenler yaşadıkları olayların değerlendirmesini yapabilmiş ve bağışlayıcılık noktasına daha yaklaşmışlardır. Toplam bağışlayıcılık puanında tutukevinde bulunma süresi açısından anlamlı fark bulunamazken, puan ortalamaları incelendiğinde aynı şekilde tutukevinde daha kısa süredir bulunan ergenlerin bağışlayıcılık puanlarının düşük olduğu görülmektedir.

Suç işlemiş ergenlerin suç işlemelerine sebep olarak gördükleri faktörlerin ölçekler üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik yapılan analiz sonucunda, kişisel adil dünya inancı puanlarının suçu kendisinin işlemediğini düşünenlerde, suçu işlemesine arkadaşlarının sebep olduğunu düşünenlerden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, suçu kendisinin işlemediğini ifade eden grubun başlarına gelen olayla hala yüzleşemediği ve işledikleri suçun sorumluluğunu alamayarak gereksiz yere yargılandıklarına inanışlarından kaynaklanabilmektedir. Öte yandan, genel adil dünya inancı puanları açısından, suçu ailesi, arkadaşları ve kendisinin işlemediğini ifade eden grubun puanları suçu diğer sebeplerle işlediğini belirtenlerden anlamlı olarak daha yüksektir. Gruplar arasındaki bu fark, ergenlerin suç işleme sorumluluğunu aileye, arkadaşlara aktarmaları ya da bu sorumluluğu hiç almayarak suçu kendilerinin işlemediklerini söylemelerinin aslında dünyayı genel olarak daha adil algılamalarına sebep olduğunu göstermektedir. Zira suçu işlemede diğer seçeneğini işaretleyen ergenlerin net bir sebebinin olmayışı suçun sorumluluğunu atfettikleri herhangi bir neden bulamadıkları ve bu açıdan da dünyayı genel olarak daha adaletsiz görmelerinin kolaylaştığı varsayımı ile açıklanabilmektedir.

Bağışlayıcılık Envanteri bulguları açısından değerlendirildiğinde, sonuçların adil dünya inancı ölçeklerinden alınanlara yakın olduğu görülmektedir. Anlamlı fark Bağışlayıcılık Envanteri alt ölçeği toplam duygu puanında görülse de, genel olarak aile ve arkadaş sebebiyle suç işlediğini söyleyenlerin ortalamaları, suçu kendisinin işlemediğini veya ekonomik sebeplerle işlediğini söyleyenlerden daha yüksektir. Bağışlayıcılık gücünün suçu aile ve arkadaşlarının etkisi ile işlediğini söyleyenlerde

daha yüksek olması, bu grubun bağışlamaya değer bir özneye sahip olmaları ile açıklanabilir. Suçu işlemediğini ya da ekonomik sebepleri suç işlemesine neden olarak gösteren birey suçun sorumluluğunu üzerine almamakta ve suç olgusunu hayatından dışsallaştırarak anlamlandırmaktadır. Öte yandan suça aile ya da arkadaşların sebep olması, halledilemeyen bu durumu daha net ve çözüm odaklı kılmaktadır. Aksi haliyle bireyin bağışlamak üzere hayatındaki olumsuzlukları yükleyeceği bir birey ya da sebep olmaması, yaşanan talihsizlikleri rasyonalize etmede sıkıntılar yaratıp, bireyin olumsuz duygu ve düşüncelerini besleyecektir.

Yaş değişkeninin suç işlemiş ve işlememiş gruba ait ölçek puanları üzerindeki etkileri incelendiğinde; her iki grubun kişisel adil dünya, Bağışlayıcılık Envanteri toplam puanı ve alt ölçeklerinden toplam duygu ve toplam düşünce puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili Uğur'un (2007) ve Dalbert ve Filke'in (2007) yaptığı araştırmalarda adil dünya inancının demografik herhangi bir değişkenle ve dolayısıyla yaş ile ilişkisine rastlanmamıştır. Öte yandan adil dünya inancının yaş ile ilişkili çıkan sonuçları, yaşanan deneyim ve hayat karşısında karşılaşılan güçlüklerle ilişkilendirilerek açıklanabilir. Bu anlamda yaşın artması bireyin hayata dair tanık olduğu adaletsiz deneyimlerin de artması ile bağlantılı olarak adil dünya inancını düşürebilecektir. Araştırma bulguları incelendiğinde, her iki grupta da yaşı 15 ve 16 olanların kişisel adil dünya inancı puanları yaşı 17 ve 18 olanlara göre daha yüksektir. Bu durum adil dünya inancının literatürdeki tanım ve çerçevesi ile örtüşmektedir. Bağışlayıcılık Envanteri sonuçları incelendiğinde ise, her iki grupta da genelde yaşı küçük olan ergenlerin bağışlayıcılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatür çalışmaları bağışlayıcılık kavramının zaman alan ve uzun sürede oluşabilen bir kavram olduğunu ifade etse de, araştırmanın bu boyutunda çıkan sonuçlar literatür çalışmalarınca desteklenememiştir. Öte yandan literatür, bağışlamaya yardımcı olan faktörlerden birinin bireyin kendi hatalarının da bağışlandığını görmesi olarak belirtmektedir (Kara,2009). Bu temelde, suç işlemiş bireylerin yaşa bağlı olarak bağışlayıcılık özelliklerinin düşüş göstermesi, aslında kendilerinin de gerçekleştirdikleri hatalar sonucunda bağışlanmadıklarını görmeleri ve buna karşılık bağışlamamayı seçmeleri yönünde açıklanabilir.

Araştırma kapsamında incelenen son bulgu, değişkenlerin birbirine yordama düzeylerine ilişkindir. Bu anlamda tüm gruba uygulanan regresyon analizi sonucunda, kişisel adil dünya inancının bağışlayıcılığa anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Bu sonuç Strelan'ın (2007) gerçekleştirdiği araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Aynı araştırma bireylerdeki kişisel adil dünya inancının, genel adil dünya inancına göre daha güçlü bir etkisi olduğunu ve bu sebeple de bağışlama, merhamet gösterme, psikolojik iyilik gibi olumlu duyguları daha net etkilediği sonucuna sunmaktadır.

Diğer yandan araştırma bulguları genel adil dünya inancının ise, kişisel adil dünya inancına anlamlı bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Strelan (2007), Dalbert (1999) ve Begue ve Bastounis'un (2003) yaptıkları araştırmalar genel adil dünya inancının kişisel adil dünya inancına anlamlı bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır.

Özetle, araştırmadan elde edilen bulgularda kişisel ve genel adil dünya inancı ile bağışlayıcılık tutumunun suç işlemiş bireylerde suç işlememiş gruba göre daha düşük çıktığı, ayrıca genel ve kişisel adil dünya inancı ve kişisel adil dünya inancı ile bağışlayıcılık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu geçmiş dönem araştırmalarının da desteklenmektedir. Bulgularda demografik özelliklerin ölçekler üzerinde yoğun bir etkisinin olmadığı ancak yaş faktörünün her iki grup üzerinde negatif yönlü bir etkisinin olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

ÖNERİLER

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde hızla artan çocuk-ergen suçluluğu, araştırılması gereken yeni bir saha yaratmıştır. Bu konudaki araştırmalar daha çok ergeni suça iten etkenlere odaklanırken, suça itilmiş ergenin hissettikleri, tutukluluk duygusu, hayat ve gelecek algısı ve bunlara paralel olarak tekrar suça karışma olasılıkları ihmal edilmektedir. Bu bölümde, araştırma kapsamında Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kalmakta olan tutuklu ergenler örneklem grubu olarak belirlenerek bazı öneriler sunulmuştur.

Son yıllarda ülkemizde çocuk adalet sistemindeki iyileştirici adımlar, çocuğun yetişkinden farklı yargılanması ve tutukluluk sürecine dair değişen bakış açıları önemli atılımlar olsa da uygulama aşamasında yetersiz kalmaktadır. Uygulamalar sırasında da karşılaşılan önemli durumlardan biri tutukevi koşullarının Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamındaki kurallarla örtüşmemesidir. Henüz psikolojik, fizyolojik ve sosyal gelişimini tamamlamamış ergenin, mekansal olarak kısıtlanmış bir alanda, büyük demir kapılar ve duvarlar ardında ailesinden ve tüm sevdiklerinden uzak bir yaşam sürmesi, eğitimine devam edememesi, sosyal iletişimde bulunamaması, yeterince iyi beslenemeyip birincil ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması (hijyen, banyo, kılık-kıyafet, bireysel ve özel alan) ergenin tekrar suça karışmasını engelleyici çareler değildir. Aksine bu süreçleri geçiren ergen, araştırma sonuçlarımızca da desteklenerek, kendine haksızlık yapıldığını düşünmekte, dünyaya ve insanlara güvenini yitirmekte ve adalete inanmamaktadır.

Buna karşın tutukevi sürecine alternatif metotların geliştirilmesi, ergeni rehabilite etmeye ve tekrar suça karışmasına yönelik iyileştirme çalışmaları uygulanması önerilmektedir. Hali hazırda çocuk tutukevlerinde uygulanan rehabilitasyon çalışmalarının ergen sayısına düşün psikolog ve sosyal hizmet uzmanı personelinin sayıca azlığı sebebiyle yeterince etkili bir şekilde uygulanamadığı görülmektedir. Bu anlamda çocuk tutukevlerinde görev yapan sosyal servis çalışanlarının sayısının ihtiyaca ve kurumun yapısına uygun olarak arttırılması ve ergenlerle sürekli muhatap olan infaz koruma memuru, tutukevi öğretmeni ve ilgili personele *ergene yaklaşım* konusunda eğitimler verilmesi önerilmektedir.

Ergenin kesintiye uğrayan eğitim hayatı tutukevinde de devam ettirilmeli, ergen tutukevi içerisindeki eğitim çalışmalarından faydalanması yönünde bilinçlendirilmelidir. Özellikle ergenin gelişim süreci göz önüne alınarak kültürel, sanatsal, sportif ve sosyal çalışmalar tutukevinde ergene sunulmalı, bu destekleyici çalışmalarla ergenin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda tutukevi sonrası için mesleki yönlendirilmeleri yapılmalıdır.

Yasalarca belirlendiği üzere hüküm giymiş ergenlerin tutukeviden eğitim evlerine geçişleri öngörülmekte ancak ülkemizde eğitim evlerinin gereken ihtiyacı karşılayamaması sebebiyle hükümlü ve tutuklu ergenler çocuk tutukevlerinde bir arada kalmaktadır. Yasada belirtilen ve uygun görülen bu düzenlemenin sorunsuz bir şekilde hayata geçirilmesi sağlanmalı, tutuklu ergenler ile hüküm giymiş ergenlerin kaldıkları mekânlar birbirinden ayrılmalıdır.

Elbette ülkemizde artan çocuk suçluluğunun önlenmesi adına en temelde makro çözümler üretilmelidir. Adaletsiz gelir dağılımı, göçe bağlı sosyal sorunlar, suça zemin hazırlayan her türlü sosyolojik temel, uzun vadeli çözüm önerileri ile minimize edilmeye çalışılmalıdır. İlköğretim ve liselerde ergenleri bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütülmeli, halk çocuk suçluluğu konusunda duyarlı ve damgalayıcılıktan uzak bir tavır geliştirmesi konusunda bilinçlendirilmeli ve sivil toplum ile işbirliği kurarak yatay düzlemli ilişkiler ağı ile çözümler sağlanmalıdır. Suça itilen ergenlerin aslında tehlikeli ve uzak durulacak bireyler değil, kendilerinin tehlike altında ve henüz savunmasız çocuklar (0-18) olduğu fark edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akers, R.L. (1999), "Criminological Theories Introduction and Evaluation", Second Edition, içinde (59-97), Roxbury Publishing Company.
- Alacakaptan,U. (1970), "Suçun Unsurları",s:2, Ankara:Ankara Üni. Hukuk Fakültesi Yay.
- Alikaşifoğlu,M.,Ercan,O. (2009), "Ergenlerde Riskli Davranışlar" , Türk Pediatri Arşivi,44,1-6.
- Arboleda-Flórez, J.E. (2002), "Criminology: Psychopathological Aspects", Kingston: Queen's University.
- Begue, Laurent ve Bastounis, Marina. (2003). "Two Spheres of Belief in Justice: Extensive Support for the Bidimensional Model of Belief in a Just World". *Journal of Personality*, 73, 435-463.
- Benson, D. (1992), Why Do People Believe in a Just World: Testing Explanations.*Sociological Spectrum*, 12, 73-104
- Berry, J. W., Worthington, E. L., Jr., O'Connor, L., Parrott, L., III, & Wade, N. G. (2005), "Forgivingness, Vengefulness, and Affective Traits", *Journal of Personality*, 73, 183– 225.
- Berry J.W, Worthington E.L, Jr, Parrott L, III, O'Connor L.E, Wade N.G. (2001), Dispositional forgiveness: Development and construct validity of the transgression narrative test of forgiveness (TNTF). *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27,1277–1290.
- Calhoun,L., Cann,A.(1994), "Differences In Assupptions About A Just World: Ethnicity and Point of View", *Journal of Social Psychology*, 134 (6), 765.
- Carlsmith, K. M., Darley, J. M., Robinson, P. H. (2002), "Why Do We Punish? Deterrence and Just Deserts As Motives For Punishment", *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 284–299.
- Chazel,J.(1969), "Annales Internationales de Criminologie" (Çeviri: Kazuk,K.- 1971) *Adalet Dergisi*,4,206-219.

- Cloutier, R. (1982). "Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar, (Çev: Bekir Onur) , 875-902, Quebec:Greaten Morin Editeur
- Çelen, N., (2007), Bir Dönüşüm Süreci:Ergenlik ve Genç Yetişkinlik, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Çobanoğlu M, Çobanoğlu N., (1996), "Cezaevlerinde Psiko-sosyal Sağlık Üzerine Olumsuz Risk Faktörleri ve Cezaevi Hekimliğinde Etik Sorunlar, Toplum ve Hekim, 11(75-76),76.
- Çoğan,O. (2006), "Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Edirne Ceza Mahkemelerinde Açılan Davaların Bu Yönden İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çuhadaroğlu F. (2000), "Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri", Katkı Pediatri Dergisi, 21(6):783 -786.
- Dalbert, C. (2002). "Beliefs in a Just World as A Buffer Against Anger", Social Justice Research, 15, 123–145.
- Dalbert, C. (1999), "The World is More Just for Me Than Generally: About The Personal Belief in A Just World Scale's Validity", Social Justice Research, 12, 79–98.
- Dalbert, C. & Filke, F., (2007) , Belief in A Personal Just World, Justice Judgments, and Their Functions for Prisoners, American Association for Correctional and Forensic Psychology,34 (11), 1516-1527.
- Dalbert,C. & Stoeber,J. (2006), "The Personal Belief In A Just World and Domain-Specific Beliefs About Justice At School and In The Family: A Longitudinal Study With Adolescents", International Journal of Behavioral Development, 30,200- 207.
- Day, A. Gerace, A. Wilson, C. Howells, K. (2008), "Promoting Forgiveness in Violent Offenders: A More Positive Approach to Offender Rehabilitation", Aggression and Violent Behavior 13(2008), 195–200.
- Demirbaş,T. (2001), Kriminoloji, Ankara:Seçin Yayınevi
- Derman, O. (2008), "Ergenlerde Psiko sosyal Gelişim", Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, (sayı:63), 19-21.
- DSÖ Ruh Sağlığı Bölümü, (2000), "İntiharların Önlenmesinde Hapishane Çalışanları İçin Kaynak", (Cenevre Toplantısı, Çev: Kurtuluş,T.), Ankara: Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- DSÖ, "Age Groups",<http://www.searo.who.int/EN/Section13/Section1245.htm> (05.06.2009).
- Durkheim,E. (1986), "Sosyolojik Metodun Kuralları", s:111, İstanbul:Sosyal

Yayımları.

- Ekşi A. (1999), “Adolesanın Ruhsal Gelişim Dönemleri ve Döneme Özgü Sorunlar”, Ben Hasta Değilim, Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü, 149-150, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Elçi,T. (2009), Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların Yargılanması Cezalandırılması Sorunu, İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisi, (1),1, 81-88.
- Ellis, D. (1987), An Introduction to The Sociological Study of Deviance: The Wrong Stuff, Canada: Collier Macmillan Inc.
- Enright, R.D., & Coyle, C.T. (1998). “Researching The Process Model Of Forgiveness Within Psychological Interventions.” In E.L. Worthington Jr. (Ed.), Dimensions Of Forgiveness: Psychological Research And Theological Perspectives, pp. 139-161, Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- Enright, R. D., & Eastin, D. L. (1992). “Interpersonal Forgiveness Within The Helping Professions: An Attempt to Resolve Differences of Opinion”, Counseling and Values, 36,84–103.
- Enright, R. D., & Fitzgibbons, R. P. (2000), “Helping Clients Forgive: An Empirical Guide for Resolving Anger and Restoring Hope”, Washington, DC: American Psychological Association.
- Enright, R. D., Gassin, E. A. (1992), “Forgiveness: A Developmental View”, Journal of Moral Education, 21, 99–114.
- Foucault,M. (1975), “Surveiller et Punir,Naissance de la Prison Hapishanenin Doğuşu”, (“Hapishanenin Doğuşu”, Türkçe’ye Çev: Kılıçbay, M.A.),2000, 2.Basım,İstanbul:İmge Kitapevi.
- Furnham, A., Procter,. (1989), Belief in a Just World: Review and Critique of the Individual Difference Literature. British Journal of Social Psychology,28, 365–384.
- Furnham, A. Karani, Y. (1985). A Cross-Cultural Study of Attitudes to Women, Just World, and Locus of Control Beliefs, Psychologia, 28, 11-20.
- Göregenli, Melek (2003), “Şiddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler,Tutumlar ve Deneyimler”, İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi Raporu, İzmir.
- Gürsoy,F. (2006), Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (2), 183-190.
- Hagan, F. E. J. (1991), Introduction To Criminology, Chicago: Nelson- Hall

- Hancı,İ.H.(1995), “Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu”, Adli Tıp Dergisi, 55-62.
- Heider,F. (1958), The Psychology of Interpersonal Relations, USA:Lawrence Erlbaum Associates.
- Horrocks, J. E., (1962), The Psychology of Adolescence Behaviour and Development, 2.Edition, 255-302, Houghton Mifflin Company,(y.y.y).
- İçli, T.G. (1994), “Kriminoloji” , Ankara:Bizim Büro Basımevi.
- İşlegen Y. (1996), “Cezaevlerinde İnsan Hakları ve Sağlık”, Toplum ve Hekim Dergisi,11(75-76), 70-74.
- Jones, L.G.(1997), Embodying Forgiveness: a Theological Analysis. by Mc Kaveny- Theology Today-. Science Pres.Pennsylvania.
- Kalbfleisch P.J. (1997), Appeasing the mentor. *Aggressive Behavior*,23,389–403
- Kantarcıoğlu,A. (2004), Suç İşlemiş Erkek Ergenlerin Bağlanma Davranışları, Kişilik Boyutları ve Kimlik Gelişimlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kara,E. (2009), Dini ve Psikolojik Açından Bağışlayıcılığın Terapötik Değeri,Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8),221-229.
- Karremans, J. C.,Van Lange, P. A. M. (2004), “Back to Caring After Being Hurt: The Role of Forgiveness”, *European Journal of Social Psychology*, 34, 207–227.
- Kızmaz,Z. (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 29(2), 149-174.
- Klatt, J. (2008). Testing a forgiveness intervention to treat aggression among adolescents in a type 1 correctional facility: A pilot study. Doctoral dissertation, Universtiy of Wisconsin-Madison
- Klein K.J.K, Hodges S.D. (2001) Gender differences, motivation, and empathic accuracy:When it pays to understand. *Personality and Social Psychology Bulletin*.,27:720–730.
- Kulaksızoğlu,A. (2001), “Ergenlik Psikolojisi”, 4.Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Lerner, M. (1965), Evaluation of Performance as a Function of Performer’s Reward and Attractiveness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355–360.
- Lerner, M. J. (1975), “The Justice Motive in Social Behavior: Introduction”, *Journal of Social Issues*, 31, 1-19.

- Lerner, M. J. (1980), "The Belief in A Just World: A Fundamental Delusion", New York: Plenum.
- Lerner, R.M. (2002), "Adolescence Development, Diversity, Context and Application", New Jersey: Pearson Education.
- Lipkus, I., & Bissonette, V. (1996), "Relationships Among The Belief in A Just World, Willingness to Accommodate and Marital Well-being", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 1943–1956.
- Lipkus, I. M. ;Siegler, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions and discrimination, *J. Of Psychology*, 127, 465-474.
- Macaskill A, Maltby J, Day L. (2002), Forgiveness of self and others and emotional empathy. *The Journal of Social Psychology*, 142,663–665.
- McCullough, M.E. (2000), "Forgiveness as Human Strenght: Theory, Measurement, and Links to Well-Being", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19 (1), 43-55.
- McCullough, M. E., Worthington, E. L., & Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 321–336.
- Morris R.E. (2002), "High Risk and Out of Control Behavior", *Adolescent Health Care*. 4th ed. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins, 1402-1416.
- Murphy, J. G., Hampton, J. (1988), "Forgiveness and Mercy", Cambridge University Press.
- Nietzsche, F.(2004). Ahlakın Soykütüğü Üstüne, İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma 1887 yılında basılmıştır).
- O'Connur, W., Morrison, T. Mcleod, L. ve Anderson, D (1996), A Meta-Analytic Review of the Relationship Between Gender and Belief in a Just World. *Journal of Social Behavior and Personality*, 1, 141-148.
- Osofsky, J.D. (1997), "The Development of Violence and Crime as It Relates Security of Attachment" - *Children in a Violent Society*, içinde (150-155), USA: The Guilford Pres.
- Otto, K., Dalbert, C. (2005), "Belief in A Just World and Its Function for Young Prisoners", *Journal of Research in Personality*, 39, 559–573.
- Öntaş Cankurtaran, Ö., Acar Baykara Y. (2003), "Türkiye'de Çocuk Suçluğu Olgusu"; "Yoksulluk ve Yoksunluğun Bir Ürünü: Çocuk Suçluluğu Bildirisi", Cilt:3, İstanbul

- Öter,A. (2005), Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği),
Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Y. (2005), Suç İşlemiş ve İşlememiş Ergenlerin Benlik Kavramları ve
Gelecek Zaman Perspektifleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Uludağ
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özen, Ş.,Ece,A.,Oto,R.,Tıraşçı,Y.,Gören,S. (2005), “Juvenile Delinquency in a
Developing Country: A Province Example in Turkey” , International Journal
of Law and Psychiatry 28 , 430–441.
- Özkan,Ö. (1994), “Hukuki ve Sosyolojik Açından Ülkemizde Çocuk ve Çocuk
Suçluluğu”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü.
- Özsan, M. (1990), “Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü”, Aile
Yazıları Birey, Kişilik ve Toplum, Derleyenler: DİKEÇLİGİL,B. ve
ÇİĞDEM, A.,Cilt No:3, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı
Yayımları, Ankara.
- Öztürk, Ö., (2005), İstanbul H Tipi Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk – Utanç
Duygusunun Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi,
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Parlar,A. (2005), Gerekçeli, Açıklamalı, İçtihatlı 5237 Sayılı TCK 'na Göre Suçlarda
Teşebbüs, İştirak, İçtima ve Yaptırımlar,Cilt:198,İstanbul:Kazancı Hukuk
Yay.
- Parman,T. (1998), “Ergenlik ve Psikanaliz”, Klinik Psikiyatri Dergisi,2:73-82.
- Pellegrini, R. J., Roundtree, T., Camagna, T. F., & Queirolo, S. S. (2000), On The
Epidemiology of Violent Juvenile Crime in America: A Total Arrest-
Referenced Approach, Psychological Reports, 86, 1171–1186.
- Pepitone, A., L'Armand, K. (1996). “The Justice and Injustice of Life
Events”,European Journal of Social Psychology, 26, 581-597.
- Polat, O. (1999), Çocuk ve Şiddet, İstanbul: Der Yayınları.
- Polat,O. (2004), Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, Ankara:Seçkin
Yayıncılık.
- Rubin, Z., & Peplau, L.A. (1973). Belief in a just world and reactions to another's
lot: A study of participants in the national draft lottery. Journal of Social
Issues, 29(4), 73-93.
- Sayar,K. (2008), “Merhamet:Kalbe Dönüş İçin Son Çağrı”, 2.Baskı, İstanbul:Timaş.

- Saygılı, A. (2004), "Mikro-İktidarın Bir Fiziği:Hapishane", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 53 (2), 177-196.
- Siegel, L. J. (1989), *Criminology*, St.Paul: West Pub. Company.
- Siegel, L.J., Senna, J.J. (1994), "Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law", 5.Baskı, West Publishing Company, College & School Division (y.y.y).
- Siyez, D.M., Aysan, F. (2007), "Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Psiko-Sosyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması", Eğitim Fakültesi Dergisi XX (1), 2007, 145-171.
- Sokullu Akıncı, F. (1994), *Kriminoloji*, İstanbul: (y.y.y).
- Strelan, P., (2007), *The Prosocial, Adaptive Qualities of Just World Beliefs: Implications for The Relationship Between Justice and Forgiveness, Personality and Individual Differences*, 43, 881-890.
- Strelan, P. (2007), "Who Forgives Others, Themselves, and Situations? The Roles of Narcissism, Guilt, Self-esteem, and Agreeableness", *Personality and Individual Differences*, 42, 259–269.
- Strelan, P., Covic, T. (2006), "A Review of Forgiveness Process Models and A Coping Framework To Guide Future Research", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 1059–1085.
- Sykes, G.M., Matza, D. (1957), "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency", *American Sociological Review*, Published by: American Sociological Association, 22 (6), 664-670.
- Taysi, E., (2007), *İkili İlişkilerde Bağışlama: İlişki Kalitesi ve Yüklemelerin Rolü*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, (2008), *Çocuk ve Ergen Sağlığı Modülleri Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi*, 722, Ankara: İlkay Ofset Matbaacılık.
- Uğur, D. (2007), *Dünyayı Adil Algılama ve Geleceğe Dair Umut/Umutsuzluk: Depresyon Tanısı Alan ve Almayan Kişilerde Adil Dünya İnancı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluğtekin, S. (1991), "Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma", Ankara: Bizim Büro.
- Wagstaff, G. (1983). *Correlates of Just World in Britain*. *The Journal of Social Psychology* 121, 145-146.
- Worthington, E. L., Jr., & Wade, N. G. (1999), "The Psychology of Unforgiveness and Forgiveness and Implications for Clinical Practice", *Journal of Social*

and Clinical Psychology, 18, 385–418.

Worthington, Everett L Jr, Krusu, Taro A., Collins, Wanda, Berry, Jack W, Ripley, Jennifer S, Sahsa N. (2000), “Forgiving Usually Takes Time: a Lesson Learned by Studying _nterventions to Promote Forgiveness”. Baker Journal of Psychology and Theology, 28:1(18).

Yapıcı,Ş., Yapıcı, M. (2006), “Çocukta Bilişsel Gelişim”, AKÜ Eğitim Fakültesi Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 6 (1).

Yavuzer, H. (2001), Çocuk Psikolojisi, 21. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (1987), Çocuk ve Suç, 10.Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yılmaz, B., Kolbaşı,D. (2002), “Cezaevlerinde İntihar ve Başaçıkma Yolları”, Ankara: Ankara Açık Cezaevi Matbaası.

Yörükoğlu,A. (1993), “Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları”, 8.Baskı,İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

EKLER

Ek-1: Suç İşlemiştir Gruba Uygulanan Kişisel Bilgi Formu

KATILIMCI BİLGİLERİ

1. Doğum tarihiniz (yıl) :
2. Doğum yeriniz:
3. Sizinle birlikte, kaç kardeşiniz?
4. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
5. En son yaşadığınız şehir:
6. Nerelisiniz?
7. Kuruma(Cezaevine) girdiğiniz tarih (yıl,ay):
8. Var ise mesleğiniz:
9. Eğitim düzeyiniz:

Okur-yazar değil ☐	Sadece okur-yazar ☐	İlkokul Terk ☐	İlkokul Mezunu ☐	Ortaokul Terk ☐
Ortaokul Mezunu ☐	Lise Terk ☐	Lise Mezunu ☐	Üniversite Terk ☐	Üniversite Mezunu ☐

Diğer (Açıklayınız): .....

10. Bulduğunuz kuruma (Cezaevine) girmeden önce kimlerle birlikte yaşıyordunuz?

Ailemle (Anne, baba,kardeş) ☐	Arkadaşlarımla ☐	Kendim ayrı bir evde ☐
Akrabalarımla ☐	Yetiştirme yurdunda ☐	Sokakta ☐

Diğer (Açıklayınız): .....

11. Öz anneniz yaşıyor mu?
(1) Evet
(2) Hayır
(3) Bilmiyorum

12. Öz babanız yaşıyor mu?

- (1) Evet
- (2) Hayır
- (3) Bilmiyorum

13. Öz anne babanız evliler mi?

- (1) Evet
- (2) Hayır, boşandılar
- (3) Hayır, ayrı yaşıyorlar

14. Anne-babanızın eğitim durumu nedir?

	Okur-yazar değil	Sadece okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite ve üstü
Anne						
Baba						

15. Ailenizin şu anki aylık geliri (maddi durumu) nedir?

- (1) 400.00 TL'den az
- (2) 400.00 – 800.00 TL arası
- (3) 800.00 – 1.200.00 TL arası
- (4) 1.200.00 – 1.500.00 TL arası
- (5) 1.500.00 TL'den fazla

16. Cezaevine toplam kaç kez hangi suçlardan girdiniz?

17. Cezaevine girmenize sebep olan suçu/suçları işlemenizde aşağıdaki hangi faktörün etkisi daha fazladır?

- (1) Ailem
- (2) Arkadaşlarım
- (3) Ekonomik sebepler
- (4) Kan davası
- (5) Namus
- (6) Suçu ben işlemedim
- (7) Diğer (Açıklayınız)

Ek-2: Suç İşlememiş Gruba Uygulanan Kişisel Bilgi Formu

KATILIMCI BİLGİLERİ

3. Doğum tarihiniz (yıl) :
4. Doğum yeriniz:
5. Sizinle birlikte, kaç kardeşsiniz?
6. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
7. En son yaşadığınız şehir:
8. Nerelisiniz?
9. Öz anneniz yaşıyor mu?
(1) Evet
(2) Hayır
(3) Bilmiyorum
10. Öz babanız yaşıyor mu?
(1) Evet
(2) Hayır
(3) Bilmiyorum
11. Öz anne babanız evliler mi?
(1) Evet
(2) Hayır, boşandılar
(3) Hayır, ayrı yaşıyorlar

9. Anne-babanızın eğitim durumu nedir?

	Okur-yazar değil	Sadece okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite ve üstü
Anne						
Baba						

11. Ailenizin şu anki aylık geliri (maddi durumu) nedir?
- (1) 400.00 TL'den az
  - (2) 400.00 – 800.00 TL arası
  - (3) 800.00 – 1.200.00 TL arası
  - (4) 1.200.00 – 1.500.00 TL arası
  - (5) 1.500.00 TL'den fazla

Ek-3 Kişisel (Bireysel) ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Bu anket insanların dünyaya ilişkin algıları konusunda bilimsel veri toplamayı amaçlamaktadır. Veriler sadece bilimsel çalışma için kullanılacaktır. Bunun için isim yazmanıza gerek yoktur. İfadelerin cevabı kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu nedenle aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Her ifadeyi **sadece bir defa işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş** bırakmayınız.

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum Biraz katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen karşıyım
1	Eninde sonunda başıma gelen her şeyi hak ettiğime inanıyorum.					
2	Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.					
3	Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.					
4	Genel olarak baktığımda, yaşadığım olaylar adildir.					
5	Hayatımdaki adaletsizlikler istisnai durumlardır.					
6	Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.					
7	Benimle ilgili verilen önemli kararların çoğunlukla adil olduğunu düşünüyorum.					
8	Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.					
9	İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.					
10	Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.					
11	Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum.					
12	Hayatın her alandaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna olduğuna inanıyorum.					
13	İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.					

Ek-4 Enright Bağışlayıcılık Envanteri

Bazen adil olmayan bir şekilde aile, arkadaşlar, okul, iş ve başka durumlarca incitiliriz/üzülebiliriz. Şimdi sizden, sizi en son haksızca ve derinden yaralayan bir kişiyi düşünmenizi istiyoruz. Birkaç dakikalığına olayın detaylarını kafanızda canlandırın. Bu kişiyi gözünüzün önüne getirmeye ve olanları tekrar deneyimlemeğe çalışın.

1. Olay gerçekleştiğinde ne kadar derinden incindiniz?

(Sadece bir seçeneği daire içine alınız).

İncinmedim	Çok az incindim	Biraz incindim	Çok incindim	Aşırı incindim
------------	-----------------	----------------	--------------	----------------

2. Sizi inciten kimdi?

Çocuğum	Eşim	Akrabam	Kendi cinsimden bir arkadaşım	Karşı cinsten bir arkadaşım	İşverenim
---------	------	---------	----------------------------------	--------------------------------	-----------

Diğer (belirtiniz) _____

3. Bu kişi hayatta mı?

Evet	Hayır
------	-------

4. Bu olay ne kadar zaman önce yaşandı?

(Lütfenolaydan bu yana tam olarak kaç gün, hafta, vb olduğunu belirtiniz.)

____gün önce   ____ay önce
____hafta önce   ____yıl önce

5. Bu kişi sizi incittiğinde neler yaşandığını kısaca tanımlayınız.

Şimdi, lütfen bu kişiye karşı **şu anki** tutumunuzla ilgili olan soruları yanıtlayınız. Geçmişteki tutumunuza dair değerlendirmenizi **değil**, şu anki **tutumunuzu** değerlendiriniz. Cevaplarınız gizli tutulacağı için dürüst cevaplar vermenizi rica ediyoruz. Teşekkürler...

Aşağıdaki sorular sizin bu kişiye karşı şu anki **duygularınız** ve **hislerinizle** ilgilidir. Her bir maddede gerçek **duygularınızı** değerlendirmeye çalışınız. Her madde için, seçeneklerden sizin hislerinizi **en iyi** yansıtanı yuvarlak içine alınız. Lütfen hiç bir maddeyi atlamayınız. Teşekkürler.

O kişiye karşı ..... hissediyorum. (Her bir şıkkı boşluğa yerleştirerek cevap veriniz.)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1- sıcak	1	2	3	4	5	6
2- olumsuzluk	1	2	3	4	5	6
3- sevecenlik	1	2	3	4	5	6
4- mutluluk	1	2	3	4	5	6
5- düşmanlık	1	2	3	4	5	6
6- olumluluk	1	2	3	4	5	6
7- merhamet	1	2	3	4	5	6
8- sevgisizlik	1	2	3	4	5	6
9- iticilik	1	2	3	4	5	6
10- içerleme	1	2	3	4	5	6
11- iyi niyet	1	2	3	4	5	6
12- kızgınlık	1	2	3	4	5	6
13- soğukluk	1	2	3	4	5	6
14- hoşlanmama	1	2	3	4	5	6
15- insancılık	1	2	3	4	5	6
16-burukluk	1	2	3	4	5	6
17- iyilik	1	2	3	4	5	6
18- şefkat	1	2	3	4	5	6
19- dostluk	1	2	3	4	5	6
20- tikslenme	1	2	3	4	5	6

Bu sorular o kişiye karşı şu anki **davranışlarınızla** ilgilidir. Soruları yanıtlarken o kişiye karşı nasıl **davrandığınızı** veya **davranacağınızı** göz önüne alınız. Her madde için, seçeneklerden sizin şimdiki veya muhtemel davranışlarınızı **en iyi** yansıtanı yuvarlak içine alınız. Lütfen hiç bir maddeyi atlamayınız. Teşekkürler.

Bu kişiye ..... davranıyorum/davranırdım.(Her bir şıkkı boşluğa yerleştirerek cevap veriniz.)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
21- arkadaşça	1	2	3	4	5	6
22- kaçınarak	1	2	3	4	5	6
23- görmezden gelerek	1	2	3	4	5	6
24- ilgisiz	1	2	3	4	5	6
25- yardımsever	1	2	3	4	5	6
26- aşağılayıcı	1	2	3	4	5	6
27- nazik	1	2	3	4	5	6
28- düşünceli	1	2	3	4	5	6
29- kötüleyici	1	2	3	4	5	6
30- sahiplenici	1	2	3	4	5	6

31- alakasız	1	2	3	4	5	6
32- faydalı	1	2	3	4	5	6
33- iletişimsiz	1	2	3	4	5	6
34- olumsuz	1	2	3	4	5	6
35- iyi ilişkiler içinde	1	2	3	4	5	6
36- mesafeli	1	2	3	4	5	6
37- iyiliksever	1	2	3	4	5	6
38- problemlerinde yardımcı	1	2	3	4	5	6
39- konuşurken iğneleyici	1	2	3	4	5	6
40- onun tarafında	1	2	3	4	5	6

Aşağıdaki sorular şu anda o kişiyle ilgili neler **düşündüğünüzle** ilgilidir. **Şu anda** o kişiyle ilgili aklınızdan geçenleri düşünün. Her madde için, seçeneklerden sizin şimdiki düşüncelerinizi **en iyi** yansıtanı yuvarlak içine alınız. Lütfen hiç bir maddeyi atlamayınız. Teşekkürler.

Bence o ..... birisidir. (Her bir şıkkı boşluğa yerleştirerek cevap veriniz.)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
41- sefil	1	2	3	4	5	6
42- şeytani	1	2	3	4	5	6
43- berbat	1	2	3	4	5	6
44- kaliteli	1	2	3	4	5	6
45- saygıdeğer	1	2	3	4	5	6
46- rezil	1	2	3	4	5	6
47- sevgi dolu	1	2	3	4	5	6
48- değersiz	1	2	3	4	5	6
49- ahlaksız	1	2	3	4	5	6
50- iyi	1	2	3	4	5	6
51- kibar	1	2	3	4	5	6
52- yozlaşmış	1	2	3	4	5	6
53- kötü	1	2	3	4	5	6

Bu kişiye karşı hislerim; .....

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
54- iyiliğini isterim	1	2	3	4	5	6
55- onaylamam	1	2	3	4	5	6
56- hakkında iyi düşünürüm	1	2	3	4	5	6
57- hayatta başarılı olsun isterim	1	2	3	4	5	6
58- suçlu olduğu yönündedir	1	2	3	4	5	6
59- başarılı olması yönündedir	1	2	3	4	5	6
60- mutlu olmasını dilerim	1	2	3	4	5	6

Bu bölüme kadar belirttiğiniz kişi ve olayı düşünerek lütfen aşağıdaki son soruları da cevaplayınız.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
61- şimdi düşünüyorum da, aramızda o kadar büyük bir problem yoktu.	1	2	3	4	5	6
62- yaşanan olay beni çok da rahatsız etmemişti.	1	2	3	4	5	6
63- bana yaptığı şey yanlış değildi.	1	2	3	4	5	6
64- duygularım hiç incinmemişti.	1	2	3	4	5	6
65- bana yaptığı şeyde haklıydı.	1	2	3	4	5	6

Bu son sorumuz.

Tutum ölççeğinde derecelendirmiş olduğunuz bu kişiyi ne kadar affetiniz?

Hiç affetmedim	Affetmek üzereyim			Tamamen affettim
1	2	3	4	5

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.10.00/913/106815
Konu : Araştırma

17/12/2008

MALTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Fakültesi)

İlgi : 05/11/2008 tarihli ve bilâ sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Fakültesi Gelişim Psikolojisi yüksek lisans programı öğrencisi Fulya Seda GİRAY'ın "Adalet Bakanlığı Gözetimi Altındaki Ergenlerin Adil Dünya Alguları ve Affedicilik Becerilerinin İncelenmesi" konulu araştırması kapsamında Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan çocuklara ölçek uygulamasına izin verilmesi hususundaki ilgi yazınız ve eki incelendi.

Söz konusu çalışmanın, çocuğun yüksek yararı ilkesi ve özel hayatın gizliliğine dikkat edilerek, kurum işleyişinin aksatılmaması için Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile birlikte çalışma tarihlerinin belirlenerek kurum idaresi ve psiko-sosyal yardım servisi refakatinde gerçekleştirilmesi uygun bulunmuştur. Araştırma tamamlandıktan sonra sonuçlarının ve varsa önerilerin bir rapor halinde biri CD ortamında olmak üzere iki örneğinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir. Çocukların topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalarınızdan dolayı teşekkür eder,

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Basri BAĞCI
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür V.

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0312) 204 13 57 - 204 13 58 Faks: 223 97 44 - 223 60 07
e-posta: cez.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

Aynenli bilgi için irtibat: H. KANOĞLU Şb.Md.

ARAŞTIRMACININ ÖZGEÇMİŞİ

Fulya Seda Giray

Email: fulyagiray@msn.com

Kişisel Bilgiler

- Doğum Tarihi - Yeri: 13 Eylül 1984 - İstanbul
- Medeni Hali : Bekar
- Cinsiyeti : Bayan
- Uyuşu: T.C
- Ehliyet: B Sınıfı

İş Tecrübeleri

- 2007 Kasım- Devam Ediyor: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Gençlik Merkezi Sorumlusu/ Proje Koordinatörü – www.tcyov.org
“Yasalarla sorun yaşayan ve risk altındaki ergenleri rehabilite etmeye yönelik psiko-sosyal etkinlikler uygulamak, ergenlerle bireysel görüşmeler yapmak, projeleri organize etmek, gönüllü eğitimleri vermek”
- 2009 Ekim: “Hürriyet Hakkımız, Tren Özgürlüktür” Treni ; Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Platformu adına katılımcı; çocuk atölyeleri uygulayıcısı.
- 2008-2009: Maltepe Çocuk ve Gençlik Tutukevi Eğitsel, Sanatsal, Sosyal Etkinlikler Projesi (Proje Koordinatörü)
- 2007–2008: Bayrampaşa H Tipi Çocuk Tutukevi Eğitsel, Sanatsal, Sosyal Etkinlikler Projesi (Proje Koordinatörü)
- 2006 Ekim -2007 Şubat: Davranış Bilimleri Enstitüsü “Staj Deneyimi”
- 2006 Ocak: Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) “Saha Araştırması”

Eğitim Bilgileri

- 2007- 2009 : Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans Programı

Kurs ve Sertifikalar

- 2002-2007: İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Yan Dal Mezun (% 100 ÖSYM Burslu).
- 2002-2007: İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Mezun (% 100 ÖSYM Burslu)
- 1998-2002: Kadir Has Anadolu Lisesi (Türkçe- Matematik Bölümü Mezun)

- 2009– 2011 : Geşalt Terapi Eğitimi “Hanna Nita Scherler Supervizörlüğünde”
- 2009 Şubat: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi “Kurumsal Kapasite Eğitimi”
- 2006 Ekim - 2007 Şubat: Davranış Bilimleri Enstitüsü “Mesleğe Hazırlık ve Staj Programı”

“125 saat Psikodrama, Bireysel Supervizyon, Aile ve Çift Terapisi, Çözüm Odaklı Terapi, Sanat Terapisi, Canlı Video Terapi Analizleri”
<http://www.dbe.com.tr>

- 2006 Mart – Nisan: Zen Bireysel ve Kurumsal Danışmanlık “Kriz Müdahale Eğitimi” (8 saat) <http://www.zen.com.tr/>
- 2006 Mart – Haziran: İçgözlem Psikiyatrik ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi “Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Eğitimi” (12 saat)
- 2006 Ocak : Toplum Gönüllüleri Vakfı “Araştırma Metodları Eğitimi” (10 saat)
- 2002-2003 : İstanbul Bilgi Üniversitesi İngilizce Hazırlık Programı

Seminer Takipleri, Projeler ve Üyelikler

- 2009 Eylül: Çocuk ve Şiddet Çalıştay; İstanbul Tabip Odası
- 2009 Ağustos: Çocuk Ticari Cinsel Sömürü ile Mücadele Ağı (CTCS) (TCYOV Temsilcisi)
- 2008 Aralık – Devam Ediyor: Türkiye Çocuk Hakları Koalisyonu (TCYOV Temsilcisi)
- 2007 Kasım – Devam Ediyor: Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Platformu (TCYOV Temsilcisi)
- 2007 Kasım- 2008 Haziran: Dezavantajlı Gruplar İçin Mesleki Eğitim Projesi (Proje Koordinatörü)
- 2007 Mayıs : “Okullarda Şiddet ve Zorbalık” Konulu Sosyal Sorumluluk Projesi ve Sunum Gösterimi
- 2006 Eylül: 14. Ulusal Psikoloji Kongresi – Katılım Sertifikası

Psikolojik Test ve Ölçek Bilgileri

- Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)
- Denver II Gelişim Tarama Testi
- Peabody Resim Kelime Testi
- Bender-Geşalt Görsel Motor Testi
- Raven Standart Progresif Matrisler Testi

Bilgisayar ve Yabancı Dil Bilgileri

- MS Office : İleri düzeyde (word, excel, powerpoint)
- İnternet : İleri düzeyde
- SPSS : İleri düzeyde
- Adobe Photo Shop CS2 :Orta düzeyde
- İngilizce : İleri düzeyde

Akademik İlgil Alanları

- Çocuk ihmal ve istismarı, çocuk suçluluğu, çocuk hakları,ergenlik dönemi sorunları.
- Politik psikoloji, psikotraumatooloji, göç ve sonuçları.
- Militarizm, etnisite, ırkçılık, azınlıklar.

Referanslar

(İstenildiğinde verilecektir).